MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS

EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

IGNAS JAŠAUSKAS

ALTERNATYVIOS PELNO APMOKESTINIMO SISTEMOS EUROPOS SĄJUNGOJE ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
prof. dr. Rima Tamošiūnienė

Vilnius, 2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS

EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

ALTERNATYVIOS PELNO APMOKESTINIMO SISTEMOS EUROPOS SĄJUNGOJE ANALIZĖ

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10010

Vadovė
_____ prof. dr. Rima Tamošiūnienė
2015

Recenzentas
_____ doc. dr. Jusif Seiranov
2015

Atliko
VSEmns4-01 gr. stud.
_____ Ignas Jašauskas
2015

Vilnius, 2015

TURINYS

LENTELĖS 5
PAVEIKSLAI 6
SANTRUMPOS 7
ĮVADAS 8
1. BENDROVIŲ PELNO APMOKESTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE 10
1.1. Pelno apmokestinimo sistema globalioje ir mobilioje Europos Sąjungos rinkoje 10
1.2. Mokesčių konkurencija Europos Sąjungoje 13
1.2.1. Pelno paskirstymas tarp šalių narių Europos Sąjungoje 13
1.2.2. Iššūkiai dėl globalizacijos 15
1.2.3. Mokesčių politikos reformos 16
1.3. Bendrovių pelno apmokestinimo raida 17
1.3.1 Nominalūs ir efektyvūs pelno mokesčio tarifai 17
1.3.2. Kapitalo mobilumas 21
1.4. Pelno perkėlimas 22
2. ALTERNATYVI PELNO APMOKESTINIMO SISTEMA 25
2.1.Mokesčių harmonizavimas Europos Sąjungoje 25
2.2. Bazinis modelis – bendra konsoliduota pelno mokesčio bazė 27
2.2.1. BKPMB mechanizmas 28
2.2.2. BKPMB privalumai ir trūkumai 30
2.3. Pelno mokesčio bazės konsolidavimas 31
2.4. Apmokestinamosios bazės paskirstymo mechanizmas 32
2.4.1 Rezidavimo vieta ir pajamų šaltiniu paremtas apmokestinimas 32
2.4.2. Apmokestinimas pagal vartojimo vietos principą 34
2.4.3. Padalijimas pagal formulę 34
2.4.4. Pardavimų veiksnio analizė 37
2.5. Optimalus paskirstymo mechanizmas 39
3. APMOKESTINAMOSIOS BAZĖS ANALIZĖ 41
3.1. Ekonominės rentos apmokestinimas 41
3.2. Nemokestinė aplinka 43
3.3. Standartinė bendrovių apmokestinimo sistema 45
3.4. Visapusiška bendrovių apmokestinimo sistema 48
3.5. Nuosavo kapitalo nuolaidos sistema 51

3.6. Pinigų srautų apmokestinimas 54
3.7. Optimali apmokestinamoji bazė 56
4. ALTERNATYVUS PELNO APMOKESTINIMO MODELIS EUROPOS SĄJUNGOJE 58
IŠVADOS 65
PASIŪLYMAI 67
LITERATŪRA 68
ANOTACIJA 73
ANNOTATION 73
SANTRAUKA 75
SUMMARY 76
PRIEDAI 77

LENTELĖS

1 lentelė. VEMT ir REMT pokytis 1998 – 2014 metais procentiniais punktais 18
2 lentelė. Pinigų srautų ataskaita nemokestinėje aplinkoje 44
3 lentelė. Pelno (nuostolių) ataskaita pagal SBAS 45
4 lentelė Pinigų srautų ataskaita pagal SBAS 46
5 lentelė. Pelno (nuostolių) ataskaita pagal VBAS 49
6 lentelė. Pinigų srautų ataskaita pagal VBAS 50
7 lentelė. Pelno (nuostolių) ataskaita pagal NKNS 52
8 lentelė. Pinigų srautų ataskaita pagal NKNS 53

PAVEIKSLAI

1 pav. Tiesioginių užsienio investicijų pokytis ES 16
2 pav. Pelno mokesčio tarifai ES 18
3 pav. Šalių narių skaičiaus, kurios taiko patentų dėžių režimus, palyginimas su vidutinio pelno mokesčio tarifo pokyčiais ES 19
4 pav. Įplaukų iš pelno mokesčio palyginimas su BVP 20
5 pav. Siūlomo įmonių grupės veiklos konsolidavimo schema 59
6 pav. SBAS ir NKNS palyginimas 60
7 pav. Siūlomo bendrovių pelno padalijimo mechanizmo schema 61
8 pav. Alternatyvus bendrovių apmokestinimo modelis 63

SANTRUMPOS

BKPMB – bendra konsoliduota pelno mokesčio bazė

BVP – bendrasis vidaus produktas

DAIS – dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis

EBPO – ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

EMT – efektyvus mokesčio tarifas

ES – Europos Sąjunga

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

NKNS – nuosavo kapitalo nuolaidos sistema

PSAS – pinigų srautų apmokestinimo sistema

REMT – ribinis efektyvus mokesčio tarifas

SBAS – standartinė bendrovių apmokestinimo sistema

Šalis narė – Europos Sąjungai priklausanti valstybė

TUI – tiesioginės užsienio investicijos

VBAS – visapusiška bendrovių apmokestinimo sistema

VEMT – vidutinis efektyvus mokesčio tarifas

ĮVADAS

Temos problema ir aktualumas. Dabartinio pelno apmokestinimo modelio Europos Sąjungoje ištakos siekia 1920 metus. Ši tarptautinio apmokestinimo sistema atitiko to meto ekonomines realijas, kai tarptautinį verslą daugiausia sudarė prekyba žaliavomis ar kitomis pramoninėmis prekėmis. Plėtojantis ekonomikai ir globalizuojantis prekybai ėmė ryškėti sistemos trūkumai. Globalizacija, Europos integracija, tarptautinių bendrovių plitimas, elektroninė prekyba ir nematerialusis turtas iš esmės pakeitė ekonominę aplinką, tačiau įmonių pajamų apmokestinimas Europos Sąjungoje vis dar paliktas valstybėms narėms.

Europos Komisija skelbia, kad šiuo metu vienas pagrindinių Europos prioritetų – „skatinti tvarų augimą ir investicijas teisingesnėje ir tvirtesnėje bendrojoje rinkoje (Europos Komisija, 2015). Šio tikslo siekiančiai Europai būtina veiksminga ir teisinga pelno apmokestinimo sistema, kuri teisingai paskirstytų mokesčių naštą, užtikrintų tvarų valstybių narių pajamų šaltinį ir skatintų Europos Sąjungos ekonomikos konkurencingumą. Dabartinė pelno apmokestinimo sistema Europos Sąjungoje šio tikslo neįgyvendina.

Bendrovių struktūros ir veiklos modeliai tapo sudėtingesni, todėl gerokai sunkiau nustatyti, kuri jurisdikcija turi teisę apmokestinti tarptautinių bendrovių pelną. Bendrovės turi galimybę tuo pasinaudoti ir pelną perkelti į lengvatines mokesčių jurisdikcijas, taip sumažindamos mokesčių naštą. Visuomenės nepasitenkinimą sukėlė didelės tarptautinės bendrovės, kurios gauna dideles pajamas ir yra pelningos, tačiau moka sąlyginai nedidelį pelno mokestį, dėl šių priežasčių dabartinė pelno apmokestinimo sistema įvardijama kaip neteisinga (Europos Komisija, 2015).

Nepakankamas šalių narių koordinavimas, apmokestinant bendrovių pelną, sukelia problemų ir bendrojoje rinkoje veikiančioms įmonėms, nes jos turi prisitaikyti prie 28 skirtingų pelno apmokestinimo bazių ir sudėtingų apmokestinimo taisyklių, todėl neretai susiduriama su dvigubo apmokestinimo problema. Skirtingos mokesčių bazės sukelia problemų ne tik įmonėms, bet ir valstybėms, nes augant nematerialiojo turto vertei didėja kapitalo mobilumas, todėl valstybės konkuruoja dėl bendrovių mobilių mokesčių bazių. Norint pritraukti mobilias bazes šalys narės taiko įvairius lengvatinius režimus, todėl tarptautinėms bendrovėms atsiranda naujų agresyvaus mokesčių planavimo galimybių. Siekiant kovoti su dvigubu apmokestinimu, mokesčių vengimu ir agresyviu mokesčių planavimu reikalinga alternatyvi pelno apmokestinimo sistema Europos Sąjungoje.

Darbe iškeliama problema – Europos Sąjungoje yra pastebima mokesčių konkurencija tarp šalių narių dėl mobilių tarptautinių bendrovių resursų, kuri apsunkina bendrovių apmokestinimą ir leidžia tarptautinėms bendrovėms sumažinti mokesčių naštą, todėl iškyla poreikis reformuoti bendrovių

apmokestinimo sistemą Europos Sąjungoje, kad būtų išspręstos dabartinio apmokestinimo mechanizmo problemos ir sistema būtų veiksminga ir teisinga.

Darbo tikslas. Išanalizuoti teorinius bendrovių apmokestinimo aspektus Europos Sąjungoje bei nustačius problemas ir neatitikimus, pateikti alternatyvų pelno apmokestinimo Europos Sąjungoje modelį, kurį sudarytų optimali mokesčio bazė ir jos paskirstymo mechanizmas.

Darbo uždaviniai:

1. išnagrinėti teorinius bendrovių apmokestinimo aspektus Europos Sąjungos mastu;
2. nustatyti pelno apmokestinimo problemas ir neatitikimus Europos Sąjungoje;
3. išnagrinėti alternatyvius pelno paskirstymo mechanizmus ir pasirinkti optimalų paskirstymo mechanizmą;
4. išanalizuoti alternatyvias pelno apmokestinamąsias bazes ir pasirinkti optimalią apmokestinamąją bazę;
5. pateikti alternatyvų pelno apmokestinimo modelį Europos Sąjungoje.

Darbo etapai. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjami teoriniai ir praktiniai pelno apmokestinimo Europos Sąjungoje aspektai bei išryškinamos problemos, atsirandančios dėl mokesčių konkurencijos ir kapitalo mobilumo. Antroje darbo dalyje analizuojamas bazinis alternatyvios pelno apmokestinimo sistemos modelis, apmokestinamasis vienetas ir optimalus apmokestinamosios bazės paskirstymo mechanizmas. Trečioje dalyje išsamiai analizuojamos alternatyvios apmokestinamosios bazės ir jų pritaikymo galimybės bei įvertinama pasirinkta optimali apmokestinimo bazė. Ketvirtoje dalyje sudaromas alternatyvios bendrovių apmokestinimo sistemos Europos Sąjungoje modelis.

Darbo metodai. Darbo tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti naudojami lyginimo ir analizės metodai.

1. BENDROVIŲ PELNO APMOKESTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE

1.1. Pelno apmokestinimo sistema globalioje ir mobilioje Europos Sąjungos rinkoje

Pastaraisiais metais mokesčių ekspertai, mokesčių administratoriai ir visuomenė kruopščiai nagrinėja tarptautinių įmonių apmokestinimą. Surenkama vis daugiau įrodymų, kad didelė dalis įmonių pajamų iš tarpvalstybinės veiklos gali išvengti apmokestinimo. Sudėtingi tarptautinių įmonių verslo modeliai, integruotos vertės grandinės ir padidėjęs sandorių kiekis tarp grupės įmonių apsunkina tarptautinių bendrovių apmokestinimą. Taip pat, pagal šiuo metu galiojančias tarptautines mokesčių taisykles šalių vyriausybėms sunku nustatyti kurioje valstybėje turėtų būti apmokestinamos tarptautinės bendrovės pajamos.

Apmokestinamasis pelnas gali sumažėti dėl pajamų ir kapitalo perkėlimo į kitą šalį. Tarptautinės įmonės manipuliuoja vidaus kainomis ir perkelia pelną į lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas. Skaitmeninės technologijos dar labiau palengvina tarptautinių įmonių veiklos organizavimą per lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas ir padeda sukurti modernias mokesčių planavimo struktūras. Bendrovėms, siekiančioms perkelti pelną į kitas šalis, yra svarbūs ne tik nominalūs mokesčio tarifai, bet ir efektyvūs mokesčio tarifai, pagal kuriuos galima nustatyti lengvatines apmokestinimo tvarkas ir valstybių mokesčių bazių spragas.

Pelno perkėlimo praktika analizuojama daugelyje empirinių tyrimų, tačiau vis dar yra sunku nustatyti tikslią įtaką surenkamoms pelno mokesčio pajamoms (OECD, 2015). Pagal tarptautinio valiutos fondo atliktą analizę nustatyta, kad dėl dirbtinai perkeliamo pelno, Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) surenkama 25 % mažiau pelno mokesčio. Bendra 51-oje valstybėje atlikta analizė parodė, kad nesurenkama 5 % pelno mokesčio, o Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (toliau – EBPO) nepriklausančiose šalyse nesurenkama 13 % pelno mokesčio (International Monetary Fund, 2014).

Spaudoje ir mokslinėje literatūroje pateikiami duomenys apie dirbtinį pelno perkėlimą paskatino visuomenės diskusijas dėl mokesčių teisingumo ir efektyvumo bei fiskalinės politikos pokyčių poreikio[1]. Mokesčio bazės erozija tampa dar svarbesne, nes kyla susirūpinimas dėl fiskalinio tvarumo po finansų krizės: valstybių skolos lygis nuo 58 % bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) (euro zonoje 65 %) 2007 metais pakilo iki planuojamų 88 % BVP (euro zonoje 94 %) 2015 metais. Daugelis valstybių po krizės sumažino išlaidas ir padidino mokesčius (daugiausia vartojimo mokesčius), siekiant konsoliduoti

[1] Pagal Eurobarometrą, 88 % europiečių (ES-27) palaiko taisyklių griežtinimą prieš mokesčių vengimą ir lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_cri_en.pdf. [žiūrėta 2015-08-20]

valstybės biudžetą (Eurostat, 2014). Tarptautinių bendrovių naudojamos mokesčių planavimo strategijos paskatino diskusiją dėl jų teisingo indėlio į valstybių biudžetus.

Pasauliniu mastu kylantys iššūkiai dėl tarptautinių bendrovių apmokestinimo padidino spaudimą politikams stiprinti tarptautines bendradarbiavimo taisykles. EBPO pasiūlė veiksmų planą prieš pelno mokesčio bazės eroziją ir pelno perkėlimą (angl. base erosion profit shifting), siekiant sustiprinti dabartines tarptautines mokesčių taisykles ir stabilizuoti nacionalines pelno mokesčio bazes. Šis priemonių paketas buvo baigtas rengti 2015 metų spalio 5 dieną ir šiuo metu yra svarstomas. EBPO projekto tikslas yra nustatyti skirtingų pelno mokesčių taisyklių sąveiką, surasti tai padaryti trukdančias spragas ir jas pašalinti. Pagrindinės veiksmų plano sritys yra nuolatinės buveinės sąvokos tobulinimas, kainodaros taisyklių gerinimas, informacijos apie mokesčių mokėtoją rinkimas ir dalinimasis tarp kompetentingų institucijų, mokestinių ginčų sprendimų efektyvumo gerinimas ir kita (OECD/G20, 2015). Vis dėlto reikėtų paminėti, kad valstybės yra suverenios ir niekas negali jų privesti įgyvendinti siūlomus pakeitimus, jeigu jos to nenori. Europos Sąjunga (toliau – ES) visiškai remia tebevykstantį EBPO darbą šioje srityje, nes daugelis EBPO iškeltų klausimų yra aktualūs ES viduje ir svarbūs ES kompanijoms dėl tarptautinio konkurencingumo už ES ribų. Taip pat ES atlieka svarbų vaidmenį keldama šiuos klausimus, nes ES ekonomika yra viena didžiausių ekonomikų pasaulyje.

ES susiduria ne tik su tarptautinio apmokestinimo režimo problemomis, bet ir su tarptautinių įmonių mokesčių vengimu ir agresyviu mokesčių planavimu, kuris bendroje ES rinkoje iškraipo išteklių paskirstymą. Tarptautinės įmonės, kurios vengia pelno mokesčio, yra pelningesnės ir patiria mažesnius kapitalo kaštus nei vietinės įmonės (European Commission [EC], 2015). Vienodų konkurencinių sąlygų užtikrinimas skirtingo tipo bendrovėms ES galėtų išspręsti pelno mokesčio vengimo problemą.

Vienašališkos ES valstybių narių kovos su piktnaudžiavimu priemonės gali būti trumpalaikis problemų sprendimo būdas, tačiau ES turi užtikrinti, kad nacionalinės kovos su piktnaudžiavimu priemonės netrukdytų svarbiausiam bendros rinkos tikslui – bendros kapitalo rinkų sąjungos sukūrimui ir Europos patrauklumo didinimui, todėl mokestinės problemos turėtų būti sprendžiamos ES lygiu. Bendra rinka ir bendra valiuta euro zonoje yra ES ekonominis pranašumas, kuris turėtų būti išnaudojamas ES piliečių ir verslo naudai. Ekonominė integracija padidino gyventojų gerovę atverdama sienas, sumažindama kainas ir padidindama prekių ir paslaugų pasirinkimą. Taip pat ji verslui sudarė galimybę plėstis į naujas rinkas, gauti naujus finansavimo šaltinius ir paskirstyti veiklą pagal ekonominius veiksnius, o ne šalių sienas. Dėl šių priežasčių padidėjo prekių ir paslaugų bei gamybos veiksnių mobilumas ES. Ypatingai padidėjo kapitalo mobilumas, o tai pagerino išteklių paskirstymą. Nepaisant to, kad rinkų integracija progresuoja, bendrovių gaunamo pelno apmokestinimas paliktas šalių vyriausybėms,

kurios vienašališkais veiksmais bando apsaugoti savo mokesčių bazes. Dėl šių priežasčių bendra rinka negali veikti veiksmingai (EC, 2015).

Šiuo metu dar viena plačiai aptarinėjama problema yra mokesčių konkurencija. Ekonominėje literatūroje galima rasti pastebėjimų, kad mokesčių konkurencija gali būti naudinga, nes ji skatina vyriausybes sukurti efektyvesnius bendrovių pelno apmokestinimo režimus. Taip pat yra pastebima, kad yra naudinga suvaržyti vyriausybių galią apmokestinti bendroves ir apriboti pernelyg didelę mokesčių naštą (Brennan ir Buchanan, 1980). EK teigia, kad valstybės savarankiškai reguliuoja savo mokesčių sistemas geriau negu mokesčių konkurencijos efektas, nes praktikoje mokesčių konkurencija leidžia tarptautinėms bendrovėms sumažinti mokėtino pelno mokesčio sumą (European Parliament, 1998). Baigiamajame darbe neanalizuojama, koks mokesčių konkurencijos lygis būtų priimtinas, tačiau pateikiami empiriniai duomenys, kurie rodo, kad sumažėjusi mokesčių konkurencija prisidėtų prie gerovės didinimo tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu.

Pelno perkėlimo problemai spręsti yra aktyviai ieškoma įvairių sprendimo būdų ES, tačiau realių rezultatų nėra pasiekta, nors pasiūlymai pertvarkyti bendrovių apmokestinimą pradėti dar 1962 metais, kai Neumarko komitetas pasiūlė harmonizuoti pelno mokesčio sistemas Europoje. Diskusijos dėl bendrovių apmokestinimo ES prasidėjo, kai dėl ekonominės ir politinės integracijos bendrovės veiklą pradėjo plėsti už nacionalinių sienų ribų. Pagrindinis dėmesys buvo skirtas bendrosios rinkos veiksmingumui ir su ja susijusioms problemoms, tokioms kaip dvigubas apmokestinimas ir mokesčių diskriminacija. EK pateiktose ataskaitose buvo pabrėžiama bendrovių apmokestinimo sistemų svarba atsižvelgiant į konkurencingumą su trečiomis šalimis (EC, 2015). 1997 metais buvo priimtas verslo apmokestinimo etikos kodeksas (angl. Code of Conduct), kurio tikslas sumažinti žalingą mokesčių konkurenciją ir nustatyti žalingus bendrovių apmokestinimo režimus (Ecofin Council, 1997). 2001 metais EK pristatė komunikatą dėl vidaus rinkos kūrimo be kliūčių (European Commission, 2001), kurioje buvo svarstoma, kaip sukurti efektyvesnį ES šalių apmokestinimo mechanizmą, kuris mažintų dvigubo apmokestinimo problemą, išspręstų sandorių kainodaros klausimus, sumažintų įmonių mokesčių administravimo sąnaudas, suteiktų galimybę pasinaudoti įmonių pelno ir nuostolių konsolidavimu bei supaprastintų tarptautinio restruktūrizavimo procesus (PWC, 2013). EK savo poziciją dėl vieningos bendrovių apmokestinimo sistemos pateikė 2004 metais, kai po paskelbtų neoficialių dokumentų, kuriuose buvo kalbama apie bendrą konsoliduotą pelno mokesčio bazę (toliau – BKPMB) bei diskusijų Ministrų Taryboje buvo sudaryta darbo grupė iš valstybių narių ekspertų. Šiai grupei buvo pavesta išanalizuoti BKPMB nustatymo galimybes ir potencialias įvedimo pasekmes. 2011 metų kovo 16 dieną EK išleido direktyvos projektą dėl „Bendros konsoliduotos pelno mokesčio bazės“ (Europos Komisija, 2011). 2012

metais EK pateikė veiksmų planą prieš mokesčių vengimą, pagal kurį priimta „Gero mokesčių valdymo platforma“ (angl. Platform for Tax Good Governance). 2013 metais EBPO inicijavo „bazės erozijos ir pelno perkėlimo“ projektą, kuris skirtas kovoti su tarptautinių bendrovių pelno perkėlimu. 2015 metų birželio mėnesį EK paskelbė veiksmų planą dėl veiksmingo ir teisingo pelno apmokestinimo ES (toliau - Veiksmų planas). Šiame veiksmų plane įvardyta palankesnio skolinto kapitalo apmokestinimo lyginant su nuosavu kapitalu problema, kuri yra žalinga bendrajai rinkai, tačiau kol kas ji yra nesprendžiama. Kartu su veiksmų planu paviešintas ir trisdešimties nebendradarbiaujančių jurisdikcijų sąrašas, į kurį įtrauktos kai kurios lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijos (European Commission, 2015a).

1.2. Mokesčių konkurencija Europos Sąjungoje

1.2.1. Pelno paskirstymas tarp šalių narių Europos Sąjungoje

Mokesčių konkurencija plačiąja prasme apibrėžiama kaip nebendradarbiaujanti mokestinė aplinka, kurioje šalis suvaržyta kitų šalių mokestinės aplinkos elgsenos (Devereux ir Loretz, 2012). Mokesčių konkurencija, kuri susidaro, nes vyriausybės konkuruoja pasinaudodamos pelno mokesčiu dėl tarptautinių bendrovių mobilių resursų, daugiausia yra analizuojama bendrovių apmokestinimo srityje. Tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI) ir šaliai paskirstytas apmokestinamasis pelnas pagal „ištiestos rankos“ principą yra mobilūs resursai (EC, 2015).

Pagal „ištiestos rankos“ principą „kontroliuojamųjų sandorių (sandorių tarp asocijuotų asmenų) kainos neturi skirtis nuo tikrosios rinkos kainos, o gautos pajamos ir uždirbtas pelnas, atlikus kontroliuojamuosius sandorius, neturi skirtis nuo pelno (pajamų), kuris būtų uždirbtas, atlikus sandorį tikrąja rinkos kaina“ (LR finansų ministro įsakymas, 2004).

Idealiomis sąlygomis tarptautinės bendrovės iš investicijų gaunamas pelnas konkrečioje šalyje būtų aiškiai matomas ir būtų paskirstomas pagal bendrovės veiklą toje šalyje, tačiau realybėje, apmokestinamo pelno paskirstymas sukelia rimtų problemų. Jeigu įmonės ar įmonių grupės ekonominė veikla išsiplečia į kelias šalis, iškyla klausimas kaip apmokestinamąjį pelną padalinti tarp skirtingų jurisdikcijų tuo pačiu užtikrinant, kad neatsirastų dvigubo apmokestinimo arba dvigubo neapmokestinimo atvejų (Devereux ir Vella, 2014).

Tarptautinėje apmokestinimo sistemoje apmokestinamasis pelnas priskiriamas pagal nuostatą, kad ekonominė veikla turėtų tarnauti kaip priemonė pelno paskirstymui. Siekiant nustatyti ekonominę veiklą mokestinėje jurisdikcijoje, tarptautinės bendrovės dukterinė įmonė pelno mokesčio tikslu laikoma atskiru ūkiniu vienetu, kuris naudoja atskirą apskaitą ir taiko „ištiestos rankos“ principą grupės vidaus sandoriams. Dvigubo apmokestinimo išvengimui tarptautinėje mokesčių sistemoje naudojama dvišalių

sutarčių sistema. Antrojoje darbo dalyje yra plačiau analizuojamos šios sistemos taikymo problemos, ekonominiai nukrypimai ir pagrindas įmonių grupę apmokestinimo tikslu laikyti vienu juridiniu vienetu.

Dabartinio apmokestinamojo pelno padalijimo pagrindas yra pajamų šaltinio ir bendrovės rezidavimo vietos principai. Jų taikymo ypatybės ir problemos analizuojamos antroje darbo dalyje. Kadangi šalys narės, apmokestinant bendrovių pelną, paprastai taiko abu šiuos principus, todėl, jei vienoje valstybėje rezidento statuso neturintis juridinis asmuo uždirba pelną, tai jis gali būti apmokestintas abejose valstybėse (pajamų šaltinio ir rezidavimo vietos), taip padidinant mokesčių administravimo naštą ir sukuriant dvigubą apmokestinimą.

Ekonominėje literatūroje yra išskiriami šie dvigubo apmokestinimo konfliktai:

- šaltinio konfliktas, kai dvi ar daugiau valstybių teigia, jog pajamų šaltinis yra jų mokestinėje jurisdikcijoje ir jos turi teisę apmokestinti tarptautinės bendrovės pelną;
- rezidavimo konfliktas, kai valstybės tvirtina, kad mokesčių mokėtojas yra jų mokestinės jurisdikcijos rezidentas ir jos turi teisę apmokestinti pelną;
- rezidavimo ir šaltinio konfliktas, kuris atsiranda, kai viena šalis mokesčių mokėtoją priskiria rezidentui, o kita šalis tvirtina, kad pajamų šaltinis yra jų valstybėje (Arnold ir McIntyre, 2002).

Daugiausiai ginčų kelia rezidavimo ir šaltinio konfliktas, kuris sprendžiamas dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartimis (toliau – DAIS), sudarytomis remiantis EBPO pavyzdine mokesčių konvencija dėl pajamų ir kapitalo (toliau – Konvencija; angl. OECD Model Tax Convention on Income and on Capital). Ši Konvencija prioritetą teikia pajamų šaltinio valstybėms (OECD, 2014). ES rezidentų ir nerezidentų statusas nustatomas pagal dvi teorijas: bendrovės įsteigimo vietos (angl. place of incorporation) ir valdymo vietos (angl. place of managment). Pagal DAIS, siekiant išvengti dvigubo apmokestinimo, kai mokesčių mokėtojas konkrečioje šalyje nėra rezidentas, tačiau turi pajamų šaltinį, remiamasi nuolatinių buveinių sąvoka. Konvencijos 5 straipsnyje ši sąvoka apibrėžiama, kaip pastovi bendrovės veiklos vieta, per kurią visiškai ar dalinai bendrovė vykdo savo veiklą. Pagal Konvencijos 7 straipsnį valstybė gali apmokestinti kitos šalies bendrovės pelną tik tokiu atveju, jeigu ji šioje valstybėje turi nuolatinę buveinę (OECD, 2014). Atsižvelgiant į tai, kad dauguma ES šalių narių tarpusavyje yra sudariusios DAIS, nuolatinių buveinių sąvoka netiesiogiai veikia šalių narių pelno mokesčio įplaukas. Tarptautinių bendrovių pelno paskirstymas, naudojant nuolatinių buveinių sąvoką, yra kritikuojamas, nes teigiama, kad tarptautinės bendrovės turi galimybę dirbtinai išvengti nuolatinės buveinės statuso naudojant susitarimus su priklausomu agentu. Nuolatinės buveinės statuso įmonių grupės gali išvengti, pavyzdžiui, kai bendrovės dukterinė įmonė pardavinėja patronuojančios bendrovės prekes ir sandorius su pirkėjais vykdo savo vardu, tačiau patronuojančios bendrovės sąskaita, o dukterinė bendrovė už tai gauna

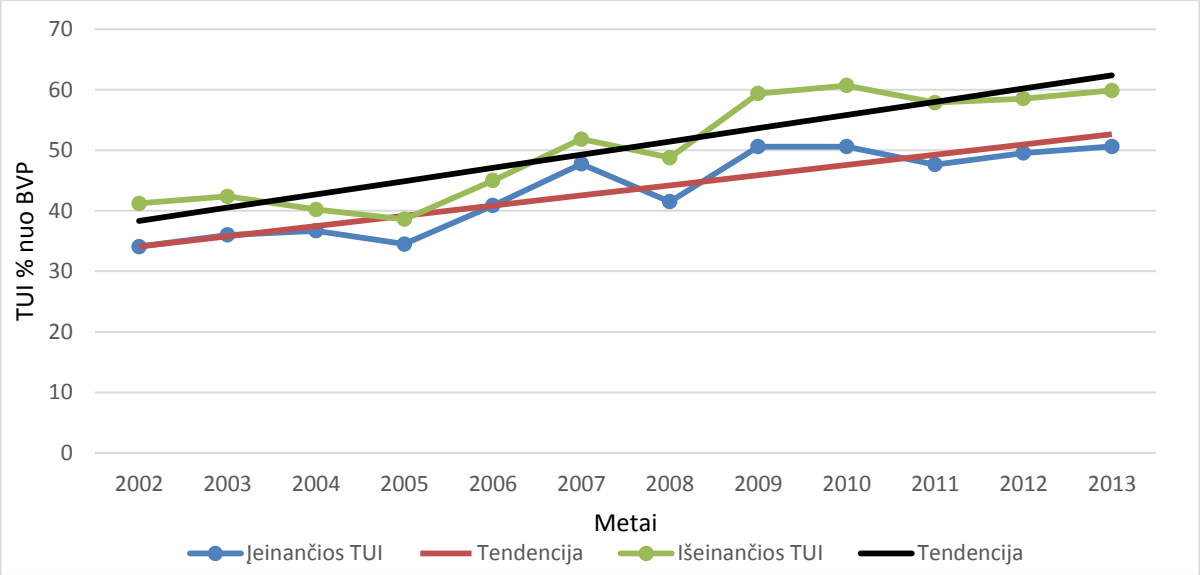
atitinkamą atlygį. Remiantis Konvencijos 5 straipsnio 5 dalimi, nuolatinės buveinės statusas įgyjamas, kai dukterinė įmonė sandorius su klientais sudaro patronuojančios bendrovės vardu. Ši nuostata leidžia tarptautinėms bendrovėms išvengti pelno mokesčio tose šalyse, kuriose parduodamos prekės sudarius komiso sutartis[2] su asocijuotomis įmonėmis (priklausomu agentu). Šia nuostata remiasi ir ES valstybių teismai, priimdami sprendimus dėl nuolatinės buveinės statuso (Šidlauskas, 2013). Taip pat nuolatinės buveinės statuso dirbtinai gali išvengti ir internetine prekyba užsiimančios bendrovės, pasinaudodamos konvencijos 5 straipsnio 4 dalies a) punkte nustatyta išimtimi, pagal kurią į nuolatinės buveinės apibrėžimą neįtraukiamos patalpos, kurios naudojamos bendrovės prekių sandėliavimui, eksponavimui ar pristatymui. Dėl minėtos priežasties internetine prekyba užsiimančios bendrovės gali klientų šalyje įsteigti sandėlį, iš kurio pristatomos prekės klientams, nors pati prekyba vykdoma per bendrovės internetinę svetainę, kuri nėra registruota pirkėjų šalyje ir neturi ten serverio (Šidlauskas, 2013). Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pagal naują EBPO veiksmų planą dėl mokesčio bazės sumažinimo ir pelno perkėlimo, nuolatinės buveinės sąvoka ir jos taikymo išimtys bus koreguojamos ir šie neatitikimai turėtų būti panaikinti.

1.2.2. Iššūkiai dėl globalizacijos

Pelno paskirstymo sistema remiasi 1928 metų Tautų Lygos pavyzdine mokesčių konvencija dėl tiesioginių mokesčių, kurią po Antrojo pasaulinio karo tobulino EBPO (McIntyre, 2005). Sparčiai besikeičiant ekonominei ir verslo aplinkai ši sistema nebeatitinka globalizacijos tendencijų. Pajamų šaltinio šalyse, ypatingai kai jos yra integruotos (ES atveju), veikiančių bendrovių veikla neapsiriboja šalies sienomis, nes gamybai reikalingos prekės ir paslaugos įsigyjamos ne tik iš vietinių platintojų, bet ir iš kitų šalių. Taip pat sukurtos prekės ir paslaugos aprūpina ne tik vietinę rinką, bet ir kitų šalių narių rinkas. Atlygis savininkams (akcininkams) taip pat gali būti paskirstomas skirtingose valstybėse. Paprastai savininkams atlyginama išmokant palūkanas ir dividendus ir nuo jų sumokant mokesčius, tačiau atlygis gali būti paskirstomas tarp skirtingų valstybių taip išvengiant prievolės sumokėti mokesčius (EC, 2015). Be to, kaip jau minėta, šaltinio ir rezidavimo vietos principais pagrįstas apmokestinimas gali sukelti dvigubą apmokestinimą, nes ta pati bendrovė gali turėti pajamų šaltinio ir rezidavimo vietos charakteristikas toje pačioje valstybėje. 1 pav. iliustruojama tarptautinių bendrovių veiklos analizės svarba, naudojant 2002 – 2013 metų laikotarpio tiesioginių užsienio investicijų duomenis ES. Nors ir

[2] Pagal LR civilinio kodekso 6.780 straipsnį, komiso sutartimi viena šalis (komisionierius) įsipareigoja kitos šalies (komitento) pavedimu už atlyginimą sudaryti vieną ar kelis sandorius savo vardu, bet komitento lėšomis. Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt/ta/12755:str6.780. [žiūrėta 2015-08-20]

nestabilus, tačiau pastebimas žymus TUI teigiamas pokytis nurodytu laikotarpiu, kuris pažymi dabartinės globalizacijos tendencijas ir tarptautinių bendrovių veiklos analizės svarbą.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis OECD Data (2015) duomenimis

1 pav. Tiesioginių užsienio investicijų pokytis ES

Auganti nematerialaus turto ir skaitmeninės ekonomikos svarba sukuria dar didesnį spaudimą nacionalinėms mokesčių sistemoms. Didėjanti nematerialiojo turto dalis (patentai, prekių ženklai, specifinės žinios ir technologijos), kuriant tarptautinės bendrovės vertę, padidino mokesčių konkurenciją. Nors šio turto perskirstymas yra paprastesnis nei materialaus turto (pvz., gamyklų, įrengimų), tačiau sunku nustatyti nematerialaus turto tikrą ekonominę vertę, o kartais, atsižvelgiant į išorinių palyginamųjų sandorių trūkumą, tai padaryti yra neįmanoma. Nepaisant to, kad prie nematerialaus turto svarbos žymiai prisideda skaitmeninė ekonomika, o tiksliau bendra interneto ir komunikacinių technologijų plėtra, daugelio ekspertų vertinimu problema neapsiriboja vienu sektoriumi ir tik išsprendus problemų visumą, bus išspręstas skaitmeninių technologijų sektoriaus klausimas (Commission Expert group, 2014).

1.2.3. Mokesčių politikos reformos

Ankstesniuose skyreliuose aprašytos problemos lemia, kad valstybės narės susiduria su sunkumais apmokestindamos tarptautinių bendrovių, vykdančių veiklą jų teritorijoje, pelną. Tarptautinės apmokestinimo taisyklės, remiantis ekonominės veiklos samprata, neleidžia tinkamai paskirstyti apmokestinamojo pelno, nes vis sunkiau atkurti vertės sukūrimo procesą ir jį paskirstyti tarp mokestinių jurisdikcijų. Valstybės konkuruoja tarpusavyje sukurdamos apmokestinimo režimus, kurie pritraukia mobilias mokesčių bazes. Mokestinės jurisdikcijos, kurios konkuruoja dėl kapitalo, naudodamos savo mokesčių sistemą, neatsižvelgia į išorines fiskalines pasekmes, kurias sukelia jų veiksmai kitoms

valstybėms. Nors mokslinėje literatūroje pateikiami rezultatai nėra vienareikšmiški, koordinavimo trūkumas gali lemti gerovės nuostolius (EC, 2015).

Tipinė vyriausybių taikoma pelno mokesčio reforma yra mokesčio tarifo sumažinimas, tačiau siekiant sušvelninti įplaukų praradimą yra praplečiama mokesčio bazė. Kadangi, pelno perkėlimas daugiausia priklauso nuo skirtingų mokesčio tarifų, žvelgiant iš nacionalinės perspektyvos, ši politika dėl koordinavimo trūkumo tarptautiniu lygiu yra suprantama. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad mokesčio bazės praplėtimo politika nėra žalinga, netgi priešingai, kai kuriose srityse ši politika yra rekomenduojama EK (European Commission, 2013).

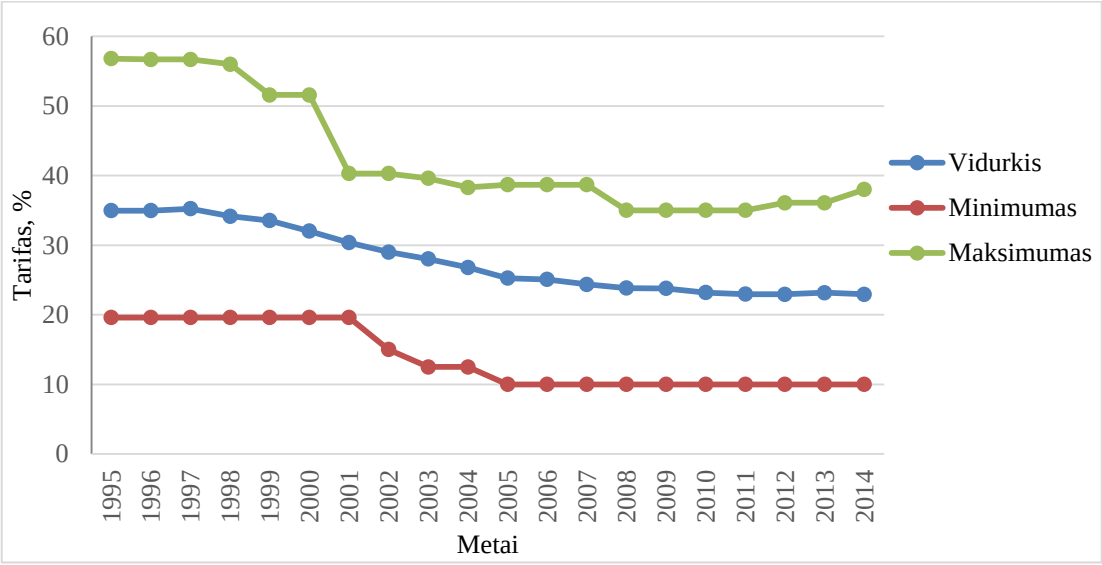
1.3. Bendrovių pelno apmokestinimo raida

1.3.1 Nominalūs ir efektyvūs pelno mokesčio tarifai

ES vykstančius mokesčių konkurencijos procesus nusako nominalių ir efektyvių mokesčio tarifų (toliau – EMT) dinamika (Devereux ir Loretz, 2012). Tarptautinių bendrovių sprendimas dėl pelno perkėlimo priklauso nuo nominalių pelno mokesčio tarifų šalyse. Tarifų skirtumas gali būti naudingas, jei pelnas yra perkeliamas į lengvatinio apmokestinimo jurisdikciją. Vidutinis efektyvus mokesčio tarifas (toliau – VEMT) ir ribinis efektyvus mokesčio tarifas (toliau – REMT) yra mokesčio naštos vertinimo rodikliai. VEMT nulemia vietovę, kurioje bendrovei geriausia investuoti, o REMT – investicijos dydį šalyje. Atsižvelgiant į ankščiau aprašytą mokesčio tarifo mažinimo ir mokesčio bazės praplėtimo politiką, Devereux ir Sorensen (2006) ES-15[3] ir G-7[4] šalyse nustatė nominalaus pelno mokesčio tarifo ir VEMT mažėjimo tendenciją.

Šiuos rezultatus galima paaiškinti dviem skirtingais būdais. Pirma, mokesčių tarifai mažėja dėl mokesčių konkurencijos, todėl šalys mažina tarifus, kad būtų mažiau pažeidžiamos, atsižvelgiant į pelno perkėlimą. Antra, mažėjantys vidutiniai efektyvūs mokesčio tarifai yra mokesčių konkurencijos dėl bendrovių investicijų pasekmė, nes investicijos vieta pasirenkama pagal vidutinį mokėtiną pelno mokestį nuo visų investicinio projekto gaunamų pajamų. 2 pav. yra pavaizduota kaip kinta pelno mokesčio tarifai ES. Pastebima, kad nuo 1995 metų iki 2007 metų tiek vidutinis, tiek minimalus, tiek maksimalus pelno mokesčio tarifai ES mažėjo, o nuo finansų krizės pradžios tarifai išlieka stabilūs.

[3] Valstybės narės įstojusios į ES iki 2004 m.
[4] Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė karalystė, Japonija, Italija, Kanda, Prancūzija ir Vokietija.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Eurostat (2014) duomenimis

2 pav. Pelno mokesčio tarifai ES

Vidutiniai pelno mokesčio tarifai ES neparodo, kad tarp šalių narių yra žymūs tarifų skirtumai. Analizuojant mažiausius ir didžiausius pelno mokesčio tarifus ES pastebima, kad, pavyzdžiui, 2014 metais didžiausias mokesčio tarifas buvo Prancūzijoje – 38 %, o mažiausias Bulgarijoje – 10 %. Taip pat 21-ojo amžiaus pradžioje buvo pastebima trumpalaikė tarifų konvergencija, tačiau po to skirtumas tarp didžiausio ir mažiausio pelno mokesčio tarifo padidėjo ir išliko stabilus[5]. Maži tarifai ne visada gali būti problema, o šios analizės tikslas yra parodyti, kad daugelyje ES šalių pastaraisiais metais mažėjo pelno mokesčio tarifai.

Pagal atliktą efektyvių mokesčio tarifų ES tyrimą nustatyta, kad VEMT 1998 – 2010 metais mažėjo ir po to buvo stabilus, o REMT 1998 – 2010 metais mažėjo ir nuo 2010 metų pradėjo didėti (Spengel, 2014).

1 lentelė. VEMT ir REMT pokytis 1998 – 2014 metais procentiniais punktais

	1998-2000	2000-2005	2005-2010	2010-2014	Iš viso (1998-2014)
VEMT	-1,7	-4,3	-2	0,1	-7,9
REMT	-1,9	-1,4	-2,5	0,8	-5

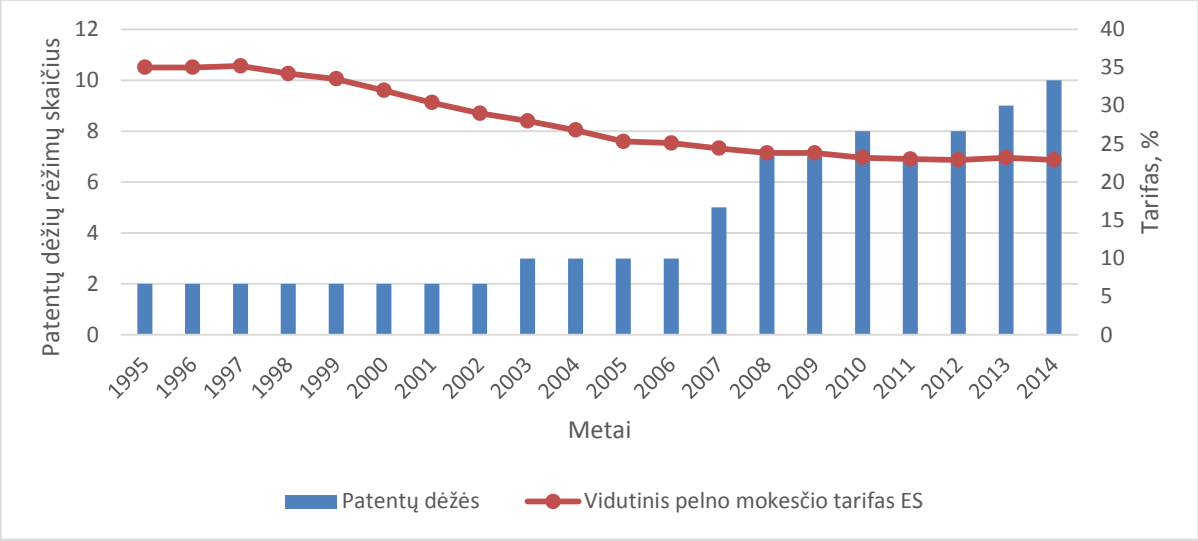
Šaltinis: European Commission (2015)

Santykinai stabilūs nominalūs ir efektyvūs mokesčio tarifai ES per paskutinius penkerius metus nebūtinai reiškia sumažėjusią mokesčių konkurenciją. Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų galima teigti, kad po finansų krizės pelno mokesčio tarifo vertinimo rodiklių pokytis ES sumažėjo. Nors tarifų

[5] Visų ES šalių mokesčių tarifai parodyti 1 priede.

stabilizavimasis gali būti interpretuojamas kaip sumažėjusi mokesčių konkurencija, tačiau gautus rezultatus galima paaiškinti ir tuo, kad tarifų mažinimas turi tam tikrą ribą. Pirma, sumažinant pelno mokesčio tarifą padidėja mokesčių vengimo tikimybė, kai fizinio asmens gaunamos pajamos percharakterizuojamos į bendrovės pajamas, todėl gali sumažėti surenkamos įplaukos iš gyventojų pajamų mokesčio. Antra, pelno mokesčiu apmokestinamos ne tik mobilios bendrovės ir jų pelnas, bet ir nemobilios (vietines) įmonės ir jų pelnas, todėl šalių vyriausybės mobiliam pelnui kuria lengvatinius režimus su mažesniu tarifu, o vietiniam pelnui taiko didesnius nominalius tarifus. Trečia, politikai nelinkę dar labiau mažinti tarifų, argumentuojant, kad bendrovės turi ženkliai prisidėti prie surenkamų įplaukų iš mokesčių (EC, 2015).

Ribotos galimybės sumažinti nominalų pelno mokesčio tarifą gali paskatinti valstybes taikyti lengvatinius apmokestinimo režimus ir pritraukti tarptautinių bendrovių pelną priimant specifines taisykles ir nuostatus, o tai leidžia mobilioms bendrovėms sumažinti mokesčių naštą. 3 pav. pateiktas pavyzdys su lengvatiniu „patentų dėžių“ režimu (angl. patent box). Šis režimas mažesniu pelno mokesčio tarifu apmokestina pajamas, gautas iš įvairaus nematerialiojo turto, pavyzdžiui, autorinių atlyginimų iš patentų (Alstadsaeter, 2015). Analizuojant 3 pav. pastebima, kad nuo 2012 metų, esant stabiliam vidutiniam mokesčių tarifui ES, padaugėjo šalių narių, taikančių mažesnį tarifą pelnui iš nematerialiojo turto.

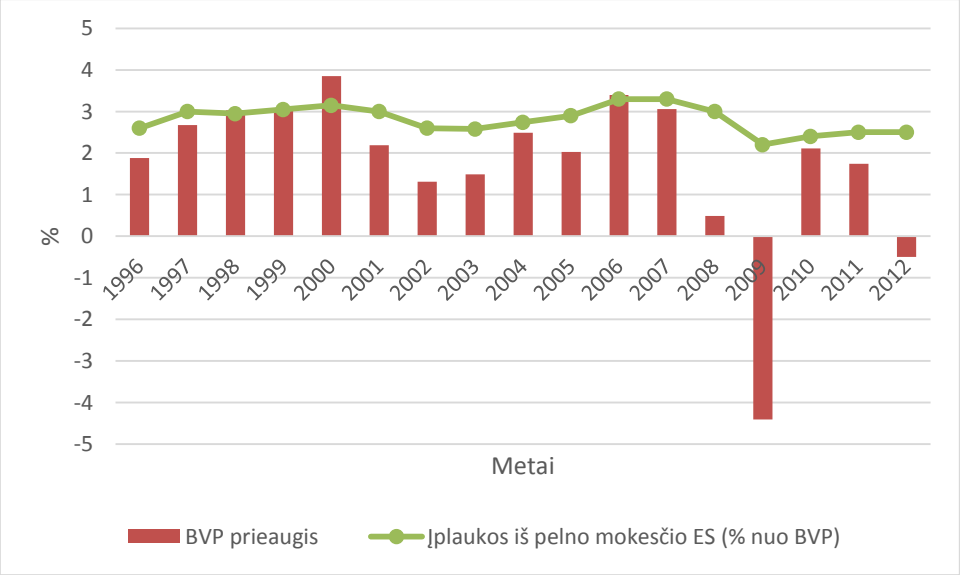
Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Alstadsaeter (2015) duomenimis

3 pav. Šalių narių skaičiaus, kurios taiko patentų dėžių režimus, palyginimas su vidutinio pelno mokesčio tarifo pokyčiais ES

Empiriniai tyrimai analizuojantys bendrovių pelno mokesčio sistemų pokyčius lemiančius veiksnius, tokius kaip globalizacija ar kapitalo mobilumas, patvirtina, kad egzistuoja mokesčių konkurencija.

Ekonomistai pažymi, kad didėjanti globalizacija ir kapitalo mobilumas, mažina bendrovių pajamų apmokestinimą, kuris paremtas pajamų šaltinio ir rezidavimo vietos principais (Loretz, 2007). Tiesiogiai nustatyti mokesčių konkurenciją galima išanalizavus skirtingų šalių taikomų pelno apmokestinimo sistemų skirtumų strateginę reikšmę. Devereux ir kt. (2008) analizavo EBPO šalis 1982 – 1999 metų laikotarpiu ir nustatė, kad šalys, nustatydamos pelno mokesčio tarifą, atsižvelgia į kitų šalių nominalius ir ribinius efektyvius mokesčio tarifus. Empiriniai tyrimai, analizuojantys Europos šalis, taip pat patvirtina šalių strateginę sąveiką (Cassette ir Patty, 2008).

Daugelyje ES šalių pelno mokesčio tarifas sumažėjo, tačiau šio mokesčio indėlis į valstybių biudžetus svariai nesumažėjo. 2012 metais vidutiniškai 6,5 % mokesčių įplaukų ES buvo surinkta iš pelno mokesčio ir jis sudarė 2,6 % BVP. 4 pav. pavaizduotas pelno mokesčio įplaukų pokytis ES.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Eurostat (2014) duomenimis

4 pav. Įplaukų iš pelno mokesčio palyginimas su BVP

Vis dėlto, negalima teigti, kad mokesčių konkurencija neturi poveikio surenkamoms pajamoms. Neigiamas poveikis įplaukoms nebuvo juntamas dėl kelių veiksnių. Pirma, mokesčio bazės praplėtimas dalinai kompensavo mažų tarifų poveikį (Becker ir Fuest, 2007). Antra, nuo 1980 metų kapitalo veiksnio dalis, uždirbant pajamas, išaugo lyginant su darbo veiksniu (Karabarbounis ir Neiman, 2014). Trečia, sąlyginai žemos palūkanos pastaraisiais metais sumažino iš pelno mokesčio bazės atskaitomų palūkanų sumą, todėl mokesčio bazė dar labiau padidėjo. Šie veiksniai ne tik paaiškina pajamų iš pelno mokesčio stabilumą, tačiau ir kelia klausimą, kodėl gaunamų pajamų dalis iš pelno mokesčio per pastaruosius 20 metų nepadidėjo.

1.3.2. Kapitalo mobilumas

Pastaraisiais dešimtmečiais, dėl euro įvedimo kapitalas tapo ne tik mobilesnis, bet taip pat išaugo ir jo srautai. Išeinančių tiesioginių užsienio investicijų ES dalis nuo BVP buvo lygi:

- 1970 – 1979 metais – 0,64 %;
- 1980 – 1989 metais – 1 %;
- 1990 – 1999 metais – 2, 6 %;
- 2000 – 2007 metais – 4,9 %;
- 2008 – 2013 metais dėl finansinės krizės sumažėjo iki 2,8 % (UNCTAD, 2014).

Petroulas (2007) analizavo monetarinės sąjungos poveikį ir padarė išvadas, kad euro įvedimas apie 16 % padidino įeinančias TUI euro zonoje. Dėl tos pačios priežasties įeinančios TUI padidėjo 11 % iš euro zonos narių į kitas šalis nares ir 8 % iš trečiųjų šalių į euro zoną.

Investicijų ir taupymo koreliacija yra dažnai naudojamas kiekybinis kapitalo mobilumo rodiklis. Absoliutaus kapitalo mobilumo sąlygomis neturėtų būti ryšio tarp šalies taupymo ir investicijų, nes santaupos bus nukreiptos į didžiausią grąžą duodančią šalį nepriklausomai nuo vidaus rinkos investicinės būklės, todėl nedidelė investicijų ir taupymo koreliacija rodo didelį kapitalo mobilumą. Naudojant investicijų priklausomybės nuo taupymo normos regresijos koeficientą (angl. savings retention coefficient), kuris absoliutaus kapitalo mobilumo atveju būtų lygus nuliui (Urbšienė, 2012), nustatyta, kad per paskutiniuosius dešimtmečius šis koeficientas mažėjo, todėl atitinkamai kapitalo mobilumas didėjo. Europos šalyse šis koeficientas yra gerokai mažesnis, nes krito sparčiau nei EBPO nepriklausančiose šalyse (Zodrow, 2010).

Ekonometriniai tyrimai rodo, kad TUI jautriai reaguoja į bendrovių apmokestinimą. De Mooij ir Ederveen (2006) nustatė, kad investuojamoje šalyje pelno mokesčio tarifą sumažinus vienu procentiniu punktu, TUI, neatsižvelgiant į kitus veiksnius, toje šalyje padidėtų nuo 2 % iki 3,9 %.

Empiriniai tyrimai rodo, kad didelė bendrovių apmokestinamojo pelno bazės dalis yra perkeliama mažiau mobiliems veiksniams. Šis rezultatas taip pat susijęs su padidėjusiu kapitalo mobilumu. Mario Monti (2010) EK užsakytame tyrime pateikia pajamų šaltinio vietos principu apmokestinto kapitalo ateities prognozę, kad kuo mobilesnis bus kapitalas, tuo mažesnė bus kapitalo mokesčių našta, kadangi ji bus perkelta kitiems gamybos veiksniams. Arulampalam ir kt. (2012) nustatė, kad nuo 1993 metų iki 2003 metų Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje ir Jungtinėje Karalystėje trumpuoju laikotarpiu apie 60 % bendrovių pelno mokesčio naštos buvo perkelta darbo gamybos veiksniui, o ilguoju laikotarpiu – visa mokesčio našta. Fuest ir kt. (2013) Vokietijoje atlikto tyrimo rezultatai rodo dar didesnį kapitalo mobilumo efektą, kai net 77 % bendrovių pelno mokesčio naštos buvo perkelta darbo gamybos veiksniui.

Visi minėtieji tyrimai rodo, kad kapitalas yra labai mobilus. Vis dėlto, gauti rezultatai nebūtinai yra tikslūs ir juos reikėtų atsargiai vertinti, nes nustatyti mokesčio naštos perkėlimą yra sudėtinga, o norint tai padaryti būtina atsižvelgti į daug skirtingų faktorių.

1.4. Pelno perkėlimas

Nustatyti, kad bendrovė perkėlė pelną siekiant išvengti pelno mokesčio, yra sudėtinga, todėl prognozes, kiek pelno perkėlimas yra paplitęs ES, reikėtų vertinti atsargiai. Geriausias šios problemos indikatorius galėtų būti į lengvatinio apmokestinimo šalis perkeltų tarptautinės bendrovės filialų mokamo pelno mokesčio palyginimas su kitų filialų mokamu pelno mokesčiu, atsižvelgiant į filialų finansinius rezultatus, tačiau šis indikatorius neparodo problemos dydžio, kadangi tarptautinės bendrovės gali turėti ir daugiau priežasčių veiklą vykdyti palankaus apmokestinimo valstybėse (EC, 2015). Finansų krizės metu vis populiaresniu tapo EMT rodiklis. EK ekspertų grupės atliktame tyrime buvo nustatyta, kad didelių korporacijų (ypatingai skaitmeninių technologijų) EMT nuo užsienyje uždirbto pelno yra labai maži, palyginus su EMT nuo vietos rinkoje uždirbtų pajamų. Tyrime analizuotų JAV kompanijų Google ir Apple efektyvūs mokesčio tarifai nuo užsienyje uždirbto pelno atitinkamai sudarė 3,2 % ir 2,5 % 2011 metais, 5,3 % ir 1,9 % 2012 metais bei 8,6 % ir 3,7 % 2013 metais. Šie tarifai yra labai maži palyginus su JAV apskaičiuotais efektyviais pelno mokesčio tarifais, kurie 2011 metais atitinkamai sudarė 49,9 % ir 75,3 %, 2012 metais 40,8 % ir 70,2 % bei 2013 metais 26,4 % ir 61 % (Commission Expert group, 2014). Vis dėlto konceptualiai EMT nuo užsienyje uždirbto pelno turėtų būti lyginamas su pelno perkėlimo nepaveiktu EMT nuo užsienyje uždirbto pelno, o ne su EMT nuo vietinio pelno. Teoriškai analizuojant, minėtieji EMT gali skirtis dėl keleto priežasčių, pavyzdžiui, dėl bendrovės investavimo politikos ar nuostolių perkėlimo. Praktinis pavyzdys yra JAV kompanijų tyrime analizuotos Yahoo bendrovės rezultatai, kad EMT nuo vietinėje rinkoje uždirbto pelno yra gerokai mažesnis nei EMT nuo užsienyje uždirbto pelno (Commission Expert group, 2014).

Pelno perkėlimą galima nustatyti netiesiogiai remiantis skirtingomis empirinio vertinimo strategijomis, tokiomis kaip:

- bendrovės filialų palyginimas, jeigu jų apmokestinimas svariai skiriasi;
- bendrovės filialų, kurie įkurti atitinkamai lengvatinio ir nelengvatinio apmokestinimo valstybėse, veiklos analizė, kai filialuose didėja pelningumas;
- tarptautinių bendrovių ir vietinių įmonių mokamų mokesčių palyginimas (Riedel, 2014).

Pagal pirmąją empirinio vertinimo strategiją pelno perkėlimas gali būti nustatomas palyginus bendrovės filialų pelningumą lengvatinio ir nelengvatinio apmokestinimo jurisdikcijose. Teoriškai dėl

mokesčių vengimo pelningumas prieš mokesčius nelengvatinio apmokestinimo šalyje sumažės, o lengvatinio apmokestinimo šalyje padidės. Heckemeyer ir Overesch (2013) atliktas ekonometrinis tyrimas, kuriame susisteminta informacija iš 25 skirtingų mokslinių darbų, patvirtina, kad koreliacija tarp pelno mokesčio tarifo ir apskaitomo pelno prieš apmokestinimą yra neigiama. Tyrime nustatytas mokesčio elastingumas apmokestinamajam pelnui yra 0,8, t. y. jei šalyje pelno mokesčio tarifą padidinsime 1 procentiniu punktu, tai filialo pelnas prieš apmokestinimą toje šalyje sumažės 0,8 %. Šie rezultatai gali būti naudojami siekiant įvertinti šalių biudžetų pajamų praradimą dėl pelno perkėlimo, tačiau vertinant gaunamus rezultatus reikėtų atsižvelgti į įvairius veiksnius. Be mokesčių vengimo gali būti ir kitų priežasčių dėl kurių atsiranda apmokestinamojo pelno ir pelno mokesčio tarifo koreliacija (teigiama arba neigiama). Norint investuoti šalyje, kurioje apmokestinimas yra aukštesnis, reikia gauti didesnę investicijų grąžą prieš apmokestinimą, todėl atsiranda teigiama koreliacija tarp apmokestinamojo pelno ir mokesčio tarifo. Priešingas pavyzdys būtų kai aukštas apmokestinimas šalyje nulemia, kad bendrovė deda mažesnes pastangas uždirbti pelną filiale, nes padidinus mokesčio tarifą bus gaunama mažesnė grąža po apmokestinimo, todėl atsiranda neigiama koreliacija (Riedel, 2014).

Pelno perkėlimo egzistavimas taip pat gali būti įrodomas nustačius netikėtus pelno pokyčius nelengvatinio apmokestinimo jurisdikcijoje ir įvertinant kaip šie pokyčiai paveikia bendrovės filialą, esantį lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijoje. Šį būdą naudojo Dharmapala ir Riedel (2013), kurie įvertino, kad apie 2 % papildomo pelno, uždirbto nelengvatinio apmokestinimo šalyje, yra perkeliama į lengvatinio apmokestinimo šalį, tačiau jų nuomone, tai turėtų būti apatinė pelno perkėlimo riba.

Dar vienas vertinimo būdas, naudojamas pelno perkėlimo apimties nustatymui yra mokėtino pelno mokesčio palyginimas tarp tarptautinės bendrovės ir panašios vietinės bendrovės. Atlikti tyrimai rodo, kad mokėtino pelno mokesčio skirtumas tarp tarptautinės ir panašios vietinės bendrovių yra apie 30 % (Riedel, 2014). Kompanijų tipai skiriasi, todėl mokėtinas mokestis yra lyginamas tarp tų kompanijų, kurios statistinio proceso metu yra atrenkamos kaip turinčios panašių savybių. Tokiu būdu atrinktų įmonių mokėtino mokesčio skirtumai gali būti priskirti pelno perkėlimui, atsižvelgiant į tai ar bendrovė tarptautinė, ar vietinė. Egger ir kt. (2010) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tarptautinės bendrovės Europos nelengvatinio apmokestinimo šalyse moka apie 32 % mažiau pelno mokesčio negu atrinktos vietinės kompanijos. Finke (2013) tą patį tyrimą panaudojo Vokietijoje ir gavo, kad tarptautinės bendrovės Vokietijoje moka 27 % mažiau pelno mokesčio nei vietinės kompanijos. Vis dėlto, kaip ir ankstesnių vertinimo strategijų atveju, taip ir šiuo atveju gaunamus rezultatus reikėtų vertinti netiesiogiai, nes pasirinktos palyginamosios bendrovės gali skirtis, o tai pakoreguotų gaunamus rezultatus. Vienas iš

tokių pavyzdžių galėtų būti valstybių taikomos specialios mokestinės lengvatos dėl kurių atsiranda mokėtino mokesčio skirtumas, kuris nėra priskiriamas mokesčių vengimui.

Ekonominėje literatūroje taip pat analizuojami pelno perkėlimo būdai. Apibendrinus galima teigti, kad pagrindiniai pelno perkėlimo būdai yra manipuliacija sandorių kainodara ir nematerialaus turto paskirstymas palankaus apmokestinimo mokestinėse jurisdikcijose. Dar vienas, tačiau mažesnę reikšmę turintis perkėlimo būdas yra nuostolių perkėlimas. Nustatyta, kad įmonių grupės vidaus sandorių kainodara ir strategiškai pasirinkta nematerialaus turto perkėlimo vieta apima 70 % pelno perkėlimo (Heckemeyer ir Overesch, 2013).

Pirmoje baigiamojo darbo dalyje išnagrinėti teoriniai bendrovių apmokestinimo aspektai ES ir apibendrintos šiuo metu galiojančios pelno apmokestinimo sistemos problemos ES dėl kurių valstybės negali surinkti visų pelno mokesčio pajamų ir yra priverstos konkuruoti tarpusavyje, o tarptautinės bendrovės turi prisitaikyti prie 28 skirtingų mokesčių sistemų. Taip pat apžvelgtos mokestinės konkurencijos priežastys ir jos ekonominės pasekmės ES. Dabartinės tarptautinės taisyklės, skirstant apmokestinamąjį pelną, per paskutinius du dešimtmečius padidėjęs kapitalo mobilumas ir mokesčių politikos informatyvumo, skaidrumo bei vykdymo tarptautiniu lygiu trūkumas yra ES bendrovių apmokestinimo sistemos problemų priežastys. Vyriausybės kovodamos su itin mobiliomis mokesčių bazėmis (ypatingai nematerialiuoju turtu), kuria specialias lengvatines apmokestinimo tvarkas su mažesniais pelno mokesčio tarifais tam tikro tipo pajamoms arba mažina standartinį mokesčio tarifą. Tarptautinės bendrovės naudojasi minėtomis problemomis (kaip ir nenumatytomis spragomis tarp šalių mokesčių sistemų) ir mažina mokesčių naštą.

2. ALTERNATYVI PELNO APMOKESTINIMO SISTEMA

2.1.Mokesčių harmonizavimas Europos Sąjungoje

Mokesčių harmonizavimas ekonominėje literatūroje įvardijamas, kaip skirtingų jurisdikcijų mokesčių sistemų reguliavimas, siekiant bendro tikslo (James, 2002). Mokesčių harmonizavimo tikslas – prisidėti prie bendros Europos Sąjungos rinkos kūrimo siekiant veiksmingesnio resursų paskirstymo integruotoje ES rinkoje ir norint pašalinti kliūtis, kurios trukdo laisvam prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimui. Nepaisant to, kad mokesčių harmonizavimas yra svarbi priemonė vienijanti ES rinką, šalys narys nelinkusios atsisakyti fiskalinio suverenumo, todėl tiesioginių mokesčių harmonizavimo procesas yra viena sunkiausių integracijos sričių ES. Mokesčių harmonizavimas netiesioginių mokesčių srityje buvo paminėtas dar 1957 metais Romos sutartyje, tačiau pagrindo harmonizuoti tiesioginius mokesčius nebuvo, nes tarptautinį verslą tuo metu daugiausia sudarė prekyba žaliavomis ar kitomis pramoninėmis prekėmis ir administruoti tiesioginius mokesčius buvo pakankamai nesudėtinga. Ekonominę aplinką iš esmės pakeitė globalizacija, Europos integracija, tarptautinių bendrovių plitimas, elektroninė prekyba ir nematerialusis turtas, todėl skirtingos šalių narių mokesčių politikos tapo gerokai svarbesnės. Pagrindinės kliūtys, siekiant harmonizuoti nacionalines mokesčių sistemas ES, gali būti skirstomos į ekonomines, politines ir socialines. Ekonominę kliūtį sudaro sudėtingas 28 skirtingo išsivystymo lygio ekonomikų integravimas į vieną. Politines kliūtis sudaro šalys narės, nes jos nenori atiduoti dalies savo mokesčių ir fiskalinio suvereniteto ES. Socialinės kliūtys atsirado dėl skirtingų socialinių sistemų ir socialinių politikų (Lenartova, 2011). Pelno apmokestinimo sistemos harmonizavimo kliūtys lėmė, kad EK daugiausia dėmesio skyrė atskirų sričių harmonizavimui.

Pagrindiniai EK pasiūlymai buvo pašalinti kliūtis, trukdančias tarpvalstybinėms investicijoms ES, ir nustatyti bendras apmokestinamosios bazės taisykles, kurios leistų sumažinti mokesčių konkurenciją tarp šalių narių (Danko, 2012). Šiems tikslams pasiekti ES priėmė kelias direktyvas, arbitražo konvenciją ir gero mokesčių valdymo platformą:

- direktyva 90/435/EEB dėl bendrosios mokesčių sistemos, taikomos įvairių valstybių narių patronuojančioms ir dukterinėms bendrovėms. Pagrindinis direktyvos tikslas yra patronuojančios bendrovės šalyje neapmokestinti dukterinių bendrovių patronuojančioms bendrovėms mokamų dividendų, kai patronuojančios ir dukterinės bendrovės įsikūrusios skirtingose šalyse narėse;
- direktyva 90/434/EEB dėl bendros mokesčių sistemos, taikomos įvairių valstybių narių įmonių jungimui, skaidymui, turto perleidimui ir akcijų keitimuisi. Šios direktyvos tikslas – nustatyti

skirtingose ES šalyse narėse veikiančių bendrovių jungimosi, turto perleidimo ir akcijų (pasikeitus jų vertei) apmokestinimo taisykles;

- direktyva 2003/49/EB dėl bendros apmokestinimo sistemos, taikomos palūkanų ir autorinių atlyginimų mokėjimams tarp skirtingų valstybių narių asocijuotų bendrovių. Direktyvos tikslas – panaikinti palūkanų ir autorinių atlyginimų apmokestinimą šalyje narėje, kurioje yra įsikūrusi šiuos mokėjimus gaunanti bendrovė, kai mokėjimai vykdomi tarp asocijuotų bendrovių ir nuolatinių buveinių;
- arbitražo konvencija 90/436/EEB dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo koreguojant asocijuotų įmonių pelną. Arbitražo konvencija nustato taisykles, pagal kurias sprendžiami ginčai tarp mokesčių mokėtojų ir mokesčių administracijų dėl sandorių kainodaros, siekiant panaikinti dvigubą apmokestinimą;
- gero mokesčių valdymo platforma, kuri buvo sukurta siekiant įgyvendinti 2012 metais EK paskelbtas rekomendacijas dėl priemonių skirtų kovoti su agresyviu mokesčių planavimu ir skatinti trečiąsias šalis laikytis minimalių gero mokesčių valdymo standartų (European Commission, 2015a).

Visos paminėtos direktyvos prisideda prie bendrovių apmokestinimo harmonizavimo ES ir neatitikimų šalinimo bendrojoje rinkoje. Vis dėlto jų veikimo sritys yra gana siauros ir išsprendžia tik konkrečią problemą, be to, EK ekspertų grupė pažymi, kad šios priemonės – trumpalaikės (Commission Expert Group, 2014). Pirmajame skyriuje buvo nustatyta, kad apmokestinamojo pelno paskirstymo sistema, didelis kapitalo mobilumas, dvigubas apmokestinimas ir skaitmeninių technologijų plėtra bei atitinkamos šalių narių mokesčių politikos integracijos nebūvimas lemia mokesčių konkurenciją ir pelno perkėlimą. Nepakankamas bendrovių apmokestinimo harmonizavimas įmonėms sukelia problemų dėl skirtingų apmokestinimo taisyklių, didesnių administravimo kaštų, tarpvalstybinių nuostolių atskaitymo suvaržymų ir dvigubo apmokestinimo. Bendrovės dėl šių suvaržymų nėra suinteresuotos plėsti savo veiklą, todėl nėra išnaudojamos bendros rinkos galimybės. Apibendrinant galima teigti, kad dabartinė pelno apmokestinimo sistema neišsprendžia problemų ir neatitikimų, su kuriomis susiduria tiek šalys narės, tiek bendrovės.

2015 metų birželio 17-ą dieną EK paskelbė naują veiksmų planą dėl teisingo ir veiksmingo pelno apmokestinimo ES. Veiksmų plano tikslas – reformuoti pelno apmokestinimo sistemą ES, spręsti mokesčių piktnaudžiavimo problemas, užtikrinti ilgalaikes šalių narių įplaukas ir remti geresnę verslo aplinką bendrojoje rinkoje. EK Veiksmų plane pabrėžia, kad pelno apmokestinimui reikalinga radikali reforma. Atsižvelgdamos į augimą, konkurencingumą ir teisingumą, valstybės narės privalo veikti bendrai

ir kiekvienas turėtų mokėti teisingą mokesčių dalį. Anot EK, Veiksmų planas padėjo pamatus naujam požiūriui į pelno apmokestinimą ES, todėl valstybės narės turi šį požiūrį plėtoti (European Commission 2015a).

Remiantis nustatytomis pelno apmokestinimo sistemos problemomis ir Veiksmų planu, baigiamajame darbe analizuojama, kokios dalys turėtų sudaryti alternatyvią pelno apmokestinimo sistemą ES, kad būtų išspręsti neatitikimai dėl bendros rinkos suvaržymų, mokestinės konkurencijos, pelno perkėlimo ir palankesnio skolinto kapitalo apmokestinimo. Modeliuojant alternatyvią bendrovių pelno apmokestinimo sistemą, keliami trys pagrindiniai klausimai:

- Kas turėtų būti apmokestintas?
- Kur reikėtų apmokestinti?
- Ką reikėtų apmokestinti?

Pirmasis klausimas apibrėžia apmokestinamąjį vienetą. Pagal šiuo metu taikomą sistemą, kiekvienos grupės įmonės pelnas apmokestinamas atskirai pagal „ištiestos rankos“ principą. Ši sistema sukelia dvigubo apmokestinimo problemą ir kyla dažni ginčai, kurie sprendžiami pagal arbitražo konvenciją, todėl alternatyvioje pelno apmokestinimo sistemoje šį neatitikimą bus siekiama panaikinti. Antrojo klausimo aktualumas buvo analizuojamas pirmoje darbo dalyje, kurioje nustatyta, kad dabartinis paskirstymo mechanizmas sukelia problemų tiek bendrovėms, tiek šalims narėms, todėl paskirstymo mechanizmų analizės metu bus atrinkta optimali pelno padalijimo ES sistema. Norint atsakyti į trečią klausimą reikia išanalizuoti, kokia bendrovės pelno apmokestinamoji bazė būtų optimali, atsižvelgiant į VEMT ir REMT. Optimalios pelno apmokestinimo bazės tikslas yra išspręsti problemas dėl palankesnio skolinto kapitalo apmokestinimo ir bendrovės investicijų vietos bei dydžio pasirinkimo.

2.2. Bazinis modelis – bendra konsoliduota pelno mokesčio bazė

Autorius baziniu modeliu pasirinko bendros konsoliduotos pelno mokesčio bazės mechanizmą. Kaip jau minėta EK 2011 metų kovo 26-ą dieną pateikė Tarybos direktyvos dėl bendros konsoliduotos pelno mokesčio bazės pasiūlymą (toliau – Direktyva), pagal kurį Europoje veiklą vykdanti tarptautinė įmonė galėtų pateikti vieną pelno mokesčio deklaraciją pasirinktoje valstybėje narėje. Pagal Direktyvą bendrovėms vietoj 28 skirtingų mokesčių sistemų reikėtų prisitaikyti tik prie vienos bendros pelno apmokestinimo sistemos ES. Sistemos tikslas yra ne harmonizuoti mokesčių tarifus, o užtikrinti vietinių mokesčių sistemų nuoseklumą ES (Europos Komisija, 2011). Po ilgų diskusijų tarp šalių narių, sistema vis dėlto nebuvo priimta, tačiau Europos Komisija BKPMB projekto neatsisakė ir 2016 metais planuoja teikti naują teisės akto pasiūlymą, kuriuo bus atitinkamai koreguojama mokesčio bazė, panaikinama

pasirinkimo galimybė ir nustatomas laipsniškas BKPMB įgyvendinimas (European Commission, 2015b). Siekiant nustatyti pagrindinius BKPMB privalumus ir trūkumus, analizuojama ES pasiūlyta Direktyva dėl BKPMB.

Remiantis minėta Direktyva, įmonės galėtų apskaičiuoti savo apmokestinamąjį pelną pagal visoje ES galiojančias vienodas taisykles, o įmonių grupei priklausančių mokesčių mokėtojų apmokestinamoji bazė galėtų būti konsoliduojama. Taip pat Direktyva suteiktų galimybę apmokestinamąjį pelną paskirstyti tarp grupės įmonių pagal nustatytą formulę ir apmokestinti kiekvienoje valstybėje narėje pagal tos valstybės nustatytą pelno mokesčio tarifą, t. y. pelno mokesčio tarifai išliktų skirtingi (PWC, 2013)

2.2.1. BKPMB mechanizmas

BKPMB Direktyva numato, kad sistema yra pasirenkama ir ją gali pasirinkti visos ES reziduojančios įmonės. Pasiūlytame BKPMB projekte numatytas konsolidavimas, todėl įmonių grupės sudarytų vieną apmokestinamąjį vienetą, t. y. BKPMB tikslais įmonių grupę sudarytų patronuojanti įmonė, ES mokesčių rezidentė bei jos dukterinės bendrovės, kurios atitinka konsolidavimo kriterijus. Prie BKPMB galėtų prisijungti ir tos įmonių grupės, kurios yra kontroliuojamos už ES ribų įsteigtų bendrovių. Bendrovės sudaro įmonių grupę ir jų finansinis rezultatas yra konsoliduojamas, jeigu patronuojanti bendrovė atitinka bent vieną iš šių kriterijų:

- turi didesnę nei 50 % balsavimo teisę dukterinėje bendrovėje;
- turi teisę į daugiau nei 50 % dukterinės bendrovės pelno;
- valdo daugiau nei 70 % dukterinės bendrovės akcijų (PWC, 2013).

Apmokestinamoji bazė pagal BKPMB mechanizmą būtų apskaičiuojama prie bendrovės finansinio rezultato pridedant neleidžiamus atskaitymus ir atimant neapmokestinamąsias pajamas bei leidžiamus atskaitymus. Direktyvoje numatoma, jog visos bendrovės sąnaudos, susijusios su prekių pardavimu ir paslaugų suteikimu, turėtų būti priskiriamos prie leidžiamų atskaitymų. Taip pat turėtų būti atskaitomos sąnaudos susijusios su nuosavo kapitalo didinimu arba paskolų palūkanomis įprastinės veiklos vykdymui ir mokslinių tyrimų ir plėtros sąnaudos. Neapmokestinamąsias pajamas sudarytų pajamos už bendrai nudėvimo turto perleidimą, gauto pelno paskirstymus, pajamas už akcijų perleidimą, pajamas iš nuolatinių buveinių trečiose šalyse bei subsidijos, susijusios su ilgalaikio turto įsigijimu, sukūrimu arba pagerinimu. Direktyvoje taip pat numatytas neleidžiamų atskaitymų sąrašas, į kurį įtrauktas pelno paskirstymas, 50 % reprezentacinių sąnaudų ir sąnaudos, patirtos neapmokestinamų pajamų uždirbimui. Nėra atsižvelgiama į pelną iš sandorių tarp BKPMB grupės įmonių (PWC, 2013).

Direktyvoje nurodoma, kad apskaičiuota teigiama BKPMB būtų paskirstoma šalyse narėse, kuriose yra įsikūrusios ar turi rezidento statusą konsolidavime dalyvavusios įmonės. Siekiant paskirstyti konsoliduotą apmokestinamąją bazę pagal formulę kiekvienai konsolidavime dalyvavusiai grupės įmonei, rekomenduojama atsižvelgti į konkrečios įmonės lyginant su visa įmonių grupe:

- darbuotojų skaičių;
- darbo užmokesčio sąnaudas;
- pardavimus;
- ilgalaikį turtą.

Siūloma, kad apmokestinamoji pelno mokesčio bazė kiekvienai dalyvaujančiai įmonei būtų paskirstoma, pagal koeficientą, apskaičiuotą pagal žemiau pateiktą formulę:

$$\text{Mokesčio bazė A} = \frac{1}{a}\left(\frac{1}{2}\frac{DU_A}{DU_{Grupė}} + \frac{1}{2}\frac{\text{DSK}_A}{DSK_{Grupė}}\right) + \frac{1}{b}\frac{T_A}{T_{Grupė}} + \frac{1}{c}\frac{Pard_A}{Pard_{Grupė}}, \text{ kai} \quad (1)$$

$\frac{1}{a}+\frac{1}{b}+\frac{1}{c}=1.$

Čia:

DU_A - įmonės A darbo užmokesčio sąnaudos;

$DU_{Grupė}$ - įmonių grupės darbo užmokesčio sąnaudos;

DSK_A - įmonės A darbuotojų skaičius;

$DSK_{Grupė}$ - įmonių grupės darbuotojų skaičius;

T_A - įmonės A turtas;

$T_{Grupė}$ - įmonių grupės turtas;

$Pard_A$ - įmonės A pardavimai;

$Pard_{Grupė}$ - įmonių grupės pardavimai.

Pagal šią formulę priskirta apmokestinamoji bazė kiekvienoje šalyje būtų apmokestinama konkrečios šalies nustatytu pelno mokesčio tarifu. Direktyvoje kintamiesiems nėra nurodyti svertai, todėl baigiamajame darbe veiksniams priskiriami vienodo dydžio svertai, t. y. a=b=c= 3.

Darbo veiksnį sudaro du vienodo reikšmingumo elementai: darbuotojų skaičius ir darbo užmokesčio suma. Į paskirstymo formulę įtraukiant įmonės darbuotojų skaičių ir darbo užmokesčio sumą, jie atitinkamai palyginami su visos BKPMB grupės darbuotojų skaičiumi ir darbo užmokesčio suma. Jeigu atskiras darbuotojas įtraukiamas į grupės įmonės darbo veiksnį, tai to darbuotojo darbo užmokesčio suma taip pat priskiriama tos grupės įmonės darbo veiksniui. Darbo užmokestis apima atlyginimų, algų, priemokų ir kitų kompensacijų darbuotojams sąnaudas, įskaitant darbdaviui tenkančias pensijų ir socialinio draudimo sąnaudas, kurios yra atskaitomos per mokestinį laikotarpį. Darbuotojų skaičius nustatomas mokestinių metų pabaigoje pagal kiekvienos šalies narės nacionalinę teisę (PWC, 2013).

Turto veiksnį sudaro grupės įmonės viso ilgalaikio materialiojo nuosavo, nuomojamo ar išnuomoto turto vidutinė vertė, t. y. ši vertė palyginama su visos BKPMB grupės atitinkamo turto vidutine verte. Į turto veiksnį neįtraukiamas nematerialus ir finansinis turtas, nes šį turtą sunku įvertinti ir priskirti konkrečiai grupės įmonei, be to, dėl didelio jo mobilumo išauga rizika, susijusi su pelno mokesčio bazės perkėlimu į lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas. Nuomojamas turtas įtraukiamas į grupės įmonės, kuri yra jo nuomotojas arba nuomininkas, turto veiksnį, išskyrus nuomos sandorius tarp grupės narių. Į turto veiksnį įtraukiama suma lygi turto nuomos metinės įmokos sumai padaugintai iš aštuonių (PWC, 2013).

Pardavimų veiksnį sudaro visi prekių pardavimo ir paslaugų teikimo sandroiai, atskaičius nuolaidas ir grąžinimus, išskyrus pridėtinės vertės mokestį, muitus ir kitus mokesčius. Neapmokestinamos pajamos, palūkanos, dividendai, autoriniai atlyginimai ir pajamos iš ilgalaikio turto perleidimo į pardavimo veiksnį yra neįtraukiami, nebent tai yra pajamos, uždirbtos įprastomis verslo sąlygomis. BKPMB grupės vidiniai sandoriai taip pat neįtraukiami į pardavimų veiksnį. Prekių pardavimas ir paslaugų teikimas įtraukiamas į grupės įmonės, įsikūrusios šalyje narėje, kurioje baigiasi prekių siuntimas ir paslaugos fiziškai teikiamos jas įsigyjančiam asmeniui, pardavimo veiksnį, t. y. taikomas vartojimo vieta paremtas apmokestinimo principas (angl. destination based tax) (PWC, 2013).

2.2.2. BKPMB privalumai ir trūkumai

BKPMB sistema gali būti tvirtas pagrindas alternatyvios pelno apmokestinimo sistemos ES kūrimui, tačiau ji turi nemažai trūkumų, todėl į alternatyvų modelį bus įtraukiamos geriausios BKPMB ypatybės, o kitos bus tobulinamos.

Kaip pažymi EK, pagrindinis BKPMB sistemos privalumas yra tas, kad ji pagerintų verslo aplinką ES, sumažintų bendrovių ir kontroliuojančių institucijų administracinę naštą ir supaprastintų bendrąją rinką. Taikant BKPMB sumažėtų administracinės sąnaudos tarptautinėms įmonėms, kurios, apskaičiuodamos savo apmokestinamąjį pelną, turėtų laikytis tik vieno taisyklių rinkinio, o ne atsižvelgti į 28 skirtingas sistemas. Be to, konsolidavimo teikiamas pranašumas įmonių grupėms yra tas, kad vienoje valstybėje narėje patirtus nuostolius galima padengti kitoje valstybėje narėje gautu pelnu. BKPMB taip pat suteiktų galimybę valstybėms narėms laikytis bendro požiūrio į trečiąsias šalis ir apsaugoti bendrąją rinką nuo agresyvaus mokesčių planavimo, pavyzdžiui, valstybės narės bendromis pastangomis neleistų, kad kontroliuojamų užsienio bendrovių pelnas būtų perkeltas į lengvatines mokesčių jurisdikcijas (European Commission, 2015a).

BKPMB siūloma apmokestinamojo pelno paskirstymo formulė tarp šalių narių neišspręstų pelno perkėlimo problemos, o tik pakeistų jos pobūdį. Šiuo metu tarptautinės korporacijos turi paskatą didesnę

savo pelno dalį deklaruoti šalyje narėje, kurioje mokesčio tarifas yra mažesnis. Kaip jau minėta, vienas iš pelno perkėlimo būdų yra manipuliavimas sandorių kainodara Įmonių grupės pelno konsolidavimas ES šį neatitikimą panaikintų. Vis dėlto, EK siūloma pelno paskirstymo formulė, į kurią įtraukiama darbo jėga, ilgalaikis turtas ir pardavimai, leistų tarptautinėms bendrovėms pasinaudoti šiais veiksniais, kuriant naujus mokesčių vengimo būdus. Bendrovės galėtų šiuos veiksnius perkelti į valstybes, kurios taiko žemą pelno mokesčio tarifą.

Pelno apmokestinamoji bazė pagal BKPMB neišsprendžia nevienodo apmokestino problemos tarp skolinto ir nuosavo kapitalo. BKPMB sistemos apmokestinamoji bazė nedaug skiriasi nuo Lietuvos ir kitų ES šalių šiuo metu taikomų apmokestinamųjų bazių, todėl BKPMB neišsprendžia nei skolinto kapitalo skatinimo problemos, nei problemos dėl apmokestinimo ribinės investicijos atveju (plačiau analizuojama 3 skyriuje).

2.3. Pelno mokesčio bazės konsolidavimas

Pelno mokesčio konsolidavimas yra vienas svarbiausių BKPMB punktų, nes pagrindines kliūtis, su kuriomis susiduria bendrovės ES, bendroje rinkoje galima išspręsti tik konsolidavus apmokestinamąją bazę. Jei įmonių grupės būtų apmokestinamos kaip vienas apmokestinamasis vienetas, tai būtų pašalinamos ne tik „ištiestos rankos“ principo taikymo problemos, kurios atsiranda sudarant sandorių kainodaros dokumentus tarp susijusių asmenų, bet būtų išspręsta ir dvigubo apmokestinimo problema sudarant sandorius tarp grupės įmonių. Taip pat visų grupės įmonių nuostoliai būtų atskaitomi iš viso įmonių grupės pelno. Įmonių grupė turėtų bendrauti ne su visomis mokesčių jurisdikcijomis, kuriose ji vykdo veiklą, o tik su viena, todėl ši sistema atitiktų vieno langelio principą. Įmonių grupės rezultatai būtų konsoliduojami toje valstybėje, kurioje reziduoja galutinė patronuojanti bendrovė. Ji teiktų visos įmonių grupės rezultatus vietinei mokesčius administruojančiai institucijai. Konsolidavimas yra naudingas bendrovėms, nes leidžia sumažinti administravimo kaštus, tačiau jis reikalauja šalių narių mokesčių administracijų koordinavimo ir bendradarbiavimo. Politiniai nesutarimai dėl konsolidavimo yra viena pagrindinių priežasčių, kodėl BKPMB vis dar nėra priimta. Europos Komisija, siekdama priimti Veiksmų planą dėl teisingo ir veiksmingo pelno apmokestinimo ES, konsultavosi su verslo ir šalių narių atstovais dėl veiksmų plano galimų punktų. Konsultacijų metu didelės verslo korporacijos ir mažos bei vidutinės bendrovės pritarė mokesčių bazės konsolidavimui. Šalys narės taip pritarė šiai idėjai, tačiau pažymėjo, kad konsolidacija turėtų būti įgyvendinama tolesniame integracijos etape, nes šiuo metu ES valstybės dar nėra pasirengusios radikaliai reformai (EC, 2015).

Apmokestinamosios bazės konsolidavimas yra būtina reformos dalis ir jo būtina siekti, nes jis atitinka ekonominį principą, jog įmonių grupės ekonomiškai veikia kaip vienas vienetas (Vann, 2010). Konsolidavimas taip pat prisideda prie bendrosios rinkos kūrimo ir išsprendžia tarpvalstybinių nuostolių atskaitymo suvaržymo ir dvigubo apmokestinimo problemas.

2.4. Apmokestinamosios bazės paskirstymo mechanizmas

Pagal tarptautinę pelno apmokestinimo sistemą bendrovių pelnas jurisdikcijose paskirstomas pagal pajamų šaltinio ir rezidavimo vietos principus. Vis dėlto, globalioje ekonomikoje, kai kapitalas juda nevaržomai ir dominuoja naujos ekonominės realijos, šiais principais paremtas apmokestinimas iškraipo tarptautinę prekybą ir verslo kapitalo srautų judėjimą (Devereux ir de la Feria, 2014). Siekiant nustatyti optimalų paskirstymo mechanizmą, kuris atitiktų šiandienines ekonomikos realijas, yra iškelti du pagrindiniai tikslai. Vienas iš tikslų yra nustatyti apmokestinamąją jurisdikciją, kuri kuo mažiau iškraipytų tarptautinių bendrovių ekonominę elgseną. Kitas, ne mažiau svarbus tikslas, yra nustatyti apmokestinamąją jurisdikciją, kuri turi teisę apmokestinti mokesčių mokėtoją, įvertindama ryšį tarp bendrovės pelno ir valstybės bei sukčiavimo ir mokesčių vengimo galimybes. Pirmąjį tikslą galima pasiekti nustačius skirtingų ekonominių veiksnių mobilumą. Didelės tarptautinės bendrovės gauna pelną vykdydamos įvairius skirtingus veiklos procesus, kuriuos sudaro gamyba, marketingas, pardavimai, tyrimai ir plėtra. Tarptautinė kompanija šiuos veiklos procesus gali paskirstyti daugelyje skirtingų šalių. Ekonominiu požiūriu nėra vieno veiklos proceso, kuris būtų laikomas gaunamo pelno šaltiniu, todėl visi veiklos procesai yra būtini, nes nei vienas iš jų atskirai neuždirba pelno. Ekonominiai tyrimai patvirtina, kad tarptautinės bendrovės uždirba didesnę pelno maržą, nes turi galimybę veiklos procesus paskirstyti skirtingose valstybėse (Devereux et al., 2014).

Vis dėlto ne visos veiklos yra vienodai mobilios. Pavyzdžiui, tarptautinės kompanijos akcininkai ir pirkėjai greičiausiai nekeis savo gyvenamosios vietos dėl bendrovės apmokestinamojo pelno, bet kaip jau minėta pirmame skyriuje, yra atlikta nemažai empirinių tyrimų, kurie įrodo, kad bendrovės savo veiklą ir pelną perkelia į lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas. Dėl šios priežasties mokestį yra naudinga susieti su veiklos procesu, kuris nėra mobilus, t. y. pelną apmokestinti akcininkų arba pirkėjų rezidavimo vietose (vartojimo vietoje).

2.4.1 Rezidavimo vieta ir pajamų šaltiniu paremtas apmokestinimas

Pagal rezidavimo vietos (būstinės) principą valstybės apmokestina juridinių ir fizinių asmenų pajamas neatsižvelgiant į jų uždirbimo vietą. Ekonominėje literatūroje rezidavimo vieta yra laikoma vieta, kurioje gyvena pajamų srautų savininkas. Taip pat netiesiogiai laikoma, kad fiziniai asmenys investuoja

tik šalies viduje, todėl kompaniją valdo vietos gyventojai, neatskiriant savininkų rezidavimo vietos nuo bendrovės rezidavimo vietos. Dėl šios priežasties ekonominėje literatūroje rezidavimo vieta laikoma pastovia, nors praktikoje patronuojančią tarptautinę bendrovę gali valdyti asmenys, reziduojantys įvairiose šalyse, ir šiuo atveju, patronuojančios bendrovės rezidavimo vieta neatitiktų savininkų gyvenamosios vietos. Patronuojančios bendrovės rezidavimo vieta bus tokia pat mobili kaip ir bet kuri kita bendrovės dalis, kadangi jos nevaržo savininkų gyvenamoji vieta (Devereux et al., 2014). Teisiškai gyvenamoji vieta vertinama individualiai kiekvienam nepriklausomam juridiniam ir fiziniam asmeniui, todėl patronuojančios bendrovės ir jos dukterinių įmonių (vertinant juos kaip atskirus apmokestinamuosius vienetus) rezidavimo vieta nustatoma pagal jau minėtus įsteigimo vietos ir valdymo vietos principus.

Pagal pajamų šaltinio principą valstybė gali apmokestinti pajamas atsižvelgiant į jų šaltinį, o ne mokesčių mokėtojo rezidavimo vietą. Ekonominėje literatūroje bendrovių pelno šaltinis įvardijamas kaip vieta, kurioje uždirbamos pajamos. Nustatyti pajamų gavimo vietą dažniausiai yra sunku, todėl pajamų šaltinio sąvoka naudojama siekiant ją atskirti nuo rezidavimo vietos, t. y. vietos, kurioje įsikūręs asmuo turintis teisę į uždirbtą pelną (Devereux et al., 2014). Teisine prasme pajamų šaltinio vieta įvardijama kaip vieta, kurioje uždirbamas pelnas ir kurioje bendrovė neturi rezidento statuso, pavyzdžiui, bendrovė turi nuolatinę buveinę valstybėje, bet joje ji nelaikoma rezidente.

Istoriškai rezidavimo vieta paremtas apmokestinimas buvo laikomas pranašesniu už pajamų šaltiniu paremtą apmokestinimą (Keen ir Wildason, 2004), nes atsižvelgiant į tai, kad gyvenamoji vieta yra pastovi (bendrovės savininkai nėra mobilūs), mokestis nepaveikia bendrovės veiklos vykdymo vietos, t. y. mokesčių sistemai yra būdingas kapitalo eksporto neutralumas. Vis dėlto nėra pagrindo pelno paskirstymą grįsti teisiniu rezidavimo vietos interpretavimu, nes teisiškai rezidavimo vieta nėra pastovi, todėl nebus užtikrintas kapitalo eksporto neutralumas. Tas pats argumentas galioja ir dėl pelno paskirstymo pagal patronuojančios bendrovės rezidavimo vietą, nes patronuojančią bendrovę galima perkelti į lengvatinio apmokestinimo jurisdikciją, todėl nėra užtikrinamas kapitalo eksporto neutralumas (Devereux et al., 2014).

Praktikoje tarptautinė apmokestinimo sistema yra linkusi remtis pajamų šaltinio principu. Iš didžiųjų šalių išimtis yra JAV, kuri dalinai vis dar apmokestina rezidento statusą turinčių bendrovių tarptautines pajamas, tačiau ši sistema yra neveiksminga, nes JAV bendrovės norėdamos išvengti minėto apmokestinimo kapitalą perkelia už JAV ribų į lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas. ES apmokestinimo sistema ekonominiu požiūriu taip pat linksta prie apmokestinimo remiantis pajamų šaltinio principu, atsižvelgiant į motininių - dukterinių įmonių, palūkanų ir autorinių mokėjimų bei taupymo pajamų apmokestinimo direktyvas, pagal kurias daugeliu atveju panaikinamas dividendų,

palūkanų ir autorinių atlyginimų apmokestinimas įmonių grupėse, nors Europos Teisingumo Teismo pozicija šiuo klausimu nėra aiški ir nuosekli (Kemmeren, 2006).

Ekonominėje literatūroje išskiriamos dvi pagrindinės pajamų šaltinio principo problemos tarptautiniame apmokestinimo mechanizme. Pirmoji yra ta, kad mokesčio tarifų skirtumai tarp šalių iškreipia veiklos procesų paskirstymą tarp mokestinių jurisdikcijų. Tarptautinis veiklos procesų efektyvumas negali būti pasiektas nei rezidavimo vietos, nei pajamų šaltinio principu paremtu apmokestinimu, išskyrus tą atvejį, kai tarifai yra visiškai harmonizuoti (Devereux, 2008). Antroji pajamų šaltinio apmokestinimo problema yra ta, kad dažniausiai nėra vieno pajamų šaltinio, nes pajamos gaunamos iš procesų visumos, o jie paskirstomi tarp skirtingų jurisdikcijų siekiant pasinaudoti konkrečios jurisdikcijos ekonominėmis sąlygomis. Nėra aiškios koncepcijos, iš kur gaunamos pajamas, todėl nustatant apmokestinamojo pelno paskirstymo mechanizmą, pajamų šaltinio principas yra ekonomiškai neefektyvus (Devereux et al., 2014).

2.4.2. Apmokestinimas pagal vartojimo vietos principą

Pirmieji pasiūlymai kardinaliai keisti bendrovių pelno paskirstymo mechanizmą ekonominėje literatūroje buvo pateikti 2000 metais, pagal kuriuos tarptautinis apmokestinimo režimas būtų pakeistas tarptautines bendroves apmokestinant jų parduotų prekių ar suteiktų paslaugų vartojimo vietoje (Avi-Yonah, 2000). 2002 metais buvo pateiktas pasiūlymas vartojimo vietos principu apmokestinti bendrovės pinigų srautus (Bond ir Devereux, 2002). Šis pasiūlymas buvo tobulinamas kituose moksliniuose tyrimuose, kuriuose apmokestinimo vartojimo vietoje ypatybės buvo analizuojamos plačiau. Tyrimai patvirtinta, kad, priešingai nei rezidavimo vietos ir pajamų šaltinio apmokestinimui, šis apmokestinimo principas neiškreipia verslo sprendimų, tokių kaip investicijų dydis ir finansavimo šaltinis. Vartojimo vieta paremtas apmokestinimas veiktų panašiai kaip pridėtinės vertės mokestis nors ir apmokestintų bendrovių pelną (Auerbach ir Devereux, 2012).

2.4.3. Padalijimas pagal formulę

Pagrindinis alternatyvios pelno apmokestinimo sistemos iššūkis, kaip paskirstyti konsoliduotą pelno mokesčio bazę, kad sistema veiktų teisingai ir veiksmingai. BKPMB sistema konsoliduotą apmokestinamąją bazę siūlo paskirstyti pagal nustatytą formulę. Ši sistema pakeistų „ištiestos rankos“ principą, kuris sudaro dalį aptartų pelno apmokestinimo problemų (Wolfgang ir Konrad, 2012).

Pagrindinis padalijimo pagal formulę mechanizmo tikslas, kad bendrovės pelno mokestį mokėtų ten, kur vykdo savo ekonominę veiklą ES. Pagal BKPMB bendrovė būtų apmokestinama toje mokestinėje jurisdikcijoje, kurioje reziduoja atitinkama dukterinė bendrovė ar nuolatinė buveinė, pagal atitinkamos

jurisdikcijos mokesčio tarifą. EK teigia, kad padalijimo mechanizmas yra ne visapusiškos mokesčių reformos tikslas, bet būtina ir neišvengiama konsolidacijos pasekmė (CCCTB WG, 2007). Padalijimo formulė yra labiausiai diskutuotinas BKPMB elementas. Padalijimo veiksnių pasirinkimas formulėje yra svarbus, nes nuo to priklauso apmokestinamosios bazės paskirstymas tarp ES valstybių. Šalys narės BKPMB sistemą palaiko arba ne, atsižvelgiant į tai ar paskirstymo mechanizmas joms yra naudingas, ar ne. Pavyzdžiui, Prancūzija pritaria padalijimo formulei, kurią sudaro darbas, turtas ir pardavimai, nes dėl šioje šalyje susiformavusios vartojimo kultūros ir didelių algų padidėtų įplaukos į biudžetą (Comarniceanu, 2012), tačiau Olandija formulei nepritaria, nes į ją nėra įtrauktas nematerialusis turtas, todėl ji prarastų svarią apmokestinamosios bazės dalį (Ernst & Young, 2012). Nepaisant kiekvienos šalies narės pageidavimų, padalijimo formulė vis dėlto turėtų būti sudaryta atsižvelgiant į ekonominius, o ne politinius principus.

JAV ir Kanada savo mokesčių sistemose sėkmingai taiko paskirstymo pagal formulę mechanizmą, tačiau jų pritaikymas skiriasi. Visoms JAV valstijoms nėra taikoma vienoda formulė. Kiekviena valstija gali taikyti skirtingas formules sudarytas iš turto, darbo užmokesčio ir pardavimų veiksnių, tuo tarpu Kanadoje padalijimo pagal formulę mechanizmas pritaikomas kitaip nei JAV. Kanadoje taikoma vieninga sistema pagal nustatytus darbo užmokesčio ir pardavimų veiksnius. Turto veiksnys į formulę nėra įtrauktas dėl turto įvertinimo problemų ir dėl to, kad politikai nenorėjo priskirti didelės dalies pajamų provincijoms, kurios daug eksportuoja (Weiner, 2005). Taip pat Kanadoje paskirstymo formulė naudojama tik juridiniams vienetams, o ne įmonių grupėms, todėl bendrovės vis tiek turi taikyti ištiestosios rankos principą (Weninger, 2007). JAV apmokestinamojo pelno padalijimo formulėje pastaruoju metu populiarėja pardavimų veiksnys ir daugelis valstijų taiko dvigubo sverto pardavimų veiksnį arba naudoja vien pardavimų veiksnį. Veiksnių perskirstymo motyvai yra JAV mokesčių politikos tikslai, kurie yra panašūs į ES rinkos integracijos tikslus, t. y. gamyba, investicijos ir darbo vietų kūrimo skatinimas. Šiuos tikslus galima pasiekti perskirstant apmokestinamosios bazės padalijimo formulę ir didesnį svorį skiriant pardavimo veiksniui, nes valstijos tokiu atveju linkusios mažinti mokesčių naštą gamybai ir didinti mokesčių naštą vartojimui (Weiner, 2005).

Apmokestinamojo pelno padalijimo pagal formulę sistemose, taip pat kaip ir visuose kituose pelno padalijimo mechanizmuose, siekiant geografiškai nustatyti bendrovės ekonominę veiklą jurisdikcijoje (ryšį tarp valstybės ir bendrovės), reikia nustatyti apmokestinamosios veiklos įvertinimo koncepciją ir priemones, pagal kurias būtų galima įvertinti bendrovės pelną, uždirbtą konkrečioje jurisdikcijoje (paskirstymas) (De Wilde, 2014). Bendrovės darbuotojus ir turtą siekiama lokalizuoti atsižvelgiant į šaltinio principą, pavyzdžiui, vietą, kur darbuotojai vykdo savo pareigas pagal darbo sutartis ir kur turtas

yra panaudojamas bendrovės verslo procesuose (ryšys). Veiksniai vertinami pagal tai, kokį atlygį bendrovė moka už darbo jėgos ir turto panaudojimą verslo procesuose (paskirstymas), t.y. pagal jų kaštus. Apmokestinamojo pelno paskirstymo pagal formulę mechanizme šiuo atveju naudojamas kaštais paremtas vertinimas. Trečiąjį veiksnį – pardavimus, siekiama lokalizuoti atsižvelgiant į bendrovės prekių ar paslaugų vartotojus, pavyzdžiui, kur pirkėjai naudoja ar vartoja jiems parduotas prekes ar suteiktas paslaugas (ryšys). Šis veiksnys įvertinamas pagal bendrovės gaunamą atlygį už suteiktas prekes ir paslaugas (paskirstymas), t.y. pagal bendrovės bendrąsias pajamas gautas iš trečiųjų šalių. Šiuo atveju padalijimo mechanizme naudojamas pajamomis paremtas vertinimas (Arnold, 2003).

Vertinant anksčiau aprašytas Kanados ir BKPMB paskirstymo pagal formulę sistemas pastebima, kad nėra šių sistemų sąveikos tarp ryšio koncepcijos, kuri yra naudojama bendrovės ekonominės veiklos nustatymui jurisdikcijoje, ir paskirstymo priemonių, naudojamų siekiant geografiškai paskirstyti mokesčių mokėtojo apmokestinamąjį pelną. Įstatymų leidėjai paprastai remiasi šaltinio principu ir nustato teisinius, fizinius ir geografinius veiksnius, tokius kaip, nuolatinės buveinės statusas (Kanada ir BKPMB), pagrindinė verslo vykdymo vieta (Kanda), bendrovės įsteigimo vieta ir bendrovės valdymo vieta (BKPMB) (CCCTB WG, 2007).

Bendrovės ekonominės veiklos ryšį jurisdikcijoje būtų tikslingiausia nustatyti naudojantis pelno paskirstymo veiksniais (darbo užmokestis, turtas, pardavimai) ir JAV taikoma „veiksnio analize jurisdikcijoje“. Pagal veiksnio analizę jurisdikcijoje, JAV bendrovės veikla valstijoje apmokestinama atsižvelgiant į nustatytą minimalią darbo užmokesčio, turto ir pardavimų sumą atitinkamoje valstijoje (sumokėtas darbo užmokestis, turto vertė, apyvarta), todėl ši pelno padalijimo sistema sujungia ekonominės veiklos vertinimą ir paskirstymą jurisdikcijoje. JAV mokesčių komisija siūlo taikyti šias minimalias ribas: 50 000 JAV dolerių (toliau – USD) turto ir darbo užmokesčio veiksniams bei 500 000 USD pardavimo veiksniui (Multistate Tax Commission, 2003). Panašus minimalios ribos kriterijus nustatytas ir Europos Sąjungos PVM sistemoje. Pagal 2006/112/EB direktyvos 34 straipsnį, siekiant nustatyti prekių tiekimo vietą, minimali pardavimų suma šalyje narėje turi siekti 100 000 EUR arba 35 000 EUR, jei visos tiekiamos prekės gabenamos į tą pačią valstybę narę (Europos Komisija, 2006). Siekiant paskirstyti tarp jurisdikcijų visas bendrovės pajamas, net kai nepasiekiama minimali nustatyta riba, galima taikyti alternatyvų paskirstymo kriterijų, pavyzdžiui, minimalią pelno dalį.

Ekonominės veiklos jurisdikcijoje nustatymas, remiantis paskirstymo pagal formulę sistema, leistų išspręsti problemą dėl dirbtinio pelno perkėlimo, nes bendrovės neturėtų galimybės dirbtinai paskirstyti veiksnius lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijose. Bendrovės norėdamos perkelti pelną turėtų perskirstyti darbuotojus, turtą arba rinką, kurioje bendrovė parduoda savo prekes ar paslaugas. Vis dėlto

ekonominėje literatūroje pastebima, kad dėl skirtingų efektyvių mokesčio tarifų, tarptautinės bendrovės linkusios perkelti pelną paskirstydamos veiksnius jurisdikcijose, kurios dėl mokesčių konkurencijos taiko įvairias lengvatas (Agúndez-Garcia, 2006). Pasak BKPMB darbo grupės, jeigu pelno paskirstymo mechanizmas remiasi mobiliais veiksniais, kuriuos kontroliuoja bendrovė, padalijimo pagal formulę mechanizmas skatina bendroves paskirstyti veiksnius tarp šalių narių, taip, kad įmonių grupės mokesčių našta būtų minimizuota. Šalių narių vyriausybės suinteresuotos pritraukti į savo šalį bendrovių ekonominių veiklų procesus, todėl gali atsirasti mokesčių konkurencija tarp valstybių, kuri priklauso nuo padalijimo formulės veiksnių mobilumo. Iš esmės, kuo didesnis svoris formulėje tenka mobiliems veiksniams, tuo didesni ekonominiai neatitikimai (CCCTB WG, 2006).

BKPMB mechanizmas į paskirstymo formulę įtraukia darbo, turto ir pardavimų veiksnius, todėl atsižvelgiant į tai, kad ES valstybėse efektyvūs mokesčio tarifai skiriasi, tarptautinės bendrovės gali perkelti veiksnius į lengvatines apmokestinimo jurisdikcijas ir sumažinti mokesčių naštą. Šalys narės, siekdamos pritraukti šiuos veiksnius, gali mažinti efektyvius mokesčio tarifus ir skatinti konkurenciją dėl mobilių bendrovės resursų.

Iš trijų galimų veiksnių, turto veiksnys yra laikomas mobiliausiu, nes bendrovės visiškai kontroliuoja turto paskirstymą (Agúndez-Garcia, 2006). Darbo veiksnys laikomas mažiau mobiliu už turto veiksnį, nes bendrovei jį kontroliuoti sunkiau, nors didelės tarptautinės bendrovės iš dalies gali kontroliuoti darbo jėgą, t. y. gali pasirinkti, kurioje šalyje samdyti darbuotojus. Pardavimų veiksnys yra mažiausiai mobilus, nes bendrovės pirkėjai nėra mobilūs, o įsitvirtinti naujoje rinkoje bendrovei nėra lengva. Ekonominėje teorijoje pardavimų veiksnys yra laikomas nemobiliu, nes paklausos kreivę reguliuoja rinka ir bendrovė negali jos kontroliuoti (Devereux, 2008). Vis dėlto, pelno paskirstymo formulėje taikant tik pardavimų veiksnį, rinkos neutralumas nebus užtikrintas, nes bendrovės vis tiek bus linkusios parduoti, o pirkėjai pirkti žemesnio apmokestinimo jurisdikcijose.

Išanalizavus pelno paskirstymo principus nustatyta, kad apmokestinamąjį pelną tarp jurisdikcijų optimalu paskirstyti pagal vartojimo vietos principą. Įvertinus apmokestinamojo pelno padalijimo pagal formulę mechanizmo praktinio pritaikymo pavyzdžius ir išnagrinėjus paskirstymo veiksnius, padaryta išvada, kad ekonomiškai veiksmingiausias yra pardavimų veiksnys, dėl šios priežasties toliau analizuojamas pardavimų veiksnys vartojimo vietoje.

2.4.4. Pardavimų veiksnio analizė

Veiksnio analizė jurisdikcijoje skirstoma į tris dalis: sritį (ką?), įvertinimą (kiek?) ir vietą (kur?). Paprastai analizuojami tiek šaltinio principu paremti darbo jėgos ir turto veiksniai, tiek vartojimo vieta

paremtas pardavimų veiksnys, tačiau alternatyvioje pelno apmokestinimo sistemoje pasirinktas vartojimo vieta paremtas pelno padalijimo jurisdikcijose mechanizmas, todėl analizuojamas tik pardavimų veiksnys.

Pardavimų veiksnio sritis turi apimti bendrovės klientams tiekiamas prekes ir paslaugas (Arnold, 2003). Į įmonių grupės vidaus sandorius, kaip ir BKPMB atveju, nėra atsižvelgiama. Veiksnys turėtų įtraukti sandorius tarp įmonių ir vartotojų (angl. business-to-consumer, B2C) ir sandorius tarp įmonių (angl. business-to-business, B2B). Į pardavimų veiksnį reikėtų įtraukti visus bendrovės prekių ir paslaugų tiekimus, kurie susiję su bendrovės vykdoma veikla. Išimtys, kaip ir BKPMB mechanizme, taikomos neapmokestinamosioms pajamoms, palūkanoms, dividendams, autoriniams atlyginimams (McLure, 2002). Taip pat į pardavimų veiksnį neįtraukiami investicijų portfeliai, nes jie neuždirba ekonominių rentų, kurios yra nagrinėjamos baigiamajame darbe. Ekonominėje literatūroje ekonominė renta įvardijama kaip „gamybos veiksnio teikiamų pajamų ir jo reprodukcijos išlaidų skirtumas, susidarantis visuomet, kai iš gamybos veiksnio gautos pajamos viršija būtinas jo tolesnio funkcionavimo išlaidas. Ekonominė renta susidaro kaip skirtumas tarp gamybos veiksnio pajamų ir alternatyviųjų jo naudojimo kaštų“ (Paunksnienė ir Liučvaitienė, 2009). Baigiamajame darbe ekonominė renta, plačiąja prasme, suprantama kaip tiesioginių investicijų į bendrovės veiklą grąža, kuri viršija alternatyviuosius kapitalo kaštus (plačiau analizuojama 3 skyriuje).

Pardavimų veiksnio tikslas – įvertinti bendrovės atlygį už tiekiamas prekes ir paslaugas, todėl vertinamos bendrosios pajamos. Pajamas sudaro visos parduotos prekės ir suteiktos paslaugos, įskaitant autorinius atlyginimus, jeigu jos suteiktos bendrovės veiklos proceso metu. Ekonominėje literatūroje šis veiksnys kartais įvardijamas kaip „bendrųjų pajamų veiksnys“ (Agúndez-Garcia, 2006) arba „pajamų veiksnys“ (Arnold, 2003), tačiau nepaisant skirtingų pavadinimų, pardavimų veiksnys apibrėžia bendrovės iš pirkėjų gaunamą bendrąją sumą. Į savikainą ir kitus pardavimo kaštus neturėtų būti atsižvelgiama, nes apmokestinamojo pelno padalijimo pagal formulę sistemos tikslas yra apytiksliai nustatyti bendrovės pajamų vietą, atsižvelgiant į gaunamą atlygį už tiekiamus produktus.

Pardavimų veiksnys turi siekti geografiškai nustatyti prekių ar paslaugų pardavimus jurisdikcijose, atsižvelgiant į jų panaudojimo ar suvartojimo vietą, t. y. turi nustatyti vartojimo vietos jurisdikciją. Atsižvelgiant į B2B pardavimus, pardavimų veiksnys turi būti paskirstytas pagal vietą, kurioje pirkėjas naudoja bendrovės veiklos proceso metu pateiktas prekes ar paslaugas (De Wilde 2014), o atsižvelgiant į B2C pardavimus, pardavimų veiksnys turi būti paskirstytas galutinio vartojimo vietoje. Šis metodas naudojamas ne tik JAV, Kanados ir BKPMB paskirstymo pagal formulę mechanizmuose (De Wilde 2015), bet ir Europos Sąjungos PVM sistemoje (2006/112/EB direktyva).

Siekiant, kad pardavimų veiksnys pelno padalijimo formulėje veiktų veiksmingai, vartojimo vietą reikia nustatyti kuo tiksliau, todėl nustatomi šie paskirstymo elementai:

- B2C materialių prekių pardavimai priskiriami vietai, kurioje prekės būna tuo momentu, kai rizika dėl prekių iš pardavėjo pereina pirkėjui. Jeigu prekės pervežamos, siekiant nustatyti vartojimo vietą, pardavimas priskiriamas pirkėjo rezidavimo vietai (Agúndez-Garcia 2006). Rezidavimo vietą galima nustatyti pagal pirkėjo pristatymo adresą arba banko duomenis, pavyzdžiui, banko sąskaitos adresą atliekant elektroninį pervedimą.
- B2B materialaus turto pardavimai priskiriami vietai, kurioje prekės būna tuo momentu, kai rizika dėl prekių iš pardavėjo pereina pirkėjui. Vartojimo vietai nustatyti galima naudoti sutartyse numatytas pardavimo sąlygas, kuriose dažniausiai numatyta, kada pirkėjas perima riziką už įsigytas prekes. Šis metodas atitinka tarptautiniuose sandoriuose taikomas tarptautinės prekybos (sutarčių) sąlygas (angl. incoterms).
- B2C paslaugų teikimas priskiriamas pirkėjų rezidavimo vietai. Rezidavimo vietą galima nustatyti pagal pirkėjo adresą arba banko duomenis. Kalbant apie elektroninių paslaugų suteikimą, pavyzdžiui, interneto paslaugą, galima remtis Europos Sąjungos PVM praktika ir rezidavimo vietą nustatyti pagal fiksuoto ryšio telefono liniją (Meyer, 2009), kuria suteikiamos paslaugos. Taip pat galima panaudoti interneto protokolo (toliau – IP) adresą arba viešojo judriojo ryšio tinklo valstybės kodą (angl. Mobile Country Code; toliau – MCC), kuris nurodomas abonento atpažinimo modulio (SIM) kortelėje.
- B2B paslaugų teikimas priskiriamas vietai, kurioje pirkėjas šias paslaugas naudoja verslo procesuose. Jei pirkėjas veiklą vykdo vienoje jurisdikcijoje, tai paslaugų naudojimo vietą galima nustatyti taip pat, kaip B2C paslaugų teikime. Jei pirkėjas yra tarptautinė bendrovė ir paslaugą naudoja daugelyje šalių, tai paskirstyti paslaugos naudojimą yra sudėtinga. Elektroninių paslaugų teikimo atveju, galima remtis minėtais skaitmeniniais metodais (IP ir MCC). Kitu atveju, paslaugos naudojimą galima paskirstyti tarp jurisdikcijų pagal pasirinktą kriterijų, pavyzdžiui, darbuotojų, kurie realiai galėtų paslauga naudotis, skaičių jurisdikcijoje.

2.5. Optimalus paskirstymo mechanizmas

Efektyvūs mokesčio tarifai tarp ES šalių narių skiriasi ir dėl minėtų politinių priežasčių jų harmonizuoti neketinama, todėl mokestinėms jurisdikcijoms optimalus apmokestinamosios bazės paskirstymo mechanizmas būtų vartojimo vieta paremtas pelno padalijimas jurisdikcijose pagal pardavimus (Avi-Yonah, 2007). Pardavimų veiksniu paremta pelno paskirstymo formulė ekonominėje

literatūroje įvardijama kaip veiksminga ekonomikos plėtros priemonė, nes skatina vietines investicijas, darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą (Agúndez-Garcia, 2006). Ši formulė skatintų veiksmingesnį ir teisingesnį resursų paskirstymą. Pagal šį mechanizmą jurisdikcijose paskirstytas bendrovių pelnas išspręstų pelno perkėlimo problemą, kai į lengvatines jurisdikcijas paskirstomi mobilūs veiksniai (kapitalas ir darbas). Ekonominėje literatūroje pastebima, kad pagal pelno paskirstymo vartojimo vietoje sistemą, bendrovėms nebus tikslo pelną paskirstyti tarp skirtingų valstybių, nes apmokestinamasis pelnas apskaičiuojamas nuo visų pajamų, įvertinant pardavimų dalį kiekvienoje jurisdikcijoje, todėl bendrovė paskirstydama pelną mokėtino mokesčio nesumažins (Avi-Yonah, 2007). Dar vienas šios sistemos privalumas yra tas, kad, lyginant su dabartine paskirstymo sistema, sumažėtų apmokestinamosios bazės mobilumas. Pelno apmokestinamoji bazė būtų pakankamai nemobili, nes bendrovės negali kontroliuoti paklausos ir bendrovės pirkėjai yra daug mažiau mobilūs nei bendrovės turtas ar darbo jėga (Agúndez-Garcia, 2006). Kaip jau buvo minėta, pelno paskirstymo formulėje taikant tik pardavimų veiksnį, rinkos neutralumas nebus užtikrintas, tačiau ekonomistai teigia, kad bendrovės sieks didesnių pardavimų visose jurisdikcijose, kuriose galės pelningai parduoti savo prekes ir paslaugas, neatsižvelgiant į valstybės taikomą mokesčio tarifą (Avi-Yonah, 2007). Nemobili apmokestinamoji bazė išspręstų pelno perkėlimo ir mokesčių konkurencijos problemas.

3. APMOKESTINAMOSIOS BAZĖS ANALIZĖ

3.1. Ekonominės rentos apmokestinimas

Siekiant nustatyti ką reikėtų apmokestinti alternatyvioje apmokestinimo sistemoje ES, analizuojama pelno mokesčio bazė. Ekonominėje literatūroje pelno mokesčio bazės skirstomos į:

- viso nuosavo kapitalo apmokestinimą;
- viso kapitalo apmokestinimą;
- ekonominės rentos apmokestinimą.

Labiausiai paplitusi pelno mokesčio bazė apskaičiuojama apmokestinant visą bendrovės nuosavo kapitalo investicijų grąžą, kurią sudaro vidutinė rinkos grąža ir ekonominės rentos. Kita pelno mokesčio bazė apskaičiuojama apmokestinant visą bendrovės kapitalo investicijų grąžą, t.y. apmokestinamas ne tik nuosavas, bet ir skolintas kapitalas. Trečioji mokesčio bazė apmokestina tik ekonomines rentas, t. y. vidutinė rinkos grąža neapmokestinama (Devereux ir Sorensen, 2006).

Siekiant nustatyti optimalią apmokestinamąją bazę yra analizuojamos ekonomistų siūlomos pelno mokesčio reformos. Pirmiausiai analizuojama daugelyje ES šalių taikoma standartinė bendrovių apmokestinimo sistema (toliau – SBAS), kuri apmokestina visą nuosavą kapitalą ir leidžiamu atskaitymu laiko skolintą kapitalą. SBAS lyginama su siūlomomis alternatyviomis apmokestinimo sistemomis:

- visapusiška bendrovių apmokestinimo sistema (toliau – VBAS; angl. comprehensive business income tax), kuri apmokestina visą bendrovės kapitalą;
- nuosavo kapitalo nuolaidos sistema (toliau – NKNS; angl. allowance for corporate equity), kuri apmokestina ekonomines rentas;
- pinigų srautų apmokestinimo sistema (toliau – PSAS; angl. cash flow tax), kuri apmokestina ekonomines rentas.

Baigiamajame darbe apmokestinamosios bazės analizė paremta pajamų koncepcija, pagal kurią pajamos apibrėžiamos kaip vartojimo ir sukaupto kapitalo suma (Holmes, 2001). Argumentuojama, kad apmokestinamoji bazė turėtų būti nustatyta atsižvelgiant į bendrovės gaunamas ekonomines rentas, nes rentos sudaro įmonės atlygį už verslumo gamybos veiksnį. Daugelyje ekonominių šaltinių nurodoma, kad tarptautinė bendrovė, integruodama finansinius, ekonominius ir organizacinius verslo procesus, sugeba sukurti didesnę grąžą nei vidutinė investicijų grąža, kuri paprastai vadinama ekonomine renta (Devereux ir Sorensen, 2006). Tarptautinės bendrovės sugeba gauti investicijų grąžas, kurios viršija darbo ir kapitalo gamybos veiksnių grąžas.

Apmokestinamosios bazės analizės tikslas – sukurti apmokestinimo sistemą, pagal kurią apskaičiuojant pelno mokesčio bazę būtų atsižvelgta tik į grąžas, kurios yra didesnės už vidutinę investicijų grąžą. Ekonomistai savo darbuose pasisako už ekonominių rentų apmokestinimą (Auerbach, 2010). Pagal analizuojamą koncepciją, pajamos P yra apibrėžiamos kaip vartojimo V ir sukaupto kapitalo K suma ir jos formulė yra $P = V + K$ (Holmes, 2001). Konceptualiai pajamos gali būti vertinamos ir kaip atlygių suma, kurią bendrovės moka namų ūkiams už gamybos veiksnius: kapitalą ir darbą. Kai išskiriami tik kapitalo ir darbo gamybos veiksniai, atlygis už kapitalą paprastai yra skirstomas į vidutinę rinkos grąžos normą K_V ir vidutinę rinkos grąžą viršijančią normą K^*, kuri literatūroje įvardijama kaip verslo pinigų srautai arba ekonominės rentos (Vermeend, 2008). Vidutinę rinkos grąžą viršijanti norma įvardijama kaip verslumo gamybos veiksnys.

Atlygiai už teikiamus darbo ir verslumo veiksnius dažnai vadinami aktyviais pajamų šaltiniais ir sudaro darbo užmokestį bei verslo pajamas (arba verslo pinigų srautus, arba ekonomines rentas). Atlygis už teikiamą kapitalo gamybos veiksnį, kurį sudaro pinigų kapitalas bei materialaus ir nematerialaus turto kapitalas, dažnai vadinamas pasyviomis pajamomis ir sudaro portfelinių investicijų grąžą arba vidutinę rinkos grąžą. Palūkanos, turto nuomos pajamos ir autoriniai atlyginimai namų ūkiams yra gaunamos pajamos, o jos galiausiai panaudojamos vartojimui ar santaupoms, todėl atitinka pajamų koncepciją: $P = V + K$ (Holmes, 2001). Šiame pajamų modelyje pridedant mokestį, teoriškai galima rinktis tarp apmokestinimo iš pasiūlos pusės (gamybos veiksniai) ir paklausos pusės (vartojimas). Mokestis iš paklausos pusės mokesčių teisėje įvardijamas kaip tiesioginis pajamų mokestis, o iš pasiūlos pusės – netiesioginis vartojimo mokestis. Žinoma galimas ir šių mokesčių derinys, kuris yra taikomas daugelyje šalių.

Konceptualiai nėra skirtumo tarp pajamų apmokestinimo ir vartojimo apmokestinimo, atsižvelgiant į prielaidą, kad visus mokesčius galiausiai sumoka fiziniai asmenys (Vermeend, 2008). Taip pat nėra skirtumo tarp vartojimo apmokestinimo lyginant su atlyginimo ir verslo pajamų apmokestinimu, išskyrus apmokestinimo laiką ir pasyviųjų pajamų apmokestinimą (Cnossen, 2009).

Atsižvelgiant į tai, kad įvairūs gamybos veiksniai apmokestinami skirtingais mokesčiais, bendrovės uždirbamos pajamos turėtų būti apmokestinamos nuo gautų ekonominių rentų. Darbuotojų atlygis už teikiamą darbo gamybos veiksnį yra alga, kuri apmokestinama gyventojų pajamų mokesčiu. Investuotojų (fizinių asmenų) atlygis už kapitalo gamybos veiksnį yra investicijų grąža, kuri yra apmokestinama gyventojų pajamų mokesčiu. Verslininkų atlygis už verslumo gamybos veiksnį yra verslo pinigų srautai, ir jie turėtų būti apmokestinami verslo pajamų mokesčiu. Apmokestinant pagal gamybos veiksnius atsižvelgiama į ekonominį principą, kad mokesčiai neturėtų dubliuotis.

Bendrovės pajamas iš veiklos procesų uždirba bendrovės savininkas (verslininkas), o naudojamas turtas ir darbuotojai yra ištekliai, kurių dėka verslininkas sukuria pridėtinę vertę, todėl bendrovės savininkas ir turėtų būti verslo pajamų mokesčio mokėtojas. Mokesčių mokėtojas gali būti fizinis arba juridinis asmuo. Apmokestinant įmonių grupes, galutinė patronuojanti bendrovė galėtų veikti kaip mokesčių mokėtojas, kuris yra apmokestinamas verslo pajamų mokesčiu.

3.2. Nemokestinė aplinka

Šiame darbe apmokestinamųjų bazių analizei pasirinktas teorinis modelis, kurį sudaro dviejų mokestinių laikotarpių bendrovės investicinis projektas. Jis dalinai paremtas Zee (2006) pelno mokesčio reformos analize. Pirmajame laikotarpyje (toliau – Laikotarpis 1) investuojama į bendrovės plėtrą, antrajame laikotarpyje (toliau – Laikotarpis 2) gaunama grąža, o po to investicija neturi jokios likutinės vertės. Siekiant supaprastinti modelį, daroma prielaida, kad uždirbant pajamas antrajame laikotarpyje nereikia jokių papildomų veiksnių. Modelyje naudojami kintamieji:

- i – investuojama suma;
- α – paskola;
- $i - \alpha$ – nuosavas kapitalas;
- r – palūkanų norma (vidutinė rinkos grąžos norma);
- r' – alternatyvieji kapitalo kaštai (vidutinė rinkos grąža);
- ρ – projekto grynoji grąža.

Investiciją į bendrovės plėtrą galima finansuoti tiek nuosavu, tiek skolintu kapitalu. Alternatyviųjų kapitalo kaštų norma lygi r, nes bendrovė nuosavą kapitalą galėtų investuoti kitur ir gauti grąžą r. Norint palyginti skirtingas apmokestinamąsias bazes, pirmiausia, analizuojama bendrovės veikla nemokestinėje aplinkoje. Investicinio projekto dviejų mokestinių laikotarpių pinigų srautai nemokestinėje aplinkoje pavaizduoti 2 lentelėje.

2 lentelė. Pinigų srautų ataskaita nemokestinėje aplinkoje

Pinigų srautų ataskaita nemokestinėje aplinkoje		**Laikotarpis 1**	**Laikotarpis 2**
Veiklos sandoriai (V)	Investicijos	$-i$	
	Bendra investicijų grąža		$i+\rho$
	Veiklos sandorių suma	$-i$	$i+\rho$
Finansiniai sandoriai (F)	Paskola	α	
	Paskolos grąžinimas		$-\alpha$
	Palūkanos		$-\alpha+r$
	Finansinių sandorių suma	α	$-\alpha-(1+r)$
Sandorių suma (V+F)		$-(i-\alpha)$	$i-\alpha+\rho-\alpha r$

Pastaba: pinigų srautų sumažėjimas žymimas su minuso ženklu.

Šaltinis: Zee (2006)

Laikotarpyje 1 bendrovės pinigų srautų sumažėjimas $-(i-\alpha)$ lygus bendrovės investuotam nuosavam kapitalui. Laikotarpyje 2 bendrovės pinigų srautų padidėjimas lygus $(i-\alpha)+(\rho-\alpha r)$, kurį sudaro laikotarpio 1 grąžinta paskola ir grynoji projekto grąža. Grynoji nuosavo kapitalo investicijų grąžos norma v yra:

$$v=\frac{(i-\alpha)+(\rho-\alpha r)}{(i-\alpha)}-1=\frac{\rho-r'}{(i-\alpha)}+r. \tag{2}$$

Analizuojant 2 formulę galima pastebėti, kad grynąją nuosavo kapitalo investicijų grąžos normą sudaro dvi dalys. Pirmoji dalis yra ekonominė renta, t. y. verslininko atlygis už verslumo gamybos veiksnį, kurį sudaro $\rho-r'$. Antroji dalis yra vidutinė nuosavo kapitalo rinkos grąža arba alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai $r(i-\alpha)$, t. y. atlygis už kapitalo gamybos veiksnį.

Kai bendrovė gauna ekonominę rentą $\rho>r'$, ji gali padidinti nuosavo kapitalo investicijų grąžos normą v finansuodama į projektą santykinai didesne skolinto kapitalo dalimi. Darant prielaidą, kad bendrovė siekia pelno optimizavimo, ji investuos nuosavą kapitalą į verslo plėtrą tol, kol grąža bus lygi alternatyviems kapitalo kaštams ($\rho=r'$) (Devereux et al., 2006). Neatsižvelgiant į kitus veiksnius, bendrovė neturėtų investuoti nuosavo kapitalo į plėtrą, jei grąža bus mažesnė už alternatyviuosius kapitalo kaštus.

Praktiniuose sandoriuose su investicijomis susijusi verslo rizika daro įtaką santykiui tarp skolinto ir nuosavo kapitalo. Akcininkų pageidaujama nuosavo kapitalo grąžos norma kinta, atsižvelgiant į tai, kaip finansuojama atitinkama investicija. Jei investicija yra dalinai finansuojama paskola, akcininkai pageidaus didesnės jų investuoto kapitalo grąžos normos, siekdami kompensuoti padidėjusią riziką dėl bendrovės prisiimto skolinto kapitalo. Kuo didesnis skolinto ir nuosavo kapitalo santykis, tuo didesnė reikalaujama nuosavo kapitalo grąžos norma, todėl vidutinė kapitalo grąžos norma r praktikoje kinta, nes yra

atsižvelgiama į bendrovės pajėgumą gauti pelną ir jos finansavimo struktūrą. Taip pat vidutinė kapitalo grąža kinta dėl skirtingų skolinto kapitalo finansavimo galimybių. Analizuojamame modelyje rizika nėra vertinama, o vidutinė rinkos grąžos norma priimama kaip konstanta neatsižvelgiant į skolinto ir nuosavo kapitalo santykį. Modelis yra supaprastinamas, tačiau analizės tikslas yra ištirti alternatyvias apmokestinamąsias bazes, o ne nustatyti vidutinę rinkos grąžos normą įvertinant finansavimo struktūrą, skolinto – nuosavo kapitalo santykį ir bendrovės pajėgumą uždirbti pelną.

3.3. Standartinė bendrovių apmokestinimo sistema

Investicinis projektas toliau analizuojamas pagal standartinę bendrovių apmokestinimo sistemą. Į modelį įtraukiamas mokestis t. SBAS apmokestinimo pagrindas yra gauta nuosavo kapitalo investicijų grąža. Į SBAS apmokestinamąją bazę įtraukiamas atlygis už suteiktą skolintą kapitalą (palūkanos) ir atlygis už materialųjį ir nematerialųjį turtą (nuoma, autoriniai atlyginimai), tačiau neįtraukiami turto pokyčiai (išmokami dividendai, investuotas nuosavas kapitalas). Pelno mokesčiu yra apmokestinamas atlygis už nuosavo kapitalo gamybos veiksnį ir atlygis už verslumo gamybos veiksnį.

Pagal SBAS įsigytas ilgalaikis ar investicinis turtas apskaitoje yra nudėvimas, todėl į modelį įtraukiamas mokestinis nusidėvėjimas n. Paprastai siekiama, kad mokestinis nusidėvėjimas atitiktų ekonominį turto gyvavimo laikotarpį, t. y. laikotarpį, kurį tikimasi, kad turtas bus ekonomiškai naudingas. Praktikoje mokestinis nusidėvėjimas dažnai naudojamas kaip fiskalinės politikos instrumentas, todėl nusidėvėjimo taisyklės tarp šalių skiriasi (Devereux et al., 2006). Be to, kaip jau minėta, šalys linkusios palankiau apmokestinti nematerialų nei materialų turtą.

Pagal SBAS nuostoliai yra perkeliami į kitus laikotarpius. Veiklos ir investiciniai sandoriai susiję su analizuojamu projektu išlieka nepasikeitę. Bendrovės investicinio projekto pelno (nuostolių) ataskaita parodyta 3 lentelėje.

3 lentelė. Pelno (nuostolių) ataskaita pagal SBAS

Pelno (nuostolių) ataskaita	**Laikotarpis 2**
Pajamų suma (EBITDA)	$\boldsymbol{i+\rho}$
Palūkanos	$-\alpha r$
Nusidėvėjimas	$-n$
Leidžiamų atskaitymų suma	$\boldsymbol{-(\alpha r+n)}$
Apmokestinamasis pelnas	$(\rho-\alpha r)+(i-n)$
Mokestis	$\boldsymbol{t}[(\boldsymbol{\rho-\alpha r})+(\boldsymbol{i-n})]$

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Bendrovė pajamų neuždirba ir nuostolių nepatiria laikotarpyje 1, tačiau laikotarpyje 2 bendrovės uždirbtos pajamos $i+\rho$ mažinamos leidžiamais atskaitymais $-(\alpha r+n)$ ir apskaičiuojamas mokėtinas

mokestis $t[(\rho - \alpha r) + (i - n)]$. Bendrovės investicinio projekto pinigų srautų ataskaita parodyta 4 lentelėje.

4 lentelė. Pinigų srautų ataskaita pagal SBAS

Pinigų srautų ataskaita		**Laikotarpis 1**	**Laikotarpis 2**
Veiklos sandoriai (V)	Investicijos	$-i$	
	Bendra investicijų grąža		$i + \rho$
	Veiklos sandorių suma	$-i$	$i + \rho$
Finansiniai sandoriai (F)	Paskola	α	
	Paskolos grąžinimas		$-\alpha$
	Palūkanos		$-\alpha r$
	Finansinių sandorių suma	$\boldsymbol{\alpha}$	$\boldsymbol{-\alpha(1+r)}$
Sandorių suma (V+F)		$-(\boldsymbol{i} - \boldsymbol{\alpha})$	$(\boldsymbol{i} - \boldsymbol{\alpha}) + (\boldsymbol{\rho} - \boldsymbol{\alpha r})$
Mokestis			$\boldsymbol{t}[(\boldsymbol{\rho} - \boldsymbol{\alpha r}) + (\boldsymbol{i} - \boldsymbol{n})]$
Grynasis pinigų srautas po apmokestinimo		$-(i - \alpha)$	$(i - \alpha) + (1 - t)(\rho - \alpha r) - t(i - n)$

Šaltinis: Zee (2006)

Laikotarpyje 1 bendrovės pinigų srautų sumažėjimas $-(i - \alpha)$ lygus bendrovės investuotam nuosavam kapitalui ir nesikeičia nuo gauto pinigų srauto nemokestinėje aplinkoje. Laikotarpyje 2 bendrovės pinigų srautų padidėjimas yra sumažinamas mokėtinu mokesčiu. Grynoji nuosavo kapitalo investicijų grąžos norma po apmokestinimo v_{SBAS} sudaro:

$$v_{SBAS} = \frac{(i - \alpha) + (1 - t)(\rho - \alpha r) - t(i - n)}{(i - \alpha)} - 1 = (1 - t)\left(\frac{(\rho - r')}{(i - \alpha)} + r\right) - t\frac{(i - n)}{(i - \alpha)}. \qquad (3)$$

3 formulė parodo, kad, neatsižvelgiant į nusidėvėjimą, SBAS apmokestina ne tik ekonominę rentą, bet ir alternatyviuosius nuosavo kapitalo kaštus. Dėl šios priežasties SBAS ypatybės analizuojamos nustatant vidutinį efektyvių mokesčio tarifą, ribinį efektyvų mokesčio tarifą ir palankesnį skolinto kapitalo apmokestinimą.

VEMT yra apskaičiuojamas mokėtiną pelno mokestį padalinus iš pajamų prieš apmokestinimą (Vermeend, 2008). Mokėtinas mokestis, neatsižvelgiant į nusidėvėjimą, yra $t(\rho - \alpha r) + (i - n)$. Pajamų prieš apmokestinimą rodiklį, atsižvelgiant į pasirinktą apmokestinamosios bazės analizės koncepciją, galima pasirinkti dviem būdais, nes investicijų grąžą, neatsižvelgiant į nusidėvėjimą, sudaro ekonominė renta (atlygis už verslumo gamybos veiksnį) ir vidutinė rinkos grąža (alternatyvieji kapitalo kaštai).

Apmokestinamuoju pelno rodikliu pasirinkus visą investicijų grąžą prieš apmokestinimą $\rho - \alpha r$, VEMT būtų lygus t. Skirtumas tarp nuosavo kapitalo investicijų grąžos normos prieš ir po apmokestinimo ekonominėje literatūroje vadinamas mokesčio našta (angl. tax-wedge), kuri, lyginant su nemokestine aplinka, yra aprašoma formule:

$$v - v_{SBAS} = t\left(v + \frac{(i-n)}{(i-\alpha)}\right). \quad (4)$$

Vis dėlto, atsižvelgiant į bendrovės verslo pinigų srautus ir pasirinktą pajamų koncepciją, autorius siūlo pasirinkti kitą apmokestinamojo pelno rodiklį, kuris apmokestintų tik atlygį už verslumo gamybos veiksnį. Apmokestinant ekonomines rentas, vidutinė rinkos grąža neapmokestinama. Jei analizuojamos bendrovės pajamos viršija normalią rinkos grąžos normą, tai ji gauna ekonominę rentą. Skaičiuojant VEMT, apmokestinamasis pelnas lygus $\rho - \alpha r - r(i-\alpha)$, nes vidutinė rinkos grąža laikoma leidžiamu atskaitymu, todėl VEMT pagal SBAS yra didesnis už nustatytą tarifą t. Iš esmės, bendrovės apmokestinamos didesniu tarifu nei nustatyta teisės aktuose, todėl bendrovių atžvilgiu ši sistema yra neteisinga.

Analizuojant 3 formulę taip pat galima įvertinti mokestinio nusidėvėjimo kintamojo svarbą investicinio projekto pelningumui. Projekto grąžos norma prieš apmokestinimą bus didesnė už grąžos normą po apmokestinimo, jei mokestinis nusidėvėjimas neviršys ekonominio nusidėvėjimo ($i \geq n$) ir atvirkščiai, projekto grąžos norma po apmokestinimo bus didesnė, jeigu mokestinis nusidėvėjimas viršys ekonominį nusidėvėjimą. Tokiu pačiu principu kinta ir VEMT, nes VEMT analizė bus teisinga tik tokiu atveju, kai mokestinis nusidėvėjimas lygus ekonominiam nusidėvėjimui ($i = n$).

Skirtumai tarp mokestinio nusidėvėjimo ir ekonominio nusidėvėjimo nulemia jau analizuotą problemą dėl investicijos vietos pasirinkimo, pavyzdžiui, ekonominės veiklos vykdytojo sprendimo dėl gamyklos statybos vietos. ES valstybės, siekdamos pritraukti bendrovių ekonominę veiklą į savo šalį, nacionalinėse mokesčių sistemose investicijoms taiko įvairias lengvatines sąlygas: investicinių projektų lengvatinį apmokestinimą, padidintą į leidžiamus atskaitymus įtraukiamą nusidėvėjimą arba net terminuotą atleidimą nuo mokesčių (angl. tax holidays). Šiuolaikinėje globalioje ekonomikoje lengvatos dažniausiai taikomos mobiliam nematerialiam turtui, kuris paprastai yra apmokestinamas palankiau nei mažiau mobilus materialus turtas. Šalių narių sukurti skirtumai tarp ekonominės ir mokesčių aplinkų iškraipo bendrą rinką ir padaro ją nešališka. Bendrovė pagal SBAS, siekdama pelno optimizavimo, investuos šalyje, kurioje VEMT yra mažesnis, nes bendrovių pajamos ir pelnas mokestinėms jurisdikcijoms šiuo metu yra paskirstomi pagal pajamų šaltinio vietą. Šalys narės konkuruoja dėl investicijų, o santykinai didesnis VEMT šalį daro nekonkurencinga. Įvairūs ekonominiai tyrimai patvirtina, kad VEMT daro įtaką tarptautinių bendrovių sprendimams dėl investicijų vietos (Huizinga, 2006). Mokesčių konkurencijos problemą apsunkina globalizacija, skaitmeninės technologijos ir nematerialaus turto mobilumas, nes tarptautinių bendrovių gaunamų ekonominių rentų negalima priskirti konkrečiai mokestinei jurisdikcijai.

Analizuojant 2 lentelėje pateiktus pinigų srautų ataskaitos duomenis pagal SBAS pastebima, kad VEMT rodiklis priklauso nuo projekto finansavimo būdo. Bendrovei projektą finansavus tik skolintu kapitalu ($\alpha = i$), apmokestintos būtų tik ekonominės rentos, todėl apmokestinamasis pelnas būtų mažesnis. Projektą finansavus tik nuosavu kapitalu ($i - \alpha = i;\ \alpha = 0$), apmokestinta būtų visa investicijų grąža (ekonominės rentos ir alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai). Pagal SBAS mokesčių mokėtojai yra skatinami investicijas finansuoti kuo didesne skolinto kapitalo dalimi, dėl to ši sistema yra ekonomiškai neteisinga.

Pinigų srautų ataskaita pagal SBAS leidžia nustatyti ribinį efektyvų mokesčio tarifą, kuris apskaičiuojamas nustatant mokesčio naštą vienam papildomam pajamų (veiklos pelno) vienetui prieš apmokestinimą (Vermeend, 2008). Analizuojant REMT rodiklį taip pat pastebima, kad skolintas kapitalas yra palankiau apmokestinamas nei nuosavas. Kai bendrovės investicijų grąža lygi alternatyviesiems kapitalo kaštams ($\rho = r'$), tai ribinė investicijų grąža lygi investicijos kaštams. Bendrovei pasirinkus projektą dalinai finansuoti skolintu kapitalu α ir dalinai nuosavu kapitalo $i - \alpha$, nepaisant to, kad investicijų ribinė grąža lygi nuliui, ji turės sumokėti pelno mokestį nuo alternatyviųjų kapitalo kaštų, kuris bus lygus $t(r' - \alpha r)$. Bendrovei projektą finansavus tik skolintu kapitalu, jos mokėtinas mokestis t būtų lygus nuliui, o finansavus tik nuosavu kapitalu, mokėtinas mokestis bus lygus tr'. Bendrovės mokėtinas mokestis, kai ribinė investicijų grąža lygi jų kaštams, kinta dėl pasirinkto finansavimo šaltinio. SBAS skatina mokesčių mokėtojus finansuoti investicijas skolintu kapitalu, ypač tas, kurių grąža yra ribinė. Kai kurie autoriai ekonominėje literatūroje teigia, kad SBAS prisidėjo prie paskutinės finansinės ir ekonominės krizės, nes perdėtai skatina bendroves skolintis (Vermeend, 2008).

3.4. Visapusiška bendrovių apmokestinimo sistema

Visapusiška bendrovių apmokestinimo sistema ekonomistų įvardijama kaip alternatyva SBAS (de Mooij et al., 2011). VBAS nuo SBAS skiriasi tuo, kad apskaičiuojant mokestį neįtraukiami bendrovių finansiniai sandoriai, t. y. palūkanų sąnaudos nėra įtraukiamos į leidžiamus atskaitymus ir palūkanų pajamos nedidina apmokestinamojo pelno. Mokesčio bazė apskaičiuojama naudojant veiklos pelno arba pelno prieš palūkanas ir mokesčius (angl. EBIT) rodiklį. VBAS išsprendžia finansavimo diskriminavimo problemą tarp skolinto ir nuosavo kapitalo, nes apskaičiuojant mokestį palūkanų ir dividendų sąnaudos yra laikomos neleidžiamais atskaitymais. Ši savybė leidžia VBAS išplėsti pelno mokesčio bazę.

Autoriaus žiniomis, šiuo metu nė viena valstybė nėra visapusiškai pritaikiusi VBAS nacionalinėje mokesčių sistemoje, tačiau dauguma šalių narių turi tam tikrus apribojimus dėl palūkanų įtraukimo į leidžiamus atskaitymus. Šie apribojimai paprastai įvardijami kaip „plonos kapitalizacijos taisyklės“ (angl.

thin capitalization rules), pagal kurias ribojamas palūkanų, gautų iš asocijuotų asmenų, atskaitymas. Išskiriamos trys plonos kapitalizacijos teisinio reguliavimo kryptys, kurių laikosi valstybės:

- subjektyvus požiūris, kai vertinama, kokią paskolą, už kurią mokamos palūkanos, būtų gavusi palyginama įmonė laikantis „ištiestos rankos“ principo (šiuo atveju „plonai kapitalizacijai“ reguliuoti, iš esmės, nereikalingas papildomas teisinis reguliavimas). Šalys narės, kurios neturi atskirų „plonos kapitalizacijos“ taisyklių: Kipras, Estija, Suomija, Malta, Slovakija, Švedija, Jungtinė Karalystė;
- nustatyto skolinto ir nuosavo kapitalo santykio požiūris, kai palūkanų dalis, viršijanti nustatytą santykį, įtraukiama į neleidžiamus atskaitymus. Dauguma ES šalių yra įvedusios skolinto nuosavo kapitalo santykį, tarp jų ir Lietuva, kuris kinta nuo 1,5:1 iki 7:1;
- paslėpto pelno paskirstymo požiūris, kai palūkanos, viršijančios „ištiestosios rankos“ principu nustatytas palūkanas yra laikomos dividendais bei atitinkamai apmokestinamos. Austrija, Airija ir Liuksemburgas taiko šias taisykles savo mokesčių sistemose (Dukič, 2011).

Be plonos kapitalizacijos taisyklių, palūkanų atskaitymas taip pat reguliuojamas „pajamų žymėjimo taisyklėmis“ (angl. earning-stripping rule), kurios neleidžia atskaityti palūkanų, jei jos nustatytu dydžiu viršija bendrovės EBIT rodiklį. Šių taisyklių nuostatos taikomos ne tik asocijuotų asmenų sandoriams, bet ir nepriklausomų asmenų sudarytiems sandoriams. Pajamų žymėjimo taisykles taiko Vokietija ir Italija. Šios taisyklės konceptualiai yra panašiausios į VBAS modelį (Dukič, 2011).

VBAS ypatybės analizuojamos pagal pasirinktą bendrovės investicinį projektą. Bendrovės pelno (nuostolių) ataskaita parodyta 5 lentelėje.

5 lentelė. Pelno (nuostolių) ataskaita pagal VBAS

Pelno (nuostolių) ataskaita	**Laikotarpis 2**
Pajamų suma (EBITDA)	$\boldsymbol{i+\rho}$
Nusidėvėjimas	$-n$
Leidžiamų atskaitymų suma	$\boldsymbol{-n}$
Apmokestinamasis pelnas	$\rho+(i-n)$
Mokestis	$\boldsymbol{t}[\boldsymbol{\rho}+(\boldsymbol{i}-\boldsymbol{n})]$

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Laikotarpyje 1 bendrovė pajamų neuždirba ir nuostolių nepatiria, tačiau laikotarpyje 2 bendrovės uždirbtos pajamos $i+\rho$ mažinamos nusidėvėjimu n ir apskaičiuojamas mokėtinas mokestis $t[\rho+(i-n)]$. Bendrovės investicinio projekto pinigų srautų ataskaita parodyta 6 lentelėje.

6 lentelė. Pinigų srautų ataskaita pagal VBAS

Pinigų srautų ataskaita		**Laikotarpis 1**	**Laikotarpis 2**
Veiklos sandoriai (V)	Investicijos	$-i$	
	Bendra investicijų grąža		$i+\rho$
	Veiklos sandorių suma	$\boldsymbol{-i}$	$\boldsymbol{i+\rho}$
Finansiniai sandoriai (F)	Paskola	α	
	Paskolos grąžinimas		$-\alpha$
	Palūkanos		$-\alpha r$
	Finansinių sandorių suma	$\boldsymbol{\alpha}$	$\boldsymbol{-\alpha(1+r)}$
Sandorių suma (V+F)		$\boldsymbol{-(i-\alpha)}$	$\boldsymbol{(i-\alpha)+(\rho-\alpha r)}$
Mokestis			$\boldsymbol{t[\rho+(i-n)]}$
Grynasis pinigų srautas po apmokestinimo		$\boldsymbol{-(i-\alpha)}$	$(i-\alpha)-\alpha r+\rho(1-t)-t(i-n)$

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Laikotarpyje 1 bendrovės pinigų srautų sumažėjimas kaip ir ankščiau lygus $-(i-\alpha)$, o mokestis, kaip ir pagal SBAS, nėra skaičiuojamas. Laikotarpyje 2 pinigų srautų padidėjimas skiriasi lyginant tiek su nemokestine aplinka, tiek su SBAS. Grynoji nuosavo kapitalo investicijų grąžos norma po apmokestinimo v_{VBAS} yra aprašoma šia formule:

$$v_{VBAS}=\frac{(i-\alpha)-(\alpha r)+\rho(1-t)-t(i-n)}{(i-\alpha)}-1=\frac{(\rho-r')-t\rho}{(i-\alpha)}-\frac{t(i-n)}{(i-\alpha)}+r. \qquad (5)$$

VBAS apmokestina veiklos pelną (EBIT), t. y. ši sistema apmokestina ne tik nuosavo kapitalo bendrąją grąžą (ekonomines rentas ir alternatyviuosius nuosavo kapitalo kaštus), bet ir skolinto kapitalo kaštus. VBAS apmokestinamąją bazę sudaro investicijų bendroji grąža.

Apskaičiuojant VEMT mokėtinas pelno mokestis yra $t[\rho+(i-n)]$. Pajamos prieš apmokestinimą lygios $\rho-\alpha r$. Kaip jau buvo minėta pajamas sudaro atlygis už verslumo gamybos veiksnį (ekonominė renta) ir nuosavo kapitalo standartinė rinkos grąža (alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai).

Kai pajamų prieš apmokestinimą rodiklis lygus $\rho-\alpha r$, VEMT pagal visapusišką bendrovių apmokestinimo sistemą sudarys $t\left[\frac{\rho+(i-n)}{\rho-\alpha r}\right]$ ir bus didesnis už nustatytą mokesčio tarifą t. Apskaičiuojant VEMT taikoma prielaida, kad skolinto kapitalo kaštai yra bendrovės sąnaudos. Tokiu atveju mokesčio našta (angl. tax-wedge) yra apskaičiuojama pagal šią formulę:

$$v-v_{VBAS}=t\left(\frac{\rho+(i-n)}{(i-\alpha)}\right). \qquad (6)$$

VBAS mokėtinas mokestis yra didesnis nei SBAS, nes apmokestinamoji bazė yra išplečiama į neleidžiamus atskaitymus įtraukiant palūkanų sąnaudas. Mokėtinas mokesčio skirtumas tarp VBAS ir SBAS apskaičiuojamas naudojantis šia formule:

$$v_{VBAS} - v_{SBAS} = tr\alpha. \tag{7}$$

Kai pajamų prieš apmokestinimą rodiklis lygus bendrovės ekonominei rentai, t. y. $\rho - \alpha r - r(i - \alpha)$, VEMT gaunamas $t\left[\frac{\rho+(i-n)}{\rho-\alpha r-r(i-\alpha)}\right]$ ir jis yra didesnis net už $t\left[\frac{\rho+(i-n)}{(\rho-\alpha r)}\right]$. VBAS gaunamas didesnis VEMT už nustatytą mokesčio tarifą, todėl taikyti VBAS yra ekonomiškai neteisinga (kaip ir SBAS) jau vien dėl to, kad bendrovė praktiškai apmokestinama didesniu tarifu, nei numatyta teisės aktuose.

Atlikta analizė parodo, kad VBAS panaikintų finansavimo problemą, kuri buvo aptarta analizuojant SBAS. Skaičiuojant apmokestinamąjį pelną ir renkantis investicinio projekto finansavimo būdą VBAS yra neutrali, nes palūkanos už gautą paskolą ir alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai yra laikomi neleidžiamais atskaitymais. Kapitalo kaštai, neatsižvelgiant ar pasirinktas nuosavas, ar skolintas kapitalas, nekeistų apmokestinamosios bazės ir mokamo mokesčio. VBAS sistema visiškai panaikintų palūkanų atskaitymo problemą, su kuria susiduria šalys narės bandydamos į teisinę sistemą tinkamai įtraukti plonos kapitalizacijos taisykles.

Pagrindinė VBAS problema yra REMT rodiklis. Kaip jau minėta, VBAS išplėsta mokesčio bazė didina VEMT, kuris gaunamas didesnis nei mokesčių teisės aktuose nustatytas nominalus tarifas. Šią neigiamą ypatybę galima sušvelninti sumažinant mokesčių tarifą, tačiau REMT problemos sumažintas nominalus mokesčio tarifas neišsprendžia.

VBAS apmokestina ekonomines rentas, alternatyviuosius nuosavo kapitalo kaštus ir skolinto kapitalo kaštus. Nuosavo ir skolinto kapitalo kaštai mokesčių tikslais laikomi neleidžiamais atskaitymais, todėl kapitalo kaštai yra santykinai didesni, lyginant juos su nemokestine aplinka ir SBAS, kai palūkanos laikomos leidžiamais atskaitymais (de Mooij et al. 2011). Ribinės investicijos yra nepatrauklios dėl aukšto kapitalo kaštų apmokestinimo investuotojams, todėl VBAS mažėja kapitalo investicijos. Analizuojamame modelyje, kai bendrovės investicijų grąža yra ribinė ($\rho = r'$), tai mokėtinas mokestis bus lygus tr', neatsižvelgiant į tai, ar bendrovė investiciją finansuoja skolintu, ar nuosavu kapitalu.

3.5. Nuosavo kapitalo nuolaidos sistema

Kita analizuojama alternatyva SBAS yra nuosavo kapitalo nuolaidos sistema. NKNS veikimo principas yra panašus į SBAS, išskyrus tai, kad ši apmokestinimo sistema į leidžiamus atskaitymus

įtraukia alternatyviuosius nuosavo kapitalo kaštus, todėl skolinto kapitalo (palūkanos) ir nuosavo kapitalo kaštai (alternatyvieji kapitalo kaštai) yra laikomi leidžiamais atskaitymais. SBAS analizuota problema dėl palankaus skolinto kapitalo apmokestinimo NKNS sistemoje yra išsprendžiama neapmokestinant nei nuosavo kapitalo, nei skolinto kapitalo.

NKNS veikia priešingai nei VBAS, nes skolinto ir nuosavo kapitalo kaštai yra laikomi leidžiamais atskaitymais, o apmokestinamos tik ekonominės rentos, todėl apskaičiuojant apmokestinamąsias pajamas pagal NKNS sistemą, mokesčio bazė yra siauresnė nei SBAS, kuri leidžia atskaityti tik skolinto kapitalo kaštus, ar VBAS, kuri neleidžia atskaityti nei skolinto, nei nuosavo kapitalo kaštų. NKNS praktinių pritaikymo pavyzdžių nacionalinėse mokesčių sistemose nėra daug, pavyzdžiui, iš ES šalių narių Austrija, Kroatija ir Italija bandė pritaikyti šią sistemą, ir tik Belgija šiuo metu dalinai ją taiko.

NKNS sistema analizuojama pagal teorinį bendrovės investicinį projektą. Bendrovės pelno (nuostolių) ataskaita pagal NKNS pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė. Pelno (nuostolių) ataskaita pagal NKNS

Pelno (nuostolių) ataskaita	**Laikotarpis 2**
Pajamos (EBITDA)	$i + \rho$
Pajamų suma	$\boldsymbol{i + \rho}$
Palūkanos	$-\alpha r$
Alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai	$-r(i - \alpha)$
Nusidėvėjimas	$-n$
Leidžiamų atskaitymų suma	$-(\boldsymbol{r' + n})$
Apmokestinamasis pelnas	$(\rho - r') + (i - n)$
Mokestis	$\boldsymbol{t}[(\boldsymbol{\rho - r'}) + (\boldsymbol{i - n})]$

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Laikotarpyje 1 bendrovė pajamų neuždirba ir nuostolių nepatiria, tačiau laikotarpyje 2 bendrovės uždirbtos pajamos $i + \rho$ mažinamos leidžiamais atskaitymais $r' + n$ ir apskaičiuojamas mokėtinas mokestis $t[(\rho - r') + (i - n)]$. Bendrovės investicinio projekto pinigų srautų ataskaita pagal NKNS parodyta 8 lentelėje.

8 lentelė. Pinigų srautų ataskaita pagal NKNS

Pinigų srautų ataskaita		**Laikotarpis 1**	**Laikotarpis 2**
Veiklos sandoriai (V)	Investicijos	$-i$	
	Bendra investicijų grąža		$i+\rho$
	Veiklos sandorių suma	$-i$	$i+\rho$
Finansiniai sandoriai (F)	Paskola	α	
	Paskolos grąžinimas		$-\alpha$
	Palūkanos		$-\alpha r$
	Finansinių sandorių suma	α	$-\alpha(1+r)$
Sandorių suma (V+F)		$-(i-\alpha)$	$(\boldsymbol{i-\alpha})+(\boldsymbol{\rho-\alpha r})$
Mokestis			$\boldsymbol{t[(\rho-r')+(i-n)]}$
Grynasis pinigų srautas po apmokestinimo		$-(i-\alpha)$	$(i-\alpha)+(\rho-\alpha r)-t(\rho-r')-t(i-n)$

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Laikotarpyje 1 bendrovės pinigų srautų sumažėjimas $-(i-\alpha)$ yra lygus bendrovės investuotam nuosavam kapitalui. Laikotarpyje 2 pinigų srautų padidėjimas yra sumažintas mokėtinu mokesčiu $t[(\rho-r')+(i-n)]$. Grynoji nuosavo kapitalo investicijų grąžos norma po apmokestinimo v_{NKNS} apskaičiuojama pagal formulę:

$$v_{NKNS}=\frac{(i-\alpha)+(\rho-\alpha r)-t(\rho-r')-t(i-n)}{(i-\alpha)}-1=(1-t)\frac{(\rho-r')}{(i-\alpha)}-t\frac{(i-n)}{(i-\alpha)}+r. \qquad (8)$$

NKNS apmokestina ne visą investicijų grąžą, o tik ekonominę rentą $\rho-r'$, nes skolinto kapitalo kaštai αr ir alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai $r(i-\alpha)$ yra laikomi leidžiamais atskaitymais. Mokėtinas mokestis pagal NKNS yra lygus $t[(\rho-r')+(i-n)]$. NKNS yra pirmoji iš analizuojamų sistemų, kuri siekia apmokestinti gautas pajamas už teikiamą verslumo gamybos veiksnį. Ši sistema vadovaujasi nustatyta pajamų koncepcija, pagal kurią analizuojamos apmokestinamosios bazės, nes apmokestina pajamas, gaunamas už vykdomus veiklos procesus. Kitas NKNS privalumas yra tas, kad ši sistema yra apsaugota nuo infliacijos, kitaip nei SBAS ir VBAS, kuriose apmokestinami kapitalo kaštai.

Apskaičiuojant VEMT, kaip ir anksčiau, pasirenkamas mokėtinas mokestis, kuris lygus $t[(\rho-r')+(i-n)]$, o pajamos prieš apmokestinimą lygios $\rho-\alpha r$. Kaip jau buvo minėta, jas sudaro atlygis už verslumo gamybos veiksnį ir nuosavo kapitalo vidutinė rinkos grąža.

Jei pajamų prieš apmokestinimą rodiklis yra lygus $\rho-\alpha r$, tai VEMT pagal NKNS sudarys $t\left[\frac{\rho-\alpha r-r(i-\alpha)}{\rho-\alpha r}\right]$ ir bus mažesnis už nustatytą tarifą t. Vis dėlto, ekonomiškai teisingiau būtų atsižvelgti į verslo pinigų srautus, t. y. į pajamas, viršijančias vidutinę rinkos grąžos normą (ekonominę rentą), kurios sudaro $\rho-\alpha r-r(i-\alpha)$. Atsižvelgus į verslo pinigų srautus VEMT būtų lygi t, o mokesčio našta pagal NKNS būtų lygi:

$$v - v_{NKNS} = t\frac{(\rho - r')(i - n)}{i - \alpha}. \quad (9)$$

VEMT yra lygus t, atsižvelgiant į tai, kad mokestinis nusidėvėjimas yra lygus ekonominiam nusidėvėjimui($i = n$). NKNS ir kitose bendrovių apmokestinimo sistemose, mokesčių našta tarp nuosavo kapitalo investicijų grąžos normos prieš ir po apmokestinimo kistų, jeigu mokestinis ir ekonominis nusidėvėjimai skirtųsi. Atitinkamai keistųsi ir VEMT. Norint išspręsti šią problemą valstybėms narėms reikėtų į mokesčių sistemą įdiegti mokestinio nusidėvėjimo mechanizmą, kuris atitiktų ekonominį nusidėvėjimą.

NKNS sistema panaikintų palankesnio skolinto kapitalo apmokestinimo lyginant su nuosavu kapitalu problemą, nes tiek palūkanos, tiek alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai laikomi leidžiamais atskaitymais. Bendrovė mokės vienodą mokestį, neatsižvelgiant ar investicija bus finansuojama skolintu $(\alpha = 1)$, ar nuosavu kapitalu $(\alpha = 0)$, todėl pritaikius NKNS būtų išspręsta plonos kapitalizacijos problema dėl palūkanų atskaitymo.

Reikėtų pažymėti, kad iš pajamų atskaitomi alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai mokesčių įstatymuose turėtų būti nustatyti fiksuota suma (ji galėtų būti nustatoma kasmet), kuri atitiktų, pavyzdžiui, vyriausybės ilgo laikotarpio obligacijų grąžą su antkainiu dėl prisiimamos rizikos. Mokesčių naštos skirtumai tarp finansavimo skolintu ir nuosavu kapitalu išliks, tačiau bus minimalūs, jei ši fiksuota suma neatitiks vidutinės grąžos normos.

Sprendimas likusiam skirtumui pašalinti galėtų būti galimos atskaitymo sumos nustatymas ne tik nuosavam, bet ir skolintam kapitalui, t. y. neatsižvelgiant į sutartą palūkanų normą. Šis mechanizmas įvardijamas kaip „kapitalo nuolaidos sistema“ (toliau – KNS; angl. allowance for corporate capital) (de Mooij et al., 2011). KNS konceptualiai nesiskirtų nuo NKNS, nes apmokestinimo prasme vienodai vertintų skolintą ir nuosavą kapitalą, tačiau iš apmokestinamosios bazės atskaitoma suma būtų lygi vidutinei investicijų grąžai nuo viso investuoto kapitalo (skolinto ir nuosavo kapitalo sumos).

Kaip jau buvo minėta, NKNS apmokestina ekonominę rentą, todėl iš apmokestinamosios bazės atskaičius nuosavo ir skolinto kapitalo kaštus, kapitalo kaštų lygis bus toks pat, kaip ir nemokestinėje aplinkoje, todėl REMT bus lygus nuliui.

3.6. Pinigų srautų apmokestinimas

Ekonomistai, kaip alternatyvą NKNS, įvardija pinigų srautų apmokestinimo sistemą (The Institute for Fiscal Studies, 1978). PSAS apmokestina bendrovės pinigų srautus, o ne investicijas. Lyginant su ankščiau nagrinėtomis sistemomis, PSAS skiriasi apmokestinimo momentas, nes jis nustatomas pagal

pinigų gavimo momentą už parduotas prekes ar suteiktas paslaugas, o ne pajamų uždirbimo momentą. Apmokestinamas yra tiek teigiamas, tiek neigiamas pinigų srautas. Teigiamas pinigų srautas reikštų mokėtiną mokestį, o neigiamas – grąžintiną. Šios sistemos principas yra panašus į ES galiojančią PVM sistemą, išskyrus apmokestinimo momento skirtumą. Ekonominėje teorijoje paprastai yra išskiriami trys PSAS tipai:

- tipinės veiklos sandorių pinigų srautų apmokestinimas (T-PSAS), pagal kurį apmokestinami sandoriai susiję su parduotomis prekėmis ir suteiktomis paslaugomis bei sandoriai susiję su pirktomis prekėmis ir paslaugomis, kurios naudojamos verslo procesuose. Taip pat apmokestinami atlyginimai, bet neapmokestinami finansiniai sandoriai (pvz., palūkanos ar valiutos keitimas);
- tipinės ir finansinės veiklos sandorių pinigų srautų apmokestinimas (T+F-PSAS), pagal kurį apmokestinami visi sandoriai;
- nuosavo kapitalo pinigų srautų apmokestinimas (N-PSAS), pagal kurį apmokestinami pinigų srautai susiję su bendrovės nuosavo kapitalo sandoriais (pvz., akcinio kapitalo didinimas) (Zee, 2006).

Pagrindinė PSAS ypatybė – ekonominių rentų apmokestinimas, todėl visų tipų pinigų srautų apmokestinimo sistemos turi tuos pačius privalumus, kaip ir NKNS:

- 0 % ribinį efektyvų mokesčio tarifą;
- skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo neutralumą;
- apsaugą nuo infliacijos.

Vis dėlto PSAS turi nemažai koncepcinių ir įgyvendinimo trūkumų. PSAS esminis skirtumas nuo SBAS – investicijų sąnaudų atskaita, kuri mokesčių mokėtojams leidžia stipriai kontroliuoti konkrečių mokestinių metų apmokestinamąją bazę, nes visus prekių ir paslaugų įsigijimus galima atskaityti iš karto. Pagal SBAS, ilgalaikis turtas atskaitomas į sąnaudas pagal nusidėvėjimo taisykles per visą jo ekonominio naudojimo laikotarpį. Be to, jeigu yra galimybė bendrovei paskirstyti mokėjimus tarp skirtingų mokestinių metų, bendrovė gali pasirinkti kaip jai naudingiau paskirstyti sąnaudas. Taip pat mokesčių mokėtojas gali susitarti su tiekėju dėl efektyviausio apmokėjimo laiko ar būdo. Taikant T-PSAS, mokesčių mokėtojas gali sumažinti mokesčio naštą finansinius srautus paskirstydamas taip, kad finansinės sąnaudos būtų apskaitomos kaip veikos sąnaudos, o veiklos pajamos būtų laikomos finansinėmis pajamomis. Taikant N-PSAS būtina uždrausti pervesti pajamas akcininkams arba su jais susijusiems asmenims, jeigu pajamų pervedimai nesusiję su pelno paskirstymu. Siekiant nustatyti teisingą apmokestinamąją bazę, visi pelno paskirstymai turi būti įtraukiami į mokesčio bazę (Ernst & Young, 2015).

Kita problema yra pereinamasis laikotarpis. Sunkumai, su kuriais susidurtų mokesčių mokėtojai ir mokesčius administruojančios institucijos, ekonominėje literatūroje nėra plačiai išnagrinėti (Bradford, 2003). Viena iš galimų problemų būtų sukauptas ilgalaikio turto nusidėvėjimas, kurį bendrovė tikisi atskaityti vėlesniais mokestiniais laikotarpiais. Pritaikius PSAS, reikėtų įdiegti mechanizmą, kuris suteiktų lengvatą nenudėvėtam ilgalaikiam turtui. Vienas iš sprendimo būdų galėtų būti, kad visa nusidėvėjimo suma būtų atskaityta priėmus PSAS. Kitas sprendimo būdas galėtų būti, kad priėmus PSAS, viso tuo metu turimo ilgalaikio turto nusidėvėjimas būtų nurašomas į neleidžiamus atskaitymus. Dar vienas sprendimo būdas galėtų būti, kad priėmus PSAS, galiotų šiuo metu taikomos nusidėvėjimo taisyklės pagal SBAS, tačiau tada reikėtų suderinti abiejų sistemų ypatybes (Wilson, 2002). Pereinamuoju laikotarpiu reikėtų atsižvelgti į bendrovės apmokestinamąją bazę iki PSAS pritaikymo, nes apmokestinant pagal naują sistemą gali atsirasti dvigubas apmokestinimas.

Visos aptartos problemos yra išsprendžiamos, tačiau, pagrindinė problema, su kuria susiduria pinigų srautų apmokestinimo sistemos, yra valstybių vaidmuo, nes šalys gali būti įvardijamos kaip investuotojai. Ekonominėje literatūroje valstybės yra įvardijamos kaip „tyliosios partnerės“ (angl. silent partner). Valstybės prisiima verslo riziką, nes pagal PSAS investicijų kaštai atskaitomi iš karto, kai jie patiriami, todėl bendrovėms suteikiamas mokesčio kreditas ir valstybės dalinai dengia investicijų kaštus bei rizikuoja, kad investicijos gali būti nepelningos. Pagal PSAS, jeigu pinigų srautų sumažėjimas viršija pinigų srautų padidėjimą, bendrovės turi teisę mokestį susigrąžinti. Skirtingai nei SBAS, apmokestinant pagal PSAS, valstybės įplaukos gali būti neigiamos. SBAS akcininkai prisiima riziką, kad investicija gali būti nepelninga, o PSAS valstybės finansuoja investicijos mokesčio dalį, todėl šia rizika dalinasi. Valstybėms finansuotą dalį reikėtų susigrąžinti, o bendrovėms neuždirbant pelno, valstybė finansuotos dalies nesusigrąžins, dėl šios priežasties valstybės visiškai priklauso nuo bendrovių veiklos pelningumo (Zee, 2006).

Reikėtų paminėti ir tai, kad PSAS dėl investicijų atskaitymo ypatybės yra labiau priklausoma nuo ekonomikos ciklų nei SBAS. Ekonomistai teigia, kad PSAS yra procikliška. Recesijos metu mokesčių našta bendrovėms PSAS bus didesnė nei SBAS, nes bendrovių investicijos bus mažesnės, todėl mokėtinas mokestis bus didesnis. Ši PSAS ypatybė bendrovėms recesijos metu būtų žalinga (Ernst & Young, 2015).

3.7. Optimali apmokestinamoji bazė

Trečios darbo dalies tikslas buvo nustatyti optimalią apmokestinamąją bazę, kuri išspręstų palankaus skolinto kapitalo apmokestinimo ir pelno perkėlimo problemas, kai bendrovės investicijų vietą pasirenka pagal šalių VEMT ir REMT. Išanalizuota, kad ekonomiškai teisingą apmokestinimo bazę sudaro

ekonominės rentos. Iš analizuotų sistemų ekonomines rentas apmokestina NKNS ir PSAS. NKNS analizė parodė, kad pagal šią sistemą apskaičiuotas VEMT lygus šalių nustatytam mokesčio tarifui, o REMT lygus 0 %, todėl NKNS išsprendžia ankstesnėse darbo dalyse neišspręstą pelno perkėlimo problemą, kai bendrovės investicijų vietą pasirenka pagal efektyvius mokesčio tarifus. Kitas NKNS privalumas yra tas, kad ji panaikintų palankesnio skolinto kapitalo apmokestinimo, lyginant su nuosavu kapitalu, problemą, nes tiek palūkanos, tiek alternatyvieji nuosavo kapitalo kaštai laikomi leidžiamais atskaitymais. Be to, NKNS yra apsaugota nuo infliacijos, nes neapmokestina kapitalo kaštų. Vienas iš NKNS trūkumų yra tas, kad VEMT lygus nustatytam mokesčio tarifui tik tuo atveju, kai mokestinis nusidėvėjimas yra lygus ekonominiam nusidėvėjimui, todėl šalims narėms reikės nustatyti mokestinio nusidėvėjimo reguliavimą, kad jis atitiktų ekonominį nusidėvėjimą. Kitas NKNS trūkumas yra tas, kad siekiant skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo neutralumo, iš pajamų atskaitomus alternatyviuosius nuosavo kapitalo kaštus tesiės aktuose reikės nustatyti fiksuota suma, pavyzdžiui, susieti su vyriausybės ilgo laikotarpio obligacijų grąža ir pridėti antkainį dėl prisiimamos rizikos. Nustatyti fiksuotą sumą, kuri atitiktų vidutinę rinkos grąžą yra pakankamai sunku.

PSAS taip pat apmokestina ekonomines rentas. Šios sistemos privalumai yra 0 % ribinis efektyvus mokesčio tarifas, skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo neutralumas ir apsauga nuo infliacijos. Vienas iš PSAS trūkumų yra galimybė išvengti mokesčio paskirstant sąnaudas, atskaitant investicijų kaštus ar pasinaudojant skirtingų PSAS tipų ypatybėmis. Kitas PSAS trūkumas yra sudėtingas perėjimas nuo SBAS į PSAS, nes susiduriama su bendrovių turimo ilgalaikio turto nudėvėjimo problema. Dar viena problema yra valstybių vaidmuo PSAS. Valstybės veikia kaip investuotojai ir prisiima verslo riziką, nes pagal PSAS investicijų kaštai atskaitomi iš karto, kai jie patiriami, todėl bendrovėms suteikiamas mokesčio kreditas ir valstybės dalinai dengia investicijų kaštus. Jeigu bendrovė dirba nuostolingai, valstybė taip pat patiria nuostolių.

Nustatyta, kad optimali pelno apmokestinimo sistema yra NKNS. Nepaisant išanalizuotų šios sistemos trūkumų, ji nesusiduria su „tyliojo partnerio“ problema, kuri valstybes priverčia finansuoti bendroves, suteikiant mokesčių kreditą. Be to, NKNS pritaikymas praktikoje būtų paprastesnis nei PSAS.

4. ALTERNATYVUS PELNO APMOKESTINIMO MODELIS EUROPOS SĄJUNGOJE

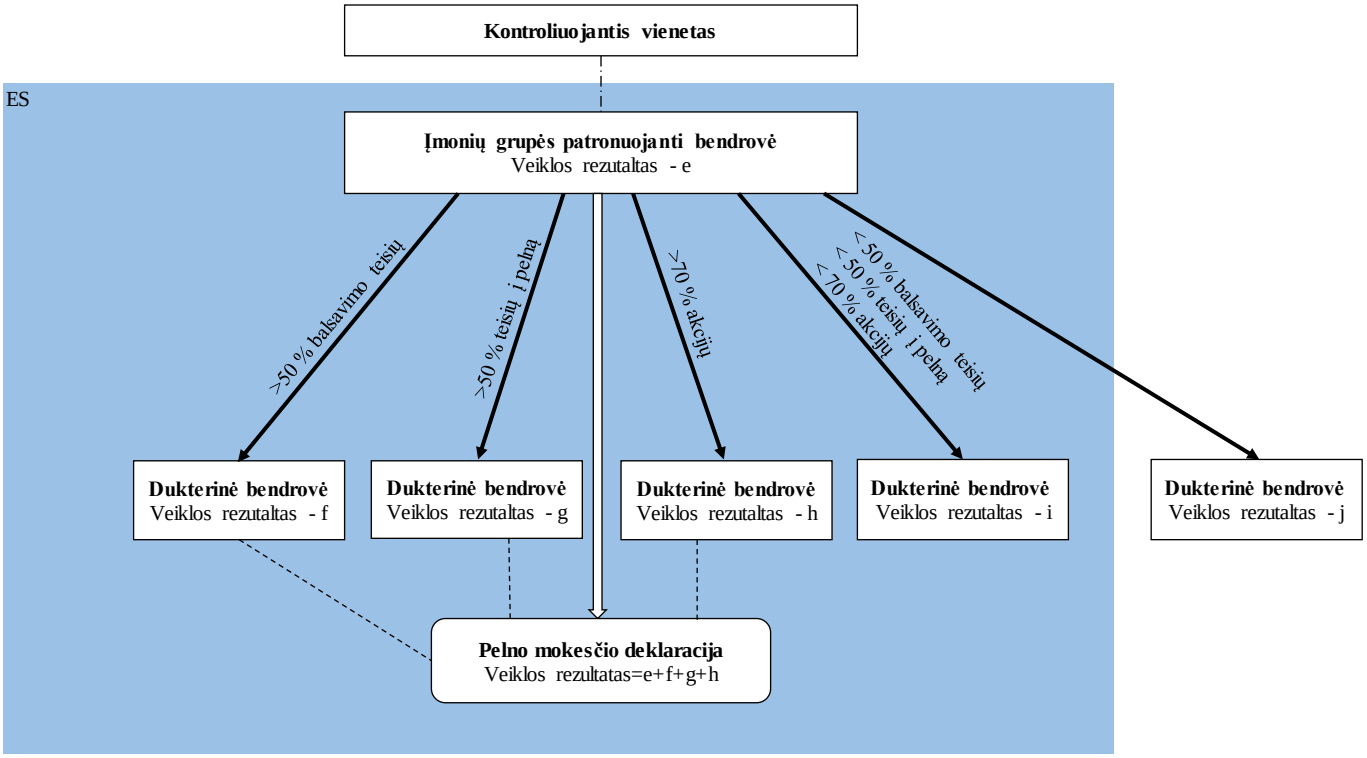
Nustačius optimalius alternatyvios bendrovių apmokestinamosios sistemos elementus galima juos sujungti ir sukurti bendrovių pajamų apmokestinimo modelį, kuris ES išspręstų dabartinės sistemos neatitikimus ir veiktų veiksmingai bei teisingai.

Pirmojoje darbo dalyje nustatyta, kad dabartinė bendrovių apmokestinimo ES sistema skatina mokesčių konkurenciją tarp šalių narių ir leidžia tarptautinėms bendrovėms sumažinti mokesčių naštą perkeliant pelną į lengvatinio apmokestinimo jurisdikcijas. Šalys narės apmokestindamos bendroves susiduria su problemomis dėl neveiksmingos apmokestinamojo pelno paskirstymo sistemos, didelio kapitalo mobilumo ir skaitmeninių technologijų plėtros. Nepakankamas bendrovių apmokestinimo harmonizavimas įmonėms sukelia problemų dėl skirtingų apmokestinimo taisyklių, didesnių administravimo kaštų, tarpvalstybinių nuostolių atskaitymo suvaržymų ir dvigubo apmokestinimo. Bendrovės dėl šių suvaržymų nėra suinteresuotos plėsti savo veiklą, todėl neišnaudojamos bendros rinkos galimybės. Siekiant išspręsti šiuos neatitikimus, siūloma reformuoti bendrovių apmokestinimo ES sistemą. Reforma yra išskaidyta į tris atskirus elementus, kuriuos integravus būtų sukurta alternatyvi apmokestinimo sistema. Šiuos elementus sudaro:

- apmokestinamasis vienetas;
- apmokestinamoji bazė;
- apmokestinamosios bazės paskirstymas tarp šalių narių.

Alternatyvioje bendrovių apmokestinimo sistemoje siūloma konsoliduoti įmonių apmokestinamąją bazę, t.y. apmokestinamuoju vienetu siūloma laikyti ES įmonių grupę. Įmonių grupės ekonomiškai veikia kaip vienas vienetas, todėl ir apmokestinti jų veiklą reikėtų kaip vieno apmokestinamojo vieneto, o ne kaip atskirai veikiančių juridinių subjektų. Jei įmonių grupė yra apibrėžiama kaip vienas apmokestinamasis vienetas, tai galima taikyti BKPMB bazės Direktyvą, kurioje nurodoma, kad įmonių grupę, nustatant apmokestinamąjį vienetą, sudaro bendrovės, jeigu patronuojanti bendrovė turi didesnę nei 50 % balsavimo teisę dukterinėje bendrovėje arba turi teisę į daugiau nei 50 % dukterinės bendrovės pelno, arba patronuojanti bendrovė valdo daugiau nei 70 % dukterinės bendrovės akcijų. Apmokestinamosios bazės konsolidavimas išspręstų visus neatitikimus, su kuriais susiduriama kiekvieną įmonių grupės bendrovę apmokestinant atskirai, t.y. būtų pašalinta „ištiestos rankos“ principo taikymo problema, kuri atsiranda sudarant sandorių kainodaros dokumentus tarp susijusių asmenų ir būtų išspręsta

dvigubo apmokestinimo problema sudarant sandorius tarp grupės įmonių. Konsolidavus apmokestinamąją bazę įmonių grupės negalės sumažinti mokėtino pelno mokesčio manipuliuodamos sudaryta sandorių kainodara su susijusiomis įmonės. Įmonių grupės rezultatai būtų konsoliduojami valstybėje, kurioje reziduoja galutinė patronuojanti bendrovė, todėl įmonių grupė turėtų bendrauti ne su visomis ES šalių narių mokesčius administruojančiomis institucijomis, kuriose ji vykdo veiklą, o tik su viena. Ji teiktų visos įmonių grupės rezultatus vietinei mokesčius administruojančiai institucijai. Visų grupės įmonių nuostoliai būtų atskaitomi iš viso įmonių grupės pelno. Konsolidavimas yra naudingas bendrovėms, nes leidžia sumažinti administravimo kaštus, tačiau jis reikalauja šalių narių mokesčių administracijų koordinavimo ir bendradarbiavimo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

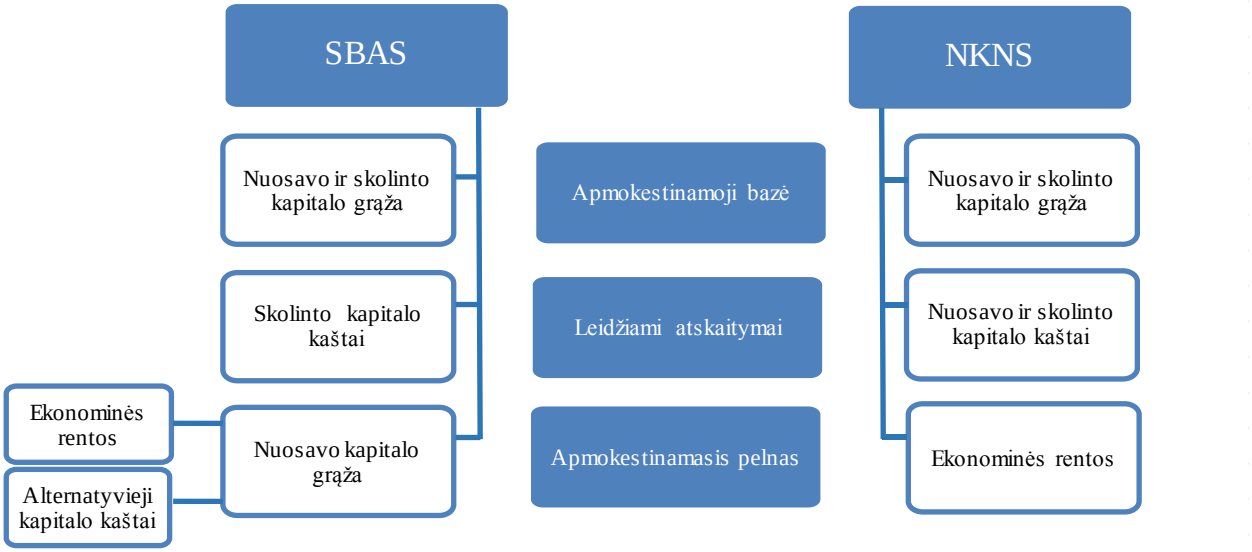
5 pav. Siūloma įmonių grupės veiklos konsolidavimo schema

Siūlomas tarptautinių bendrovių konsolidavimo būdas pavaizduotas 5 pav. Konsoliduojami tik ES reziduojančių bendrovių veiklos rezultatai. Jeigu įmonių grupė kontroliuojama trečiojoje šalyje reziduojančios bendrovės, tada patronuojanti ir ES reziduojanti bendrovė veikia kaip pagrindinė grupės įmonė, kuri teikia pelno mokesčio deklaraciją.

Baigiamajame darbe apmokestinamosios bazės analizės tikslas – sukurti apmokestinimo sistemą, pagal kurią apskaičiuojant pelno mokesčio bazę būtų atsižvelgta tik į grąžas, kurios yra didesnės už

vidutinę investicijų grąžą, todėl alternatyvios sistemos apmokestinamosios bazės pagrindu siūloma laikyti ekonomines rentas, kurias sudaro vidutinę rinkos grąžos normą viršijanti grąža, t.y. grąža, kuri viršija alternatyviuosius kapitalo kaštus.

Standartinė bendrovių apmokestinamoji sistema, paremta verslo apskaitos standartais, apmokestina visą nuosavo kapitalo investicijų grąžą, todėl skolintą kapitalą apmokestina palankiau nei nuosavą. SBAS apmokestinimo pagrindas yra gauta nuosavo kapitalo investicijų grąža, dėl šios priežasties pelno mokesčiu yra apmokestinamas atlygis už nuosavo kapitalo gamybos veiksnį ir atlygis už verslumo gamybos veiksnį. Ši problema yra išsprendžiama, jei yra apmokestinamos ekonominės rentos. Darbe išanalizuotos apmokestinamos sistemos ir nustatyta, kad nuosavo kapitalo nuolaidos sistema yra optimali. Ši sistema neapmokestina alternatyviųjų nuosavo kapitalo kaštų, todėl skolinto kapitalo (palūkanos) ir nuosavo kapitalo kaštai (alternatyvieji kapitalo kaštai) yra laikomi leidžiamais atskaitymais ir apmokestinamos yra tik ekonominės rentos (žr. 6 pav). Palankaus skolinto kapitalo apmokestinimo problema yra išsprendžiama neapmokestinant nei nuosavo, nei skolinto kapitalo.

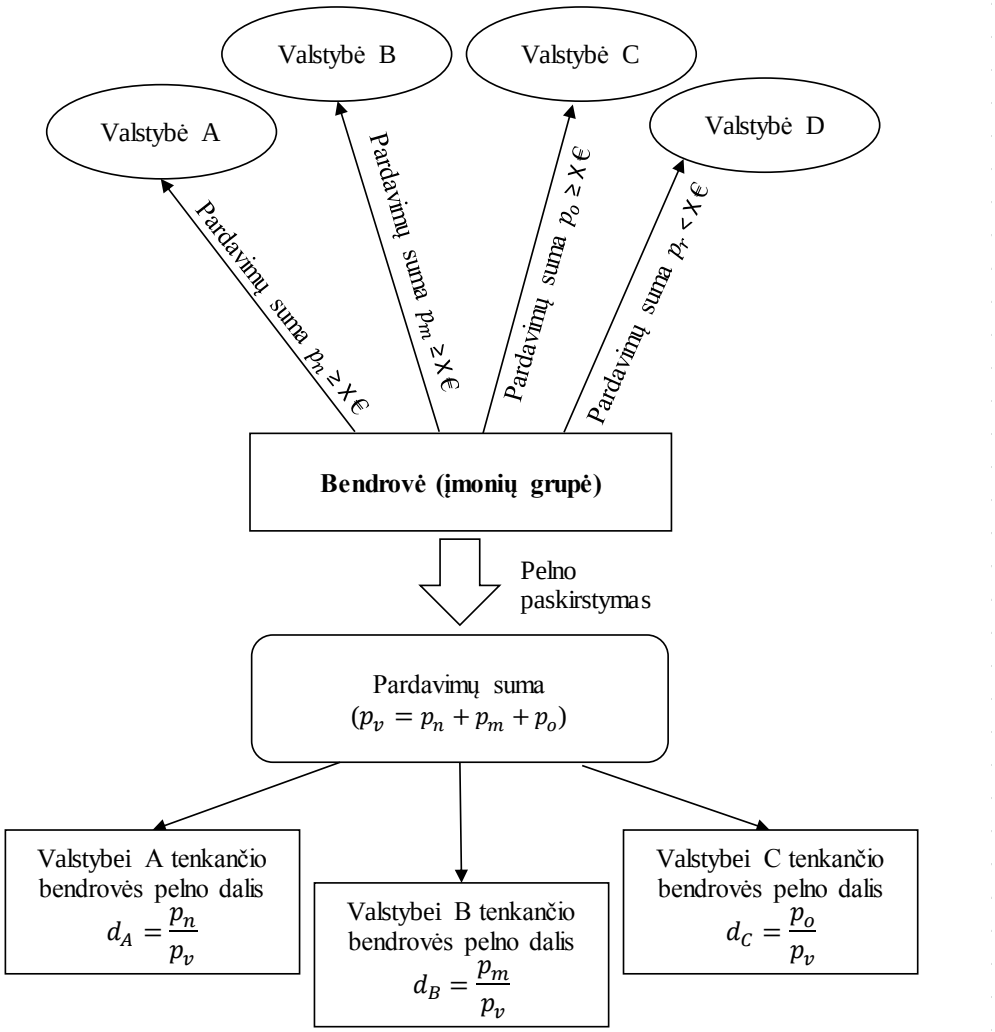
Šaltinis: sudaryta autoriaus

6 pav. SBAS ir NKNS palyginimas

Pagal nuosavo kapitalo nuolaidos sistemą apskaičiuotas vidutinis efektyvus mokesčio tarifas lygus šalių nustatytam mokesčio tarifui, o ribinis efektyvus mokesčio tarifas lygus 0 %, todėl NKNS išsprendžia pelno perkėlimo problemą, kai bendrovės investicijų vietą pasirenka pagal efektyvius mokesčio tarifus. Taip pat NKNS yra apsaugota nuo infliacijos, nes neapmokestina kapitalo kaštų. Vienas iš NKNS trūkumų yra tas, kad VEMT lygus nustatytam mokesčio tarifui tik tuo atveju, jei mokestinis nusidėvėjimas yra lygus ekonominiam nusidėvėjimui, todėl šalims narėms reikės nustatyti mokestinio nusidėvėjimo

reguliavimą, kad jis atitiktų ekonominį nusidėvėjimą. Kitas NKNS trūkumas yra tas, kad siekiant skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo neutralumo, iš pajamų atskaitomus alternatyviuosius nuosavo kapitalo kaštus teisės aktuose reikės nustatyti fiksuota suma, pavyzdžiui, susieti su vyriausybės ilgojo laikotarpio obligacijų grąža ir pridėti antkainį dėl prisiimamos rizikos.

Alternatyvios sistemos apmokestinamąjį pelną, ekonomines rentas, šalyse narėse siūloma paskirstyti ne pagal šiuo metu taikomus bendrovės rezidavimo vietos ir pajamų šaltinio principus, o pagal vartojimo vieta paremtą padalijimo principą. Argumentuojama, kad apmokestinamoji bazė geografiškai turėtų būti paskirstoma pagal bendrovės prekių ir paslaugų pirkėjus. Vartojimo vieta paremtas pelno paskirstymo principas, kaip viena iš dedamųjų dalių, siūlomas ir BKPMB mechanizme, kuriame siūloma bendrovių pelną paskirstyti pagal nustatytą formulę, kurią sudaro darbo jėgos (darbuotojai ir darbo užmokestis), kapitalo (ilgalaikis turtas) ir pardavimų veiksniai. Alternatyvioje apmokestinimo sistemoje siūloma apmokestinamąją bazę paskirstyti tik pagal bendrovės pardavimus (žr. 7 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus

7 pav. Siūlomo bendrovių pelno padalijimo mechanizmo schema

Pardavimų veiksnys įvertinamas pagal bendrovės gaunamą atlygį už suteiktas prekes ir paslaugas, t.y. pagal bendrovės bendrąsias pajamas gautas iš trečiųjų šalių (p_v). Į pardavimų veiksnį siūloma įtraukti visus bendrovės prekių ir paslaugų tiekimus, kurie susiję su bendrovės vykdoma veikla. Išimtys, kaip ir BKPMB mechanizme, galėtų būti taikomos neapmokestinamosioms pajamoms, palūkanoms, dividendams, autoriniams atlyginimams. Taip pat į pardavimų veiksnį siūloma neįtraukti investicijų portfelių, nes jie neuždirba ekonominių rentų. Siekiant nustatyti ryšį tarp mokestinės jurisdikcijos ir bendrovės siūloma taikyti ne šiuo metu ES taikomus nuolatinės buveinės statuso, bendrovės įsteigimo vietos ir bendrovės valdymo vietos principus, o naudojantis pardavimo veiksniu, t.y. nustatant minimalią pardavimų ribą X, pavyzdžiui, 100 000 EUR, kurią viršijus konkrečioje valstybėje būtų paskirstoma pelno dalis, atsižvelgiant į pardavimų toje šalyje ir visų bendrovės pardavimų santykį. Siekiant paskirstyti tarp jurisdikcijų visas bendrovės pajamas, net kai nepasiekiama minimali nustatyta riba, galima taikyti alternatyvų paskirstymo kriterijų, pavyzdžiui, minimalią pelno dalį. Visose valstybėse, kuriose būtų viršyta minimali pelno dalis, pagal pardavimus jose būtų paskirstomas bendrovės pelnas. Vartojimo vieta paremtas pelno padalijimas pagal pardavimus skatintų veiksmingesnį ir teisingesnį resursų paskirstymą. Pagal šį mechanizmą jurisdikcijose paskirstytas bendrovių pelnas išspręstų pelno perkėlimo problemą, kai į lengvatines jurisdikcijas paskirstomi mobilūs veiksniai (kapitalas ir darbas), nes bendrovėms nebūtų tikslo pelną paskirstyti tarp skirtingų valstybių, atsižvelgiant į tai, kad apmokestinamasis pelnas apskaičiuojamas nuo visų pajamų, įvertinant pardavimų dalį kiekvienoje jurisdikcijoje, todėl bendrovė paskirstydama pelną mokėtino mokesčio nesumažins. Dar vienas šios sistemos privalumas yra tas, kad, lyginant su dabartine paskirstymo sistema, sumažėtų apmokestinamosios bazės mobilumas, nes bendrovės negali kontroliuoti paklausos ir bendrovės pirkėjai yra daug mažiau mobilūs nei bendrovės turtas ar darbo jėga. Nemobili apmokestinamoji bazė išspręstų pelno perkėlimo ir mokesčių konkurencijos problemas.

Pagal nustatytus alternatyvios bendrovių apmokestinimo sistemos elementus, bendrovės mokėtiną pelno mokestį konkrečioje ES valstybėje galima nustatyti pagal formulę:

$$pelno\ mokestis\ valstybėje\ A\ = MT_A * ER * \left(\frac{Pard_A}{Pard_V}\right). \quad (10)$$

Čia:

MT_A - mokesčio tarifas valstybėje A;

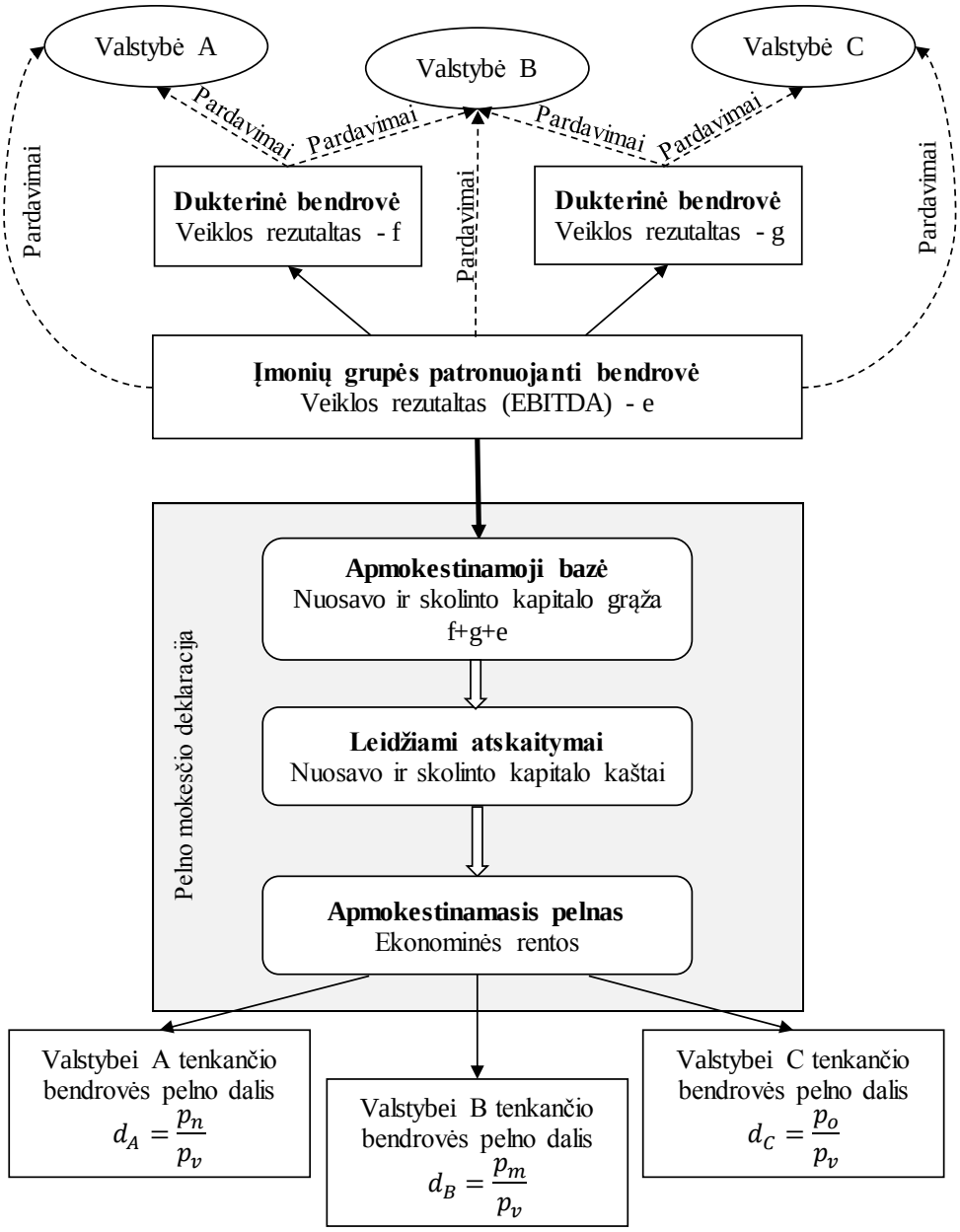
ER - bendrovės (įmonių grupės) ekonominės rentos;

$Pard_A$ - bendrovės pardavimai valstybėje A;

$Pard_V$ - visi bendrovės pardavimai.

Pelno mokesčio tarifų harmonizuoti nesiūloma, todėl kiekvienoje ES valstybėje paskirstytas bendrovės pelnas būtų apmokestintas pagal tos šalies pelno mokesčio tarifą.

Visi alternatyvios bendrovių apmokestinimo sistemos ES elementai, jeigu jie būtų taikomi atskirai, išspręstų dabartinės sistemos problemas, tačiau kuriant apmokestinamosios sistemos modelį, visi elementai turi efektyviai veikti tarpusavyje, todėl kuriamas alternatyvus bendrovių apmokestinimo modelis ES, kuris parodytas 8 pav.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

8 pav. Alternatyvus bendrovių apmokestinimo modelis

Sukurtame apmokestinimo modelyje visi elementai tarpusavyje suderinti ir vienas kitą papildo, todėl alternatyvus modelis leistų išspręsti mokesčių konkurencijos tarp šalių narių ir pelno perkėlimo problemas. Be to, jis veiktų ekonomiškai veiksmingai ir teisingai, nes įmonių grupėms veikiant kaip vienam apmokestinamam vienetui, jos neturėtų galimybės pasinaudoti „ištiestos rankos“ principo spragomis. Apmokestinant ekonomines rentas būtų išspręsta skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo neutralumo problema, o paskirstant pelną pagal bendrovės pardavimus šalyse būtų išspręstos nuolatinės buveinės reguliavimo problemos ir bendrovės neturėtų galimybės paskirstyti savo mobilių resursų ir sumažinti mokesčių naštos, todėl sumažėtų mokesčių konkurencija tarp šalių narių.

Pagrindinė neišspręsta problema yra sandoriai tarp ES šalių narių ir trečiųjų valstybių, nes pritaikius alternatyvią apmokestinimo sistemą ES, bendrovių sandoriams išsiplečiant už ES ribų būtų taikomos standartinės tarptautinės bendrovių pelno paskirstymo taisyklės, kurios remiasi „ištiestos rankos“ principu ir dvišalėmis sutartimis. Skirtingų sistemų taikymas padidintų ne tik bendrovių, bet ir mokesčius administruojančių institucijų kaštus, be to, bendrovės paskirstydamos gamybos veiksnius tarp ES ir trečiųjų šalių, galėtų sumažinti mokesčių naštą. Žvelgiant iš globalios pozicijos, būtų optimalu alternatyvią bendrovių apmokestinimo sistemą pritaikyti pasauliniu mastu, nes kaip ir integruotos ES rinkos atveju, šis mechanizmas skatintų veiksmingesnį ir teisingesnį resursų paskirstymą tarp valstybių. Pagal pelno paskirstymo vartojimo vietoje sistemą, bendrovėms nebūtų tikslo pelną paskirstyti tarp skirtingų valstybių už ES ribų, nes apmokestinamasis pelnas apskaičiuojamas nuo visų pajamų, įvertinant pardavimų dalį kiekvienoje valstybėje, todėl bendrovė paskirstydama pelną tarp ES ir trečiųjų šalių mokėtino mokesčio nesumažintų. Vis dėlto atsižvelgiant į tarptautinę politinę situaciją, pasaulinė integracija apmokestinant bendroves nėra reali, todėl pirmiausia alternatyvią apmokestinimo sistemą reikėtų įdiegti bendroje ES rinkoje ir po to sistemą būtų galima plėtoti į kitus regionus.

Apmokestinimo reforma iš pajamų šaltiniu paremtos sistemos į vartojimo vieta paremtą apmokestinimo mechanizmą perskirstytų šalių narių įplaukas iš pelno mokesčio. Vis dėlto nuspėti reformuotos sistemos poveikį valstybių įplaukoms yra labai sunku, nes pasiskirstymo poveikis priklausys tiek nuo tarptautinių bendrovių, tiek nuo mokestinių jurisdikcijų elgsenos. Valstybių įplaukų pokytis, neatsižvelgiant į kitus veiksnius, greičiausiai priklausys nuo bendrovių pardavimų ir pajamų santykio. Lengvatinio apmokestinimo valstybėse įplaukos greičiausiai sumažės, todėl didelio apmokestinimo valstybėse įplaukos išaugs, nes jose bendrovių pardavimų ir pajamų santykis yra didesnis.

IŠVADOS

1. Pelno paskirstymo sistema ES remiasi 1928 metų Tautų Lygos pavyzdine mokesčių konvencija dėl tiesioginių mokesčių. Sparčiai besikeičiant ekonominei ir verslo aplinkai ši sistema nebeatitinka globalizacijos tendencijų. Sudėtingi tarptautinių įmonių verslo modeliai, integruotos vertės grandinės ir padidėjęs sandorių kiekis tarp grupės įmonių apsunkina tarptautinių bendrovių apmokestinimą.
2. Pagal šiuo metu taikomą sistemą, kiekvienos grupės įmonės pelnas apmokestinamas atskirai pagal „ištiestos rankos“ principą. Įvairūs šios sistemos neatitikimai, tokie kaip pajamų šaltinio ir rezidavimo vietos paskirstymo mechanizmų konfliktai ar nuolatinės buveinės reglamentavimas, sukelia dvigubo apmokestinimo problemą.
3. Auganti nematerialaus turto ir skaitmeninės ekonomikos svarba sukuria spaudimą nacionalinėms mokesčių sistemoms. Didėjanti nematerialiojo turto dalis, kuriant tarptautinės bendrovės vertę, padidino mokesčių konkurenciją. Nors šio turto perskirstymas yra paprastesnis nei materialaus turto, tačiau sunku nustatyti nematerialaus turto tikrą ekonominę vertę, o kartais, atsižvelgiant į išorinių palyginamųjų sandorių trūkumą, tai padaryti yra neįmanoma.
4. Tarptautinės apmokestinimo taisyklės, remiantis ekonominės veiklos samprata, neleidžia tinkamai paskirstyti apmokestinamojo pelno, nes vis sunkiau atkurti vertės sukūrimo procesą ir jį paskirstyti tarp mokestinių jurisdikcijų. Valstybės konkuruoja tarpusavyje sukurdamos apmokestinimo režimus, kurie pritraukia mobilias mokesčių bazes. Mokestinės jurisdikcijos, kurios konkuruoja dėl kapitalo, naudodamos savo mokesčių sistemą, neatsižvelgia į išorines fiskalines pasekmes, kurias sukelia jų veiksmai kitoms valstybėms.
5. Paskutiniuosius du dešimtmečius mažėjantys nominalūs ir efektyvūs mokesčio tarifai patvirtina, kad šalys narės konkuruoja tarpusavyje dėl mobilių bendrovių resursų, nepaisant to, kad šalių narių pajamos nemažėjo. Atsižvelgiant į paplitusią mokesčio bazės praplėtimo politiką, žemas palūkanas ir didėjantį įmonių skaičių, valstybių įplaukos turėjo ne mažėti, o augti.
6. Įvairūs ekonometriniai tyrimai patvirtina, kad kapitalas ES yra mobilus ir, kad tarptautinės bendrovės tuo naudojasi perkeldamos pelną į lengvatines jurisdikcijas sumažindamos mokesčių naštą. Dažniausiai tarptautinės bendrovės pelną perkelia manipuliuodamos sandorių kainodara ir paskirstydamos nematerialųjį turtą.
7. Vienašališkos ES valstybių narių kovos su mokesčių vengimu ir agresyviu mokesčių planavimu priemonės gali būti trumpalaikis problemų sprendimo būdas, tačiau siekiant užtikrinti ilgalaikes

ir stabilias valstybių įplaukas ir remti geresnę verslo aplinką bendrojoje rinkoje, mokestinės problemos turėtų būti sprendžiamos ES lygiu.

8. ES siūloma bendrosios konsoliduotos pelno mokesčio bazės sistema yra teisingas kelias, kuriuo eina EK, nes ji vietoj 28 skirtingų apmokestinimo sistemų taikytų vieną, be to, konsoliduotų tarptautinių bendrovių pelną. Vis dėlto, siekiant išspręsti visas dabartines bendrovių apmokestinimo problemas ir kuriant veiksmingesnę ir teisingesnę apmokestinimo sistemą, BKPMB reikia tobulinti.
9. Baigiamajame darbe sukurtame pelno apmokestinimo ES modelyje išsprendžiamos pagrindinės dabartinės pelno apmokestinimo sistemos ir EK siūlomos bendrosios konsoliduotos pelno mokesčio bazės problemos t.y. mokesčių konkurencija tarp šalių narių, pelno perkėlimas siekiant sumažinti mokesčių naštą ir skirtingas skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimas. Siūlomame modelyje kaip ir bendrosios konsoliduotos pelno mokesčio bazės sistemoje įmonių grupė apmokestinama kaip vienas vienetas, todėl dalinai išsprendžiama pelno perkėlimo problema, kuri pastebima dabartinėje pelno apmokestinimo sistemoje, nes įmonių grupės negali sumažinti mokėtino pelno mokesčio paskirstydamos pelną tarp grupės įmonių, be to, bendrovėms sumažinama administracinė našta. Taip pat sukurtame modelyje, kitaip nei dabartinėje apmokestinimo sistemoje ir bendrosios konsoliduotos pelno mokesčio bazės sistemoje, siūloma apmokestinti bendrovių gaunamas ekonomines rentas ir jas paskirstyti pagal bendrovių pardavimus atitinkamose šalyse narėse. Apmokestinant ekonomines rentas būtų išspręsta skirtingo skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo problema, o paskirstant pelną pagal bendrovės pardavimus šalyse narėse būtų išspręstos nuolatinės buveinės reguliavimo problemos ir bendrovės neturėtų galimybės paskirstyti savo mobilių resursų ir sumažinti mokesčių naštos, todėl sumažėtų mokesčių konkurencija tarp šalių narių.

PASIŪLYMAI

1. Alternatyvioje bendrovių apmokestinimo sistemoje siūloma konsoliduoti tarptautinių bendrovių apmokestinamąją bazę, nes įmonių grupės ekonomiškai veikia kaip vienas vienetas. Konsolidavimas prisidėtų prie bendrosios rinkos kūrimo ir išspręstų tarpvalstybinių nuostolių atskaitymo suvaržymo ir dvigubo apmokestinimo problemas. Be to, įmonių grupės negalėtų sumažinti savo mokesčių naštos, manipuliuodamos „ištiestos rankos“ principu paremtomis kontroliuojamų sandorių tarp asocijuotų bendrovių taisyklėmis.
2. Alternatyviame bendrovių apmokestinimo modelyje nustatant apmokestinamąją bazę siūloma atsižvelgti į bendrovių gaunamas ekonomines rentas. Apmokestinant tik gaunamas ekonomines rentas yra išsprendžiama skirtingo skolinto ir nuosavo kapitalo apmokestinimo problema. Išanalizavus ekonomistų siūlomas apmokestinamąsias bazes nustatyta optimali sistema, kuri neapmokestina alternatyviųjų nuosavo kapitalo kaštų, todėl skolinto kapitalo (palūkanos) ir nuosavo kapitalo kaštai (alternatyvieji kapitalo kaštai) yra laikomi leidžiamais atskaitymais ir apmokestinamos yra tik ekonominės rentos. Šios sistemos privalumas yra ne tik skolinto nuosavo kapitalo neutralumas, tačiau ir efektyvūs mokesčio tarifai. Kai mokestinis nusidėvėjimas lygus ekonominiam nusidėvėjimui, vidutinis efektyvus mokesčio tarifas yra lygus nominaliam mokesčio tarifui, todėl bendrovių mokėtino mokesčio tarifas yra lygus valstybių nustatytam tarifui. Ribinis efektyvus mokesčio tarifas yra lygus 0 %, nes ši sistema neapmokestina alternatyviųjų kapitalo kaštų, todėl bendrovė mokesčio nemokės, jei neuždirbs ekonominių rentų.
3. Apmokestinamąją bazę, ekonomines rentas, šalyse narėse siūloma paskirstyti ne pagal šiuo metu taikomus bendrovės rezidavimo vietos ir pajamų šaltinio principus, o pagal vartojimo vieta paremtą padalijimo principą, t.y. pagal bendrovės prekių ir paslaugų pirkėjų rezidavimo vietą. Apmokestinamosios bazės paskirstymas pagal vartojimo vieta paremtą pardavimų veiksnį leistų sumažinti apmokestinamosios bazės mobilumą ir išspręstų pelno perkėlimo problemą, kai į lengvatines jurisdikcijas paskirstomi mobilūs veiksniai, t.y. kapitalas ir darbas. Nemobilus pardavimų veiksnys sumažintų mokesčių konkurenciją tarp šalių narių.

LITERATŪRA

1. Agúndez-Garcia A. The Delineation and Apportionment of an EU Consolidated Tax Base For Multi-Jurisdictional Corporate Income Taxation: A Review Of Issues and Options, European Commission Directorate-General Taxation & Customs Union Working Paper, 2006
2. Alstadsaeter A. Patent boxes design, Patents location and local R&D, Taxation Papers, 2015
3. Arbitražo konvencija 90/436/EEB dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo koreguojant asocijuotų įmonių pelną. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41990A0436&qid=1448482314670&from=LT [žiūrėta 2015-09-17]
4. Arnold B. J., McIntyre M. J. International Tax primer / 2nd ed. Kluwer law international, 2002, p. 18
5. Arnold B. J., Sasseville J., Zolt E. M. The Taxation of Business Profits under Tax Treaties, Canadian Tax Foundation, 2003, p. 285
6. Arulampalam W., Devereux, M.P. and Maffini G. The direct incidence of corporate income tax on wages, European Economic Review, vol 56(6), 2012, p. 1038-1054
7. Auerbach A., Devereux M. Consumption and Cash-Flow Taxes in an International Setting, Oxford University, Centre for Business Taxation Working Paper Series, WP 12/14, 2012
8. Auerbach. A. J., A Modern Corporate Tax, The Hamilton Project Discussion Paper, 2010
9. Avi-Yonah R. Globalization, Tax Competition and the Fiscal Crisis of the Welfare State, Harvard Law Review 113(7), 2000, p. 1670-1671
10. Avi-Yonah R. S. et al Reforming Corporate Taxation in a Global Economy: A Proposal to Adopt Formulary Apportionment, The Hamilton Project Discussion Paper, 2007, p. 12-13
11. Becker, J. and C. Fuest Globalisation generates higher corporate tax revenues, ETPF research paper, 2007
12. Bond S. R., Devereux M., Cash Flow Taxes in an Open Economy, CEPR Discussion Paper No. 3401, 2002
13. Bradford, D. F. The X Tax in the World Economy, CEPS Working Paper N93, 2003, p. 6
14. Brennan and Buchanan The Power to Tax– Analytic Foundations of a Fiscal Constitution, 1980, p. 184-185
15. Cassette, A. and S. Paty Tax competition among Eastern and Western European countries: With whom do countries compete?, Economic Systems 32 (4), 2008, p. 307-325.
16. CCCTB WG, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: possible elements of the sharing mechanism, Brussels, 2007, p. 12
17. CCCTB WG. Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group, Working Paper No. 47, The Mechanism for sharing the CCCTB, Taxud E1, GR/FF, CCCTB\WP\047\doc\en, Brussels, 2006, p. 9-10
18. Cnossen S. A VAT Primer for Lawyers, Economists, and Accountants, 124 Tax Notes 687, 2009, p. 687-698
19. Comarniceanu A. Apportionment of Consolidated Tax Base under the Common Consolidated Corporate Tax Base Proposal, Paris, 2012, p. 13
20. Commission Expert Group on Taxation of the Digital Economy, Final Report, Brussels, 2014

21. Danko Z. Corporate tax harmonization in the European Union, Szeged, 2012, p. 212
22. De Mooij R. A. et al. An applied analysis of ACE and CBIT reforms in the EU, 18 International Tax and Public Finance 93, 2011, p. 93-120
23. De Mooij, R.A and S. Ederveen What a difference does it make? Understanding the empirical literature on taxation and international capital flows, European Commission, Economic Papers, 2006, p. 261
24. De Wilde M. F. Sharing the pie: Taxing Multinationals: doctoral dissertation. Rotterdam: Erasmus University, 2015
25. De Wilde M. F. Tax competition within the European Union – Is the CCCTB-directive a solution?, 7 Erasmus Law Review 24, 2014, p. 24-38
26. Devereux M, de la Feria R. Designing and implementing a destination-based corporate tax, Oxford University Centre for Business Taxation, 2014
27. Devereux M. P. Taxation of outbound direct investment: economic principles and tax policy considerations, 24 Oxford Review of Economic Policy 698, 2008, p. 698-717
28. Devereux, M. P and Loretz, S. What do we know about corporate tax competition?, Working Papers 1229, Oxford University Centre for Business Taxation, 2012
29. Devereux, M. P. and J. Vella (2014) Are we heading towards a corporate tax system fit for the 21st century?, Working Paper 14/25, Oxford University Center for Business Taxation, 2012
30. Devereux, M. P., Lockwood, B., Redoano M. Do Countries Compete over Corporate Tax Rates?, Journal of Public Economics 92, 2008, p. 1210-1235
31. Devereux, M.P. and Sorensen P. B. The Corporate Income Tax: international trends and options for fundamental reform, European Commission, Economic Papers No. 264, 2006
32. Dharmapala, D., Riedel N. Earnings shocks and tax-motivated income shifting: evidence from European multinationals, Journal of Public Economics 97, 2013, p. 95-107
33. Direktyva 2003/49/EB dėl bendros apmokestinimo sistemos, taikomos palūkanų ir autorinių atlyginimų mokėjimams tarp skirtingų valstybių narių asocijuotų bendrovių. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0049&qid=1448483611507&from=LT [žiūrėta 2015-08-18]
34. Direktyva 90/434/EEB dėl bendros mokesčių sistemos, taikomos įvairių valstybių narių įmonių jungimui, skaidymui, turto perleidimui ir akcijų keitimuisi. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31990L0434&qid=1448483760058&from=LT [žiūrėta 2015-08-19]
35. Direktyva 90/435/EEB dėl bendrosios mokesčių sistemos, taikomos įvairių valstybių narių patronuojančioms ir dukterinėms bendrovėms. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31990L0435&qid=1448483839389&from=LT [žiūrėta 2015-08-20]
36. Dukič T. Thin Capitalization Rules in EU Member States, Uprava, IX(2), 2011, p. 83–99
37. Ecofin Council, Conclusions of the Ecofin Council meeting, Official Journal of the European Communities, 1997

38. Egger P., Eggert W., Winner H. Saving Taxes through Foreign Plant Ownership, Journal of International Economics 81, 2010, p. 99–108
39. Ernst&Young Experiences with cash-flow taxation and prospects, Taxation Papers, 2015, p. 29-37
40. Ernst&Young Report Global Tax Policy and Controversy Briefing, 2012, p.104. Prieiga per internetą: http://tmagazine.ey.com/wpcontent/uploads/2012/12/TPC_DEC2012_Low_res.pdf.
41. European Commission A Fair and Efficient Corporate Tax System in the European Union: 5 Key Areas for Action, COM(2015) 302 final, 2015a
42. European Commission A strategy for providing companies with a consolidated corporate tax base fortheir EU-wide activities, COM(2001) 582 final, 2001
43. European Commission Annual Growth Survey 2014, COM(2013) 800 final, 2013, p. 7
44. European Commission Corporate Income Taxation in the European Union, SWD(2015) 121 final, Brussels, 2015
45. European Commission Europeans, the European union and the Crisis, 2012, 36 p. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_cri_en.pdf [žiūrėta 2015-08-20]
46. European Commission Questions and Answers on the CCCTB re-launch, MEMO/15/5174, 2015b
47. European Parliament Tax competition in the European Union, working paper, 1998, p. 4
48. Europos komisija, Direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos, 2006, p. 14-15. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&qid=1448484416362&from=LT [žiūrėta 2015-09-19]
49. Europos Komisija, Tarybos Direktyva dėl bendros konsoliduotosios pelno mokesčio bazės (BKPMB), KOM(2011) 121 galutinis, 2011. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011PC0121&qid=1448484758836&from=LT [žiūrėta 2015-09-24]
50. Europos Komisija, Teisinga ir veiksminga pelno mokesčio sistema Europos Sąjungoje. 5 pagrindinės veiklos sritys, COM(2015) 302 final, 2015, p. 2.
51. Eurostat. Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway, 2014
52. Finke K. Tax Avoidance of German Multinationals and Implications for Tax Revenue Evidence from a Propensity Score Matching Approach, mimeo, 2013
53. Fuest C., Peichl, A. Siegloch S. Do higher corporate tax reduce wages? Micro evidence for Germany, IZA DP No. 7390, 2013
54. Heckemeyer J. H., Overesch M. Multinationals' profit response to tax differentials: Effect size and shifting channels, ZEW Discussion Papers 13-045, 2013
55. Holmes K. The Concept of Income – A Multi-Disciplinary Analysis, IBFD Publications, 2001, p. 35-83
56. Huizinga H., Laeven L. International profit shifting within multinationals: a multi-country perspective, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs Economic Paper 2006:260, 2006

57. International Monetary Fund. Spillovers in International Corporate Taxation, IMF Policy Paper, 2014
58. James S. Critical Perspectives on the World Economy, 2002, p. 100
59. Karabarbounis L., Neiman B. The Global Decline of the Labor Share, The Quarterly Journal of Economics, Oxford University Press, vol. 129(1), 2014, p. 61-103.
60. Keen M., Wildason D. Pareto-Efficient International Taxation, American Economic Review 94(1), 2004, p. 259-275
61. Kemmeren E.C.C. Source of Income in Globalizing Economies: Overview of the Issues and a Plea for an Origin-Based Approach, Bulletin for International Fiscal Documentation 60(11), 2006, p. 430-452
62. Lenartova G. Tax Harmonization in European Union, Bratislava, 2011, p. 1
63. Loretz S. Determinants of Bilateral Effective Tax Rates: Empirical Evidence from OECD Countries, Fiscal Studies 28 No. 2, 2007, p. 227-249
64. LR civilinis kodeksas. Šeštoji knyga. Prievolių teisė, 6.780 straipsnis, komiso sutarties samprata. Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt/ta/12755:str6.780 [žiūrėta 2015-10-15]
65. LR finansų ministro įsakymas dėl LR pelno mokesčio įstatymo 40 str. 2 d. ir LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 15 str. 2 d. įgyvendinimo taisyklių, 2004. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=231272 [žiūrėta 2015-11-29]
66. Mayer S. Formulary Apportionment for the Internal Market, 2009, p. 218-219
67. McIntyre M. J. Developing Countries and International Cooperation on Income Tax Matters: An Historical Review, 2005, p. 1-6
68. McLure Jr. C. E. Replacing Separate Accounting and the Arm's Length Principle with Formulary Apportionment, 56 Bulletin for international taxation 586, 2002, p. 596.
69. Monti M. A new Strategy for the single market, Report to the President of the European Commission, 2010, p. 79-81
70. Multistate Tax Commission, Federalism at Risk, A Report of the Multistate Tax Commission, 2003, D priedas.
71. OECD BEPS Action 11: Improving the analysis of BEPS, Public discussion Draft, Paris, 2015
72. OECD Data, 2015. Prieiga per internetą: https://data.oecd.org/fdi/fdi-stocks.htm [žiūrėta 2015-10-10]
73. OECD Model Tax Convention on Income and on Capital (Condensed version), 2014. Prieiga per internetą: http://www.oecd.org/ctp/treaties/2014-model-tax-convention-articles.pdf [žiūrėta 2015-10-01]
74. OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, Explanatory Statement, 2015
75. Paunksnienė J., Liučvaitienė A., Mikroekonomika: mokomoji knyga. Vilnius: Technika, 2009, p. 192-194
76. Petroulas P. The effect of the euro on foreign direct investment, European Economic Review, vol. 51(6), 2007, p. 1468-1491
77. PWC. Bendros konsoliduotos pelno mokesčio bazės įtakos Lietuvai vertinimas, 2013
78. Riedel N. Quantifying International Tax Avoidance: A Review of the Academic Literature University of Bochum, Paper Prepared for the European Tax Policy Forum, 2014
79. Spengel, et al. Effective tax levels using the Devereux/Griffith methodology: Final Report, 2014

80. Šidlauskas A. Nuolatinė buveinė ir Europos teismų praktika. Prieiga per internetą: http://www.lawhouse.lt/users/Nuolatine%20buveine%20ir%20Europos%20teismu%20praktika.pdf [žiūrėta 2015-10-16]
81. The Institute for Fiscal Studies. The Structure and Reform of Direct Taxation, Report of a Committee chaired by Professor J. E. Meade, 1978
82. United Nations. Handbook of Statistics, UNCTAD, 2014
83. Urbšienė L. Globalizacija ir jos įtaka Lietuvos finaasų rinkai, daktaro disertacija: socialiniai mokslai (04 S), Vilniaus Univesitetas, 2012
84. Vann R. J. Taxing International Business Income: Hard-Boiled Wonderland and the End of the World, 2 World Tax Journal 291, 2010, p. 293-294
85. Vermeend W. et. al. Taxes and the Economy; a Survey on the Impact of Taxes on Growth, Employment, Investment, Consumption and the Environment, 2008
86. Weiner J. Formulary Apportionment and Group Taxation In the European Union: Insights From the United States and Canada, Brussels, 2005, p. 10-15
87. Weninger P. Formulary Apportionment of Corporate Group Income to the EU Member States, Vienna, 2007, p. 108
88. Wilson, P. An Analysis of a Cash Flow Tax for Small Business, New Zealand Treasury Working Paper, 02/27. 2002.
89. Wolfgang S., Konrad A. Fundamental International Transfer Pricing in Law and Economics, Munich, 2012, p. 87.
90. Zee H. H. A Superior Hybrid Cash-Flow Tax on Corporations, International Monetary Fund, 2006
91. Zodrow, G. R. Capital mobility and capital tax competition, National Tax Journal, 63 (4, Part 2), 2010, p. 865–902

Jašauskas I. Alternatyvios bendrovių apmokestinimo sistemos Europos Sąjungoje analizė / viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. R. Tamošiūnienė – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti bendrovių apmokestinimo sistemos Europos Sąjungoje teoriniai aspektai ir atsižvelgiant į nustatytus ekonominius neatitikimus sukurtas alternatyvus bendrovių apmokestinimo sistemos modelis. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjamos pelno apmokestinimo Europos Sąjungoje problemos, atsirandančios dėl mokesčių konkurencijos ir kapitalo mobilumo. Antroje darbo dalyje analizuojamas bazinis alternatyvios pelno apmokestinimo sistemos modelis, apmokestinamasis vienetas ir optimalus apmokestinamosios bazės paskirstymo mechanizmas. Trečioje dalyje išsamiai analizuojamos alternatyvios apmokestinamosios bazės ir jų pritaikymo galimybės bei įvertinama pasirinkta optimali apmokestinimo bazė. Ketvirtoje dalyje įvertinami nagrinėti apmokestinimo sistemos elementai ir sukuriamas alternatyvus bendrovių apmokestinimo Europos Sąjungoje modelis. Darbo pabaigoje suformuluotos magistro baigiamojo darbo išvados ir siūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: pelnas, bendrovių apmokestinimas, mokesčių konkurencija, kapitalo mobilumas, pelno perkėlimas, dvigubas apmokestinimas.

Jašauskas I. Analysis of alternative corporate taxation system in European Union / Master‘s Work in public sector economics. Supervisor prof. dr. R. Tamošiūnienė – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, 2015

ANNOTATION

In the master thesis theoretical aspects of European Union corporate income tax system is analysed and based on established distortions, alternative corporate income tax system model is created. In the first part problems of current corporate income tax system are analysed which were caused by tax competition and capital mobility. In the second part of the thesis basic alternative model of common consolidated corporate income tax base is assessed and optimal taxable entity and tax base distribution between European Union countries are analysed. In the third part alternative income tax base systems and their practical application possibilities are comprehensively analysed and selected tax base is assessed. In the fourth part examined elements of income tax system are assessed and alternative corporate income tax

system model in European Unions is created. At the end of the master thesis conclusions and recommendations are drafted.

Key words: profit, corporate taxation, tax competition, capital mobility, profit shifting, double taxation.

SANTRAUKA

Bendrovių pelno apmokestinimas pastaraisiais metais yra plačiai aptarinėjamas tiek mokesčių ekspertų, tiek visuomenės. Europos Sąjungos bendrovių pelno paskirstymo sistema remiasi beveik prieš šimtą metų sukurtu mechanizmu, kuris dėl Europos integracijos ir augančios skaitmeninių technologijų bei nematerialaus turto svarbos nebeatitinka besikeičiančios ekonominės aplinkos tendencijų. Šalims narėms bandant prisitaikyti prie neveiksmingos sistemos, jos konkuruoja tarpusavyje dėl mobilių tarptautinių bendrovių resursų, todėl bendrovės gali tuo pasinaudoti perkeldamos pelną į lengvatines jurisdikcijas ir sumažinti mokesčių naštą. Vieningos apmokestinimo sistemos nebuvimas bendrojoje rinkoje veikiančioms įmonėms sukelia nemažai problemų, nes jos turi prisitaikyti prie šalyse narėse taikomų skirtingų pelno apmokestinimo bazių ir sudėtingų apmokestinimo taisyklių. Baigiamajame darbe išanalizuoti dabartinės pelno apmokestinimo sistemos teoriniai ir praktiniai aspektai bei ekonominiai neatitikimai, o siekiant juos pašalinti sukurtas alternatyvus bendrovių apmokestinimo sistemos modelis nustatant optimalų apmokestinamąjį vienetą, apmokestinamąją bazę ir jos paskirstymo mechanizmą.

Pasinaudojus ekonominiais ir ekonometriniais tyrimais baigiamajame darbe nustatyta, kad apmokestinamojo pelno paskirstymo sistema, didelis kapitalo mobilumas, dvigubas apmokestinimas ir skaitmeninių technologijų plėtra bei atitinkamos šalių narių mokesčių politikos integracijos nebūvimas lemia mokesčių konkurenciją ir pelno perkėlimą. Nepakankamas bendrovių apmokestinimo harmonizavimas įmonėms sukelia problemų dėl skirtingų apmokestinimo taisyklių, didesnių administravimo kaštų, tarpvalstybinių nuostolių atskaitymo suvaržymų ir dvigubo apmokestinimo.

Bendrovių apmokestinimo sistemos ekonominiams neatitikimams spręsti, kaip bazinis modelis, pasirinkta bendra konsoliduota pelno mokesčio bazė, nes ji vietoj 28 skirtingų apmokestinimo sistemų taikytų vieną, bei, konsoliduotų tarptautinių bendrovių pelną, todėl pagerintų Europos Sąjungos verslo aplinką bei sumažintų administracinę naštą bendrovėms ir mokesčius administruojančioms institucijoms. Išanalizavus ekonomistų tiriamas apmokestinamąsias bazes, alternatyviame modelyje siūloma taikyti „nuosavo kapitalo nuolaidos sistemą“, kuri apmokestina ekonomines rentas, nes ši sistema neutraliai apmokestina skolintą ir nuosavą kapitalą, jos neveikia infliacija, o vidutiniai bei ribiniai efektyvūs mokesčio tarifai dalinai išsprendžia pelno perkėlimo problemą. Apskaičiuotas ekonomines rentas siūloma paskirstyti pagal vartojimo vieta paremtą pardavimų veiksnį, kuris leistų sumažinti apmokestinamosios bazės mobilumą ir išspręstų pelno perkėlimo problemą, kai į lengvatines jurisdikcijas paskirstomi mobilūs veiksniai, t.y. kapitalas ir darbas. Nemobilus pardavimų veiksnys sumažintų mokesčių konkurenciją tarp šalių narių.

SUMMARY

Corporate taxation in recent years is widely discussed by tax experts and general society. Profit distribution system in European Union is based on mechanism that was created nearly one hundred years ago and because of Europe integration and growing importance of digital technologies and intangible assets this mechanism is no longer in line with the changing economic environment. Member states try to adapt to this inefficient system and they compete with each other for the mobile resources of multinationals, so companies can take advantage of this and lower their tax burden by shifting profits to low tax jurisdictions. The absence of unified taxation system cause problems for companies operating in internal market because they have to adapt to different tax bases in member states and complex tax rules. In the master thesis theoretical aspects of European Union corporate income tax system is analysed and based on established distortions, alternative corporate income tax system model is created by determining the optimal tax entity, tax base and its distribution system.

In the thesis using economic and econometric research it was found that taxable profit distribution system, high capital mobility, double taxation, the development of digital technologies and the lack of respective integration of tax policies leads to tax competition and profit shifting. The lack of harmonization in the field of direct taxation cause problems for the companies because of different tax rules, high compliance costs, constraints of cross-border loss relief and double taxation.

To resolve the economic distortions of current corporate taxation system the basic model of common consolidated corporate income tax base is chosen because it would let the companies to follow one set of corporate income tax rules rather than face up to 28 different systems and it would let the multinationals to consolidate all profits from the different member states, thus raising European Union business environment and reducing administrative burden of companies and tax authorities. From the different tax bases that are studied by economists, the allowance for corporate equity system is suggested as the optimal tax base in the alternative model because this system tax economic rents and it would resolve the financing discrimination between debt and equity capital, it is not affected by inflation and computed average effective tax rates as well as marginal effective tax rates partly solves the problem of profit shifting. It is suggested that these economic rents should be allocated by destination based sales factor which would reduce the mobility of tax base and would fully solve the profit shifting problem when mobile factors (capital and labor) are redistributed to low tax jurisdictions. Immobile sales factor would reduce tax competition between member states.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Europos Sąjungos šalių narių pelno mokesčio tarifai 1995 – 2014 metais

Valstybė	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ES-28	35	35	35,2	34,2	33,5	32	30,4	29	28	26,8	25,3	25,1
Airija	40	38	36	32	28	24	20	16	12,5	12,5	12,5	12,5
Austrija	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	25	25
Belgija	40,2	40,2	40,2	40,2	40,2	40,2	40,2	40,2	34	34	34	34
Bulgarija	40	40	40,2	37	34,3	32,5	28	23,5	23,5	19,5	15	15
Čekija	41	39	39	35	35	31	31	31	31	28	26	24
Danija	34	34	34	34	32	32	30	30	30	30	28	28
Estija	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	24	23
Graikija	40	40	40	40	40	40	37,5	35	35	35	32	29
Ispanija	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Italija	52,2	53,2	53,2	41,3	41,3	41,3	40,3	40,3	38,3	37,3	37,3	37,3
Jungtinė Karalystė	33	33	31	31	30	30	30	30	30	30	30	30
Kipras	25	25	25	25	25	29	28	28	15	15	10	10
Kroatija	25	25	35	35	35	35	20	20	20	20	20	20
Latvija	25	25	25	25	25	25	25	22	19	15	15	15
Lenkija	40	40	38	36	34	30	28	28	27	19	19	19
Lietuva	29	29	29	29	29	24	24	15	15	15	15	19
Liuksemburgas	40,9	40,9	39,3	37,5	37,5	37,5	37,5	30,4	30,4	30,4	30,4	29,6
Malta	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Nyderlandai	35	35	35	35	35	35	35	34,5	34,5	34,5	31,5	29,6
Portugalija	39,6	39,6	39,6	37,4	37,4	35,2	35,2	33	33	27,5	27,5	27,5
Prancūzija	36,7	36,7	41,7	41,7	40	37,8	36,4	35,4	35,4	35,4	35	34,4
Rumunija	38	38	38	38	38	25	25	25	25	25	16	16
Slovakija	40	40	40	40	40	29	29	25	25	19	19	19
Slovėnija	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Suomija	25	28	28	28	28	29	29	29	29	29	26	26
Švedija	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Vengrija	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	17,6	17,5	17,5
Vokietija	56,8	56,7	56,7	56	51,6	51,6	38,3	38,3	39,6	38,3	38,7	38,7

Valstybė	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ES-28	24,4	23,8	23,8	23,2	23	22,9	23,2	22,9
Airija	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5
Austrija	25	25	25	25	25	25	25	25
Belgija	34	34	34	34	34	34	34	34
Bulgarija	10	10	10	10	10	10	10	10
Čekija	24	21	20	19	19	19	19	19
Danija	25	25	25	25	25	25	25	24,5
Estija	22	21	21	21	21	21	21	21
Graikija	25	35	35	24	20	20	26	26
Ispanija	32,5	30	30	30	30	30	30	30
Italija	37,3	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4
Jungtinė Karalystė	30	30	28	28	26	24	23	21
Kipras	10	10	10	10	10	10	12,5	12,5
Kroatija	20	20	20	20	20	20	20	20
Latvija	15	15	15	15	15	15	15	15
Lenkija	19	19	19	19	19	19	19	19
Lietuva	18	15	20	15	15	15	15	15
Liuksemburgas	29,6	29,6	28,6	28,6	28,8	28,8	29,2	29,2
Malta	35	35	35	35	35	35	35	35
Nyderlandai	25,5	25,5	25,5	25,5	25	25	25	25
Portugalija	26,5	26,5	26,5	29	29	31,5	31,5	31,5
Prancūzija	34,4	34,4	34,4	34,4	34,4	36,1	36,1	38
Rumunija	16	16	16	16	16	16	16	16
Slovakija	19	19	19	19	19	19	23	22
Slovėnija	23	22	21	20	20	18	17	17
Suomija	26	26	26	26	26	24,5	24,5	20
Švedija	28	28	26,3	26,3	26,3	26,3	22	22
Vengrija	21,3	21,3	21,3	20,6	20,6	20,6	20,6	20,6
Vokietija	38,7	30,2	30,2	30,2	30,2	30,2	30,2	30,2